

INFORMATION OM ARBETSLIV OCH ARBETSMARKNAD

RAPPORT 2015:2

SCB

Statistics Sweden

Statistiska centralbyrån

Fokus på näringsliv och arbetsmarknad 2015

Utgivna publikationer från och med år 2004 i serien Information om utbildning och arbetsmarknad (IAM)

- 2004:1 Utbildning och arbete. Tillskott och rekryteringsbehov för olika utbildningsgrupper till 2010
- 2004:2 Löneskillnader mellan kvinnor och män i Sverige
- 2004:3 FOKUS på arbetsmarknad och utbildning
- 2004:4 Arbetskraftsbarometern '04
- 2005:1 Tunga lyft och annat kroppsligt tungt arbete. Arbetsmiljöförhållanden, besvär, sjukfrånvaro och sjuknärvaro
- 2005:2 FOKUS på arbetsmarknad och utbildning
- 2005:3 Funktionshindrades situation på arbetsmarknaden – 4:e kvartalet 2004
- 2005:4 FOKUS på arbetsmarknad och utbildning
- 2005:5 Arbetskraftsbarometern '05
- 2006:1 Fokus på näringsliv och arbetsmarknad hösten 2005
- 2006:2 Fokus på näringsliv och arbetsmarknad våren 2006
- 2006:3 Arbetskraftsprognos 2006. Utvecklingen till år 2030
- 2006:4 Arbetskraftsbarometern '06
- 2007:1 Fokus på näringsliv och arbetsmarknad hösten 2006
- 2007:2 Funktionshindrades situation på arbetsmarknaden – 4:e kvartalet 2006
- 2007:3 Fokus på näringsliv och arbetsmarknad våren 2007
- 2007:4 Arbetskraftsbarometern '07
- 2008:1 Fokus på näringsliv och arbetsmarknad hösten 2007
- 2008:2 Fokus på näringsliv och arbetsmarknad våren 2008
- 2008:3 Arbetskraftsbarometern '08
- 2009:1 Arbetskraftsprognos 2009. Utvecklingen till år 2030 enligt två scenarier
- 2009:2 Fokus på näringsliv och arbetsmarknad hösten 2008
- 2009:3 Funktionsnedsattas situation på arbetsmarknaden – 4:e kvartalet 2008
- 2009:4 Fokus på näringsliv och arbetsmarknad våren 2009
- 2009:5 Arbetskraftsbarometern '09
- 2010:1 Länens arbetsmarknad – befolkning, näringsliv, yrken och framtida pensionsavgångar
- 2010:2 Fokus på näringsliv och arbetsmarknad hösten 2009
- 2010:3 Arbetskraftsbarometern '10
- 2011:1 Fokus på näringsliv och arbetsmarknad våren 2011
- 2011:2 Fokus på näringsliv och arbetsmarknad hösten 2011
- 2011:3 Arbetskraftsbarometern '11
- 2012:1 Fokus på näringsliv och arbetsmarknad hösten 2012
- 2012:2 Arbetskraftsbarometern '12
- 2013:1 Sysselsättningsprognos 2013
- 2013:2 Fokus på näringsliv och arbetsmarknad hösten 2013
- 2013:3 Arbetskraftsbarometern '13
- 2014:1 Situationen på arbetsmarknaden för personer med funktionsnedsättning 2013
- 2014:2 Arbetskraftsbarometern '14
- 2015:1 Situationen på arbetsmarknaden för personer med funktionsnedsättning 2014

Fokus på näringsliv och arbetsmarknad 2015

Focus on business and labour market 2015

Statistics Sweden
2016

Tidigare publicering
Previous publication

Har utkommit sedan 2004
Published since 2004

Producent
Producer

SCB, avdelningen för nationalräkenskaper
Statistics Sweden, National Accounts
Box 24300, SE-104 51 STOCKHOLM
+ 46 19 17 60 00

Förfrågningar
Enquiries

Andreas Lennmalm +46 8 506 940 54
andreas.lennmalm@scb.se

Maria Schoultz +46 8 506 940 74
maria.schoultz@scb.se

Det är tillåtet att kopiera och på annat sätt mångfaldiga innehållet.
Om du citerar, var god uppge källan på följande sätt:
Källa: SCB, rapport 2015:2. *Fokus på näringsliv och arbetsmarknad 2015*

It is permitted to copy and reproduce the contents in this publication.
When quoting, please state the source as follows:
Source: Statistics Sweden, report 2015:2, *Focus on business and labour market 2015*

Omslag/Cover: Ateljén, SCB. Foto/Photo: Scandinav bildbyrå

URN:NBN:SE:SCB-2015-AM78BR1502_pdf

Denna publikation finns enbart i elektronisk form på www.scb.se
This publication is only available in electronic form on www.scb.se

Förord

I samhällsdebatten på sistone har det ofta förekommit diskussioner om unga som varken arbetar eller studerar. Vilken effekt får det för en människas arbetsdeltagande senare i livet om man varken studerar eller arbetar en längre tid? Det försöker den första artikeln i denna upplaga av Fokus på näringsliv och arbetsmarknad besvara. Studien följer två grupper, en med yngre individer och en med äldre, under åren 2001-2003 och följer upp deras situation på arbetsmarknaden tio år senare.

I den andra artikeln analyseras det eventuella sambandet mellan en persons riskbenägenhet, mätt utifrån aktieandelen i sitt sparande, och sannolikheten för att bli egen företagare. Är det mer troligt att en person som har ett högt sparande i aktier också startar ett eget företag jämfört med en person som föredrar ett tryggare banksparande?

I den tredje artikeln undersöks sambandet mellan företagsledares upplevelser av tillväxthinder och särskilda företagsegenskaper hos små och medelstora företag i Sverige. Finns det också någon skillnad i hur exempelvis äldre och yngre företagare upplever vilka hinder som är störst?

Den sista artikeln i detta nummer redovisar vilka hushåll som sparat mest under åren 2008 och 2012. Baserat på nationalräkenskapserna redovisas hushållens inkomster, konsumtion och sparande för olika hushållsgrupper. Den metod som använts i studien har arbetats fram av en arbetsgrupp under OECD:s ledning och finns med i Eurostats utvecklingsplaner för redovisning av nationalräkenskapsdata.

Redaktörer för detta nummer av Fokus har varit Maria Schoultz, Andreas Lennmalm och Björn Richard.

Statistiska centralbyrån i december 2015

Ylva Hedén Westerdahl Nadia von Unge

SCB tackar

Tack vare våra uppgiftslämnare – privatpersoner, företag, myndigheter och organisationer – kan SCB tillhandahålla tillförlitlig och aktuell statistik som tillgodoser samhällets informationsbehov.

Innehåll

Förord.....	3
Sammanfattning.....	11
Långsiktig märkningseffekt av att varken arbeta eller studera.....	13
Inledning.....	13
Vad säger forskningslitteraturen?	15
Empirisk strategi och data	18
Den empiriska strategin.....	18
Beskrivning av dataunderlaget	20
Population	21
Beroende variabel.....	22
Oberoende variabel	22
Kontrollvariabler.....	23
Deskriptiv statistik.....	23
Resultat.....	26
Förvärvsinkomster år 2011.....	26
Ej etablerad år 2011.....	30
Utfall för äldre	30
Känslighetsanalys - utbildningsnivå	32
Sammanfattande slutsatser.....	33
Referenser.....	35
Appendix A	37
Regional indelning	37
i) Stor-Stockholm.....	37
ii) Stor-Malmö	37
iii) Stor-Göteborg	37
Ungas finansiella risktagande och deras nyföretagande	39
Inledning.....	39
Unga och deras koppling till företagande	42
Data	42
Population och empirisk strategi.....	44
Deskriptiv statistik.....	45
Riskbenägenhet.....	47
Empiriska resultat	50
Avslutande kommentarer	57
Referenser.....	59
Appendix A	62
Beskrivning av tabellvariabler i förmögenhetsregistret 2004.....	62
Reala tillgångar.....	62
Finansiella tillgångar	63

Övriga reala och finansiella tillgångar.....	64
Summa tillgångar.....	64
Sammanlagda skulder.....	64
Nettoförmögenhet.....	64
Företag med växtvärk?.....	65
En kvantitativ studie av svenska små och medelstora företag.....	65
Sammanfattning.....	65
1 Inledning.....	66
1.1 Bakgrund.....	66
1.2 Syfte & frågeställning.....	66
1.3 Akademisk relevans.....	67
1.4 Metod.....	69
1.5 Huvudsakligt resultat.....	69
1.6 Disposition.....	69
2 Tillväxt och konkurrenskraft i Sverige.....	69
3 Teoretiskt ramverk.....	70
4. Tidigare studier.....	71
4.1 What holds back high growth firms? Evidence from UK SMEs.....	72
4.2 Influence of family ownership on small business growth. Evidence from French SMEs.....	72
5 Data.....	73
5.1 Avgränsning.....	74
5.2 Urvalsallokering.....	74
5.3 Tillgänglighet och kvalitet.....	75
5.4 Tillämpbarhet.....	76
5.5 Bearbetning.....	77
5.6 Inkluderade variabler.....	78
5.7 Deskriptiv statistik.....	79
6 Ekonometrisk modell.....	81
7 Resultat.....	83
7.1 Robusthet.....	90
8 Diskussion.....	91
8.1 Diskussion utifrån teori och tidigare studier.....	91
8.2 Diskussion utifrån data och ekonometrisk modell.....	93
8.3 Förslag till fortsatta studier.....	95
9 Slutsats.....	96
Referenser.....	98
Bilaga 1 – Inkluderade branscher enligt SNI 2007.....	100
Bilaga 2 – Deskriptiv statistik och parvisa korrelationer.....	101
Bilaga 3 – Enkät Företagens villkor och verklighet 2014.....	104

Hushållssektorn i Nationalräkenskaperna	113
Inkomster, konsumtion och sparande för olika hushållsgrupper...	113
Sammanfattning.....	113
Inledning.....	114
Metod och data.....	115
Resultat.....	118
Inkomster.....	119
Konsumtion	125
Sparande.....	129
Diskussion och framtida arbete	132
Referenser.....	134
Bilaga 1	136
Bilaga 2	138
Inkomst efter typ av inkomst.....	138
Bilaga 3 Använda källor och metoder för fördelning av inkomster och konsumtion.....	140
Bilaga 4 COICOP.....	144

Tabellförteckning

Långsiktig märkningseffekt av att varken arbeta eller studera

Tabell 1: Deskriptiv statistik över de två grupperna.....	24
Tabell 2: Deskriptiv statistik, medelvärden, över de två grupperna.....	25
Tabell 3: Antal och andel med olika huvudsaklig inkomst under perioden 2001–2003.....	26
Tabell 4: Individens förvärvsinkomst år 2011 uppdelat på åldersgrupper. Modeller: OLS och Heckman selektions modell med Maximum likelihood estimering.	29
Tabell 5: Arbetsmarknadsutfall år 2011 uppdelat på åldersgrupper. Logit med koefficienttal som är oddskvoter.	31

Ungas finansiella risktagande och deras nyföretagande

Tabell 1: Korrelationsmatris mellan de olika finansiella tillgångarna.....	44
Tabell 2. Antal individer som hade något investerat i följande finansiella tillgångar år 2004.....	46
Tabell 3: Genomsnittliga andelar av de finansiella tillgångarna år 2004, i procent per redovisningsgrupp och koppling till olika typer av företagande 2005.....	47
Tabell 4: Medelvärdetest för olika individkaraktäristiska per finansiell tillgång.....	48
Tabell 5: Bortfallsanalys. Medelvärden för modellens kontrollvariabler för de som hade respektive inte hade finansiella tillgångar.....	49
Tabell 6: Logistiska regressioner, de som fick koppling till olika typer av företagande 2005. Dessa individer hade ej någon anknytning till företagande 2004.....	51

Företag med växtvärk?

Tabell 1. Inkluderade variabler.....	78
Tabell 2. Deskriptiv statistik, exklusive bransch och län.....	79
Tabell 3. Andel företag som upplever tillväxthinder, efter storleksklasser.....	80
Tabell 4. Andel företag som upplever tillväxthinder, efter bransch.....	80
Tabell 5. Regressionsresultat – Koncern och företagsålder, med storleksklasser.....	83
Tabell 6. Regressionsresultat – Koncern och företagsålder, utan storleksindelning.....	84
Tabell 7. Regressionsresultat – Endast småföretag, med storleksklasser.....	86

Tabell 8. Regressionsresultat – Endast småföretag, utan storleksindelning.....	88
Tabell 9. Inkluderade branscher (SNI 2007).....	100
Tabell 10. Deskriptiv statistik för bransch och län.....	101
Tabell 11. Korrelationsmatris.....	102

Hushållssektorn i Nationalräkenskaperna

Tabell 1: Konsumtion 2008 och 2012.....	126
Tabell 1 a: Nivå och sammansättning av disponibel inkomst per inkomstkvintil samt disponibel inkomst och justerad disponibel per KE, 2012.....	138
Tabell 1 b: Nivå och sammansättning av disponibel inkomst per inkomstkvintil samt disponibel inkomst och justerad disponibel per KE, tkr, 2008.....	138
Tabell 2 a: Sammansättning och nivå av disponibel inkomst och justerad disponibel inkomst per konsumtionsenhet, primär inkomstkälla 2012.....	139
Tabell 2 b: Sammansättning och nivå av disponibel inkomst och justerad disponibel inkomst per konsumtionsenhet, primär inkomstkälla 2008.....	139

Diagramförteckning

Långsiktig märkningseffekt av att varken arbeta eller studera

Figur 1: Predikterad andel ej förvärvsarbetande samt predikterad förvärvsinkomst uppdelat per utbildningsnivå samt antal perioder i VAS för den yngre gruppen av individer 33

Ungas finansiella risktagande och deras nyföretagande

Figur 1: Vänster y-axel: andel tillgångar i förhållande till individernas finansiella tillgångar per kohort. Höger y-axel: andel reala tillgångar efter individernas totala tillgångar per kohort. 43

Figur 2: Procentuell ökning av sannolikheten att bli företagare givet att andelen aktier i den finansiella portföljen ökas (i procentenheter)..... 53

Figur 3: Procentuell ökning av sannolikheten att bli företagare givet att andelen aktier i den finansiella portföljen ökas (från och till procentuell andel), interaktionseffekter mellan kön och innehavskategorierna 54

Hushållssektorn i Nationalräkenskaper na

Diagram 1: Disponibel inkomst brutto, konsumtion och sparande..... 119

Diagram 2: Inkomstposter per konsumtionsenhet..... 120

Diagram 3: Disponibel inkomst per konsumtionsenhet (KE)..... 121

Diagram 4: Disponibelinkomst i femte kvintilen (K5) i förhållande till kvartil 1-5..... 122

Diagram 5: Disponibelinkomst i femte kvintilen (K5) i förhållande till kvartil 1-5..... 123

Diagram 6: Inkomster i femte kvintilen (K5) i förhållande till kvartil 1-5 124

Diagram 7: Disponibelinkomst efter inkomstkälla, Miljarder kronor 2008 och 2012 125

Diagram 8: Total konsumtion och faktisk konsumtion efter inkomstkvalitet och KE, kr..... 127

Diagram 9: Procentuell förändring av konsumtionsutgifterna mellan 2008 och 2012 per kvartil..... 128

Diagram 10: Konsumtionsutgifter efter inkomstkälla per konsumtionsenhet, tusen kronor..... 129

Diagram 11: Sparkvot efter primär inkomstkälla 130

Diagram 12: Sparkvot efter primärinkomstkälla 131

Diagram 13: Sparkvot efter inkomstkvaliteter 132

Sammanfattning

I detta nummer av Fokus på näringsliv och arbetsmarknad presenteras fyra artiklar.

I den första artikeln *Kraftig märkningseffekt av längre period utanför arbetsmarknaden* undersöks hur etableringsgraden på arbetsmarknaden påverkas av att individer under en längre period varken arbetat eller studerat. Studien följer två grupper; yngre individer, 20-25 år och äldre, 46-52 år, under åren 2001-2003 och följer upp deras situation på arbetsmarknaden tio år senare. Resultaten visar att unga individer som stod utanför studier och arbetsmarknad ett år mellan 2001 och 2003 hade 57 procents högre risk att inte vara etablerad på arbetsmarknaden år 2011 jämfört med jämgamla individer som under samma period hade arbete eller studerade. För den äldre gruppen var motsvarande risk hela 366 procent. Studiens resultat pekar på att det kan finnas en så kallad märkningseffekt av att inte ha arbetat eller studerat och att den negativa effekten tilltar med individens ålder. Märkningseffekten blev även större ju längre den ekonomiska inaktiviteten varade. Allra sämst var situationen för dem som inte arbetat eller studerat alls under hela perioden 2001-2003.

Företagande och i synnerhet nyföretagande förknippas med risktagande. I publikationens andra artikel *Riskbenägna personer blir oftare företagare* undersöks om individer som är mer riskbenägna har en högre sannolikhet att bli företagare. För att uppskatta huruvida en individ är riskbenägen eller ej har författarna använt olika sparandeformer som måttstock, där individer med en hög andel aktier i portföljen antas vara riskbenägna. Motsatt gäller individer som främst sparar på bankkonton. I studien undersöks därför om individer med en hög aktieandel i högre grad blir företagare mellan åren 2004-2005. Resultaten styrker detta; individer som var mindre riskaversiva hade en högre benägenhet att bli företagare år 2005. Vid sidan av riskhänseendet hade individer vars föräldrar drivit egna företag större sannolikhet att bli företagare. Liknande positiv effekt fanns även för äldre individer liksom för personer med utländsk bakgrund. Kvinnor, som enligt forskning är mer riskaversiva än män, hade lägre sannolikhet att bli företagare.

I den tredje artikeln *Äldre företagsledare upplever färre tillväxthinder* undersöks sambandet mellan företagsledares upplevelser av tillväxthinder och särskilda företagsegenskaper hos små och medelstora företag i Sverige. Resultatet visar bland annat att företagsledare i medelstora företag i högre grad upplever konkurrens som ett stort hinder för tillväxt. Studien visar också att företagsledare i äldre företag i lägre utsträckning uppfattar att få tillgång till lån och krediter som ett stort hinder. Företagsledare födda utomlands, utanför OECD, erfar tvärtom att få tillgång till lån och krediter utgör betydande hinder för tillväxt. Resultatet visar även att äldre företagsledare i mindre omfattning än yngre upplever ett flertal faktorer såsom konkurrens och lönsamhet som tillväxthinder.

I den fjärde artikeln *Sparandet ökade mest för hushållen med högst inkomster* redovisas hushållens inkomster, konsumtion och sparande enligt nationalräkenskaperna för åren 2008 och 2012, fördelat på olika hushållsgrupper. Resultaten visar bland annat att hushållens sparande ökade påtagligt mellan de två åren och att det var hushållen med högst inkomster som ökade sitt sparande mest. Hushållen med lägst inkomster hade ett tydligt negativt sparande båda åren och för dem försämrades sparandet mellan 2008 och 2012. Att på detta sätt redovisa spridningsmått för inkomster, konsumtion och sparande i nationalräkenskaperna finns med i Eurostats utvecklingsplaner för redovisning av nationalräkenskapsdata. Den metod som använts i studien har arbetats fram av en arbetsgrupp under OECD:s ledning. Dessa metoder är fortfarande under utveckling och resultaten från studien ska därför tolkas med försiktighet.

Långsiktig märkningseffekt av att varken arbeta eller studera¹

Fredrik W. Andersson²

Susanne Gullberg Brännström³

Roger Mörtvik⁴

Inledning

Efter den senaste finanskrisen lider många av västvärldens länder fortfarande av väldigt höga arbetslöshetstal, i synnerhet för ungdomar. Den enskilda individen riskerar att arbetslöshet skapar både ett socialt och arbetsrelaterat utanförskap. Arbetslöshetens långvariga effekter kan handla om eventuellt lägre inkomst, sämre etableringsförmåga samt fysisk och psykisk ohälsa. För den offentliga sektorn uppstår direkta kostnader genom utbetalning av arbetslöshetsersättning, försörjningsstöd eller stödsatser till de drabbade individerna för att de ska kunna återvända till arbetsmarknaden.

I den internationella forskningen har det blivit allt vanligare att analysera unga som varken arbetar eller studerar (Not in Education, Employment, or Training, NEET). I denna studie används begreppet "VAS" eller ekonomisk inaktivitet för att beskriva NEET gruppen. Det är ett registerbaserat mått för personer som varken arbetar eller studerar⁵ under ett kalenderår. VAS exkluderar personer som tjänat över ett prisbasbelopp samt personer som arbetspendlat⁶ till Norge

¹ Författarna vill tacka Daniela Andrén vid Örebro Universitet, Eskil Wadensjö vid SOFI, Stockholms Universitet, samt seminariedeltagarna vid Örebro Universitet för insiktsfulla kommentarer av tidigare version av uppsats.

² Är verksam vid Statistiska centralbyrån.

³ Är verksam vid Statistiska centralbyrån.

⁴ Är doktorand vid Sociologiska institutionen, Umeå universitet.

⁵ Studerande definieras som inskrivna i studier eller erhållit studiemedel under respektive år oavsett utbildningsnivå.

⁶ Första året vi har gränspendlingsstatistik: från Danmark är år 2000 och från Norge år 2001.

eller Danmark under aktuellt år. Registermässigt ser vi att 17,0 procent av befolkningen mellan 20–25 år befann sig någon gång under åren 2001–2003 i VAS-gruppen, motsvarande tal för befolkningen mellan 46–52 år var 12,2 procent.

Ekonomisk inaktivitet bland unga har ungefär samma direkta kostnader för den offentliga sektorn som traditionell arbetslöshet: ökade offentliga utgifter, minskade skatteintäkter, outnyttjad arbetskapacitet. Men det handlar även, inte minst, om personligt lidande som dock inte kan översättas i kronor och ören.

I forskningslitteraturen finns ett flertal studier kring de så kallade "*scarring effects of unemployment*", eller så kallade ärrbildning av arbetslöshet som vi studerar. I en mängd studier framkommer långsiktiga negativa effekter av arbetslöshet på t.ex. lönenivån. Effekten kan vara en kombination av olika mekanismer. Frånvaro från arbetsmarknaden kan i sig innebära att individen tappar i färdigheter eller kompetens, vilket leder till ett försämrat humankapital. Det kan även leda till att individen ändrar sitt sökbeteende genom att till exempel söka jobb mindre aktivt eller att man snabbare accepterar jobb som ligger under den egna kompetensnivån. Frånvaron kan även utgöra en så kallad signaleffekt till arbetsgivaren om lägre förväntad framtida produktivitet, vilket både kan leda till en ökad ovilja att anställa eller endast till lägre initiala löner som senare kan vara svåra att revidera upp.

Även om märkningseffekten är ett väl studerat fenomen är merparten av studierna inriktade på att studera effekten av enbart arbetslöshet, inte minst bland ungdomar, där arbetslöshet definieras som att personen vill ha och aktivt söker arbete men inte har funnit något. I litteraturen saknas dock studier som försöker fånga in märkningseffekterna av att vara långvarigt ekonomiskt inaktiv, och som dessutom försöker jämföra de negativa långsiktiga effekterna mellan unga och äldre under samma tidsperiod. Vår idé är att både tiden i ekonomisk inaktivitet och individens ålder påverkar de långsiktiga effekterna negativt.

Denna studie fokuserar därför på frågan om individers perioder av ekonomisk inaktivitet leder till kvardröjande negativa effekter på förvärvsinkomsten samt sannolikheten att bli etablerad på arbetsmarknaden. Frågan är betydelsefull, dels för att öka förståelsen av den ekonomiska inaktivitetens långsiktiga effekter

och dess totala kostnader, dels för att öka kunskapen om vilka åtgärder som bör prioriteras för individer som befunnit sig i ekonomisk inaktivitet.

Hypoteserna i studien är att ekonomiskt inaktiva drabbas av: *a)* långsiktigt försämrade arbetsmarknadsutsikter, *b)* märkningseffekten är större ju längre period individen har varit ekonomiskt inaktiv, samt *c)* att de negativa effekterna ökar med stigande ålder.

Studien fokuserar på två ålderskohorter med utgångspunkt i samma basår⁷, 2001: unga i åldern 20–25 år, och personer mellan 46–52 år. I och med att vi även använder den äldre åldersgruppen kan vi studera de långsiktiga effekterna i olika stadier under livsrytmen och jämföra effekterna mellan åldersgrupperna. Det senare är minst intressant för att kunna jämföra effekten av att ha svårt att etablera sig på arbetsmarknaden med effekten av att förlora förtjänsten på arbetsmarknaden.

Vad säger forskningslitteraturen?

Arbetslöshetens effekt på livsinkomsten är ett vanligt sätt att studera vilken "scarring" – eller märkningseffekt som individer får av ekonomisk inaktivitet. Vanligtvis studeras effekten av perioder av traditionell arbetslöshet. Det råder en tämligen stor konsensus i litteraturen om att långvarig arbetslöshet har negativa effekter såväl för arbetsmarknadsstatus som för hälsa (Arulampam, 2001, Bell & Blanchflower, 2011, Strandh et al, 2014). Dessa resultat är likartade oavsett länders arbetsmarknadsmodeller. Det saknas dock större registerbaserade studier av effekten för individer som befinner sig i ekonomisk inaktivitet, till exempel VAS.

Återkommande eller längre perioder av arbetslöshet i unga år tenderar att ge en rad långsiktigt negativa effekter: kunskaper och färdigheter som inte används och underhålls tenderar att erodera, vilket minskar individens produktivitet och attraktivitet på arbetsmarknaden. Långvarig arbetslöshet tenderar att öka risken för social exkludering, i betydelsen ekonomisk utsatthet, sämre boendevillkor, svaga sociala nätverk, kontaktproblem med myndigheter och ökade ohälsoproblem. Forskningslitteraturen pekar på två huvudsakliga

⁷ År 2001 väljs på grund av att vi inte har gränspendlingsdata innan år 2001 från Norge.

märkningseffekter av tidigt utanförskap. I första hand längre perioder av arbetslöshet och eller bestående svårigheter att etablera sig på arbetsmarknaden, i andra hand i form av lägre framtida förvärvsinkomster. Även riskerna för stressrelaterade problem och psykisk ohälsa är väl dokumenterade (Statens Folkhälsoinstitut, 2002).

Tidigare har ungdomsarbetslösheten varit mindre bestående. Tecken har funnits på att ungdomarna befunnit sig i korta perioder av arbetslöshet, men att de ofta kom snabbt tillbaka i arbete (Nordströms Skans, 2004). På senare tid har dock en allt större andel av de arbetslösa ungdomarna fått allt längre perioder av arbetslöshet (Eriksson och Rooth, 2014). En del av dem har till exempel inte klarat sig i skolan i bemärkelsen att de hoppat av eller inte klarat få godkända slutbetyg. Den gruppen tenderar att vara mer långvarig utanför arbetsmarknaden medan andra kan vara relativt gynnade och befinna sig utanför mer tillfälligt (European Foundation, 2012). NEET-gruppen är väldigt heterogen, vilket lyfts fram av bland annat Yates och Payne (2006) som ett problem med att använda NEET som begrepp. Detta gäller inte minst för att undvika en stark selektionsproblematik vid studier av gruppen.

Samtidigt finns det fog för att anta att en sådan grupptillhörighet kan leda till långvariga problem oavsett varför individen hamnade där. Mohanty (2012) visade att de arbetsökandes optimism påverkade chansen att få jobb – och att arbetslöshet i sin tur hade negativa effekter på individens optimism och framtidstro. Detta ledde till två effekter för sannolikheten att få arbete; dels genom att det påverkade sökbeteenden, dels genom att det påverkade arbetsgivarens vilja att anställa.

Bland unga med låg utbildningsnivå eller ej fullbordad gymnasieutbildning anger individerna själva att deras bristande utbildning är ett hinder för att få arbete (Angelin 2009). Page (2010) argumenterar att individens formella utbildning har fått betydelse som kan ha att göra med att längre utbildning innebär ett signalvärde om en högre individuell produktivitet medan däremot ett utbildningsmisslyckande i termer av att inte ha klarat gymnasienivå signalerar om det motsatta. På liknande sätt skulle ekonomisk inaktivitet, i synnerhet längden av ekonomisk inaktivitet, i sig kunna vara en stark signal för arbetsgivarna.

Holmlund m fl (2006) studerade personer födda mellan 1958 och 1972 utifrån hur arbetsmarknadsinträdet påverkade livsinkomsten. Studien visade att två års uppskjutande av högskolestudier och därmed ett uppskjutet inträde på arbetsmarknaden ledde till en minskning av livsinkomsten motsvarande runt en halv årsinkomst för en 40-åring. Nordström Skans (2004) visade att unga som direkt efter skolan blev arbetslösa hade en ökad risk för arbetslöshet under en tioårsperiod efter skolslutet. Härmäläinen (2003) visade att stigmatiseringseffekten av arbetslöshet under 90-talskrisen i Finland var väldigt stark och avtog för dem med eftergymnasial utbildning. Heylen (2011) studerade effekten av att bli arbetslös direkt efter avslutad skolgång i Belgien och visade att scarring-effekterna avtog över tid men att de ändå kvarstod upp till tio år efter avslutad skolgång. Effekten var stor oavsett utbildningsval men stigmatiseringseffekten tenderade att vara mindre om arbetslösheten inföll under en period av högre arbetslöshet. Även om flera studier pekar på att de grupper som har störst sannolikhet att fastna i längre utanförskap är de med kort utbildning, finns studier som visar att även eftergymnasialt utbildade riskerar scarring-effekter. Gartell (2009) visade i en studie av examinerade från Stockholms och Uppsala universitet 1991–1999, att arbetslöshet även efter examen från högskolan riskerade att ge bestående negativ inverkan på framtida inkomster. Sambandet var starkare för längre arbetslöshetsperioder och arbetslöshet i tider av högkonjunktur.

I en studie baserad på brittisk paneldata påvisades att arbetslösa som återvänder till arbete i genomsnitt hade en lön som var sex procent lägre än jämförbara individer som inte varit arbetslösa (Arulampalam, 2001). Skillnaden ökade till 14 procent efter fyra år innan den började minska. Värst drabbades män över 45 år med kort utbildning. Studien fann inga signifikanta belägg för att längden på arbetslösheten hade några stora effekter på scarring-effekten. Luijkx och Wolbers (2009) studerade effekten i Nederländerna på framtida arbetsmarknadsetablering efter tidig arbetslöshet. I studien fann forskarna tydliga belägg för att tidig arbetslöshet för unga fick långvariga negativa effekter för arbetsmarknadsetableringen lång tid efter den första arbetslösheten. Inga belägg fanns dock för att upprepade arbetslöshet ökade riskerna, men däremot att längden på arbetslösheten under de första tre åren efter hade effekt på risken att åter bli arbetslös. Dessutom hittades en negativ effekt av längden på arbetslösheten för sannolikheten att få arbete igen, men detta enbart

för män (Gregg och Tominay, 2005). Schmillen och Umkehrer (2013) följde 800 000 personer under 24 år och såg att tidig erfarenhet av arbetslöshet hade avsevärda ökade risker för negativa effekter på framtida arbetslöshetsrisk. Medianeffekten var så stark att varje extra dag i arbetslöshet som individen hade de första åtta åren ökade risken för arbetslöshet de följande 16 åren med 0,93 dagar i genomsnitt. En studie av Krueger m.fl. (2014) indikerade att långtidsarbetslösa som lyckades återinträda i arbete ändå hade kraftigt ökad risk att ha lämnat arbetsmarknaden 15 månader senare, många slutade söka jobb helt.

Empirisk strategi och data

I följande del diskuteras uppsatsens empiriska strategi, data-underlag och populationsavgränsning som används för att besvara våra hypoteser. Vi diskuterar även vilka register som används och vilka variabler som ingår i modellen.

Den empiriska strategin

Även om de flesta studier som gjorts enbart studerat effekten av arbetslöshet på lönen är det sannolikt att dessa modeller även är tillämpbara på studier av effekten av ekonomisk inaktivitet. Den märkning, stigmatisering, en individ kan få efter en tid utan att ha arbetat eller studerat (VAS) kan skilja sig på flera sätt. I denna studie använder vi oss av följande effekter av en märkning: i) arbetsgivarna betalar en lägre lön vilket vi likställer med en lägre förvärvsinkomst på årsbasis, ii) individerna har högre sannolikhet att återigen drabbas av en arbetslöshetsperiod, det vill säga, de har en högre sannolikhet att inte bli etablerade på arbetsmarknaden.

De ekonometriska metoderna utnyttjar registerinformationen som finns om individers bakgrundskaraktäristiska i ett försök att kontrollera (konstanthålla) för deras individegenskaper och isolera effekten av att inte arbetat eller studerat. Syftet är att sambanden ska vara mera renodlade. Vi väljer att i modellen kontrollera för individens: ålder, kön, utbildningsnivå, bostadsregion och födelse-region. Alla dessa variabler är standardvariabler som används när olika arbetsmarknadsutfall analyseras. De ekonometriska analyserna gör det möjligt att peka på att resultaten inte beror på individernas bakgrundskaraktäristiska, heterogenitet, utan att de indikerar t.ex. att den faktiska skillnaden i förvärvsinkomst uppkommit på grund av att individen inte arbetat eller studerat. För

att kunna uttala sig om ifall resultaten tyder på ett kausalt samband behöver vi kontrollera i) för de variabler som påverkar benägenheten att hamna i VAS och individernas varaktighet i VAS samt ii) individernas arbetsmarknadsutfall. Om vi saknar adekvata kontrollvariabler (icke observerbar heterogenitet) som till exempel påverkar förvärvsinkomsterna samt sannolikheten att vara i VAS kommer vi att få en felskattning (bias). Felskattningen kan gå åt båda hållen, det vill säga vara antingen negativ eller positiv. En svaghet med att använda registerdata är att vi inte alls vet något om till exempel individernas motivation, förmåga och eventuella fysiska och psykiska status, eller hur de har påverkats av att vara ekonomiskt inaktiv. Om VAS gruppen har en viss systematisk över- eller underrepresentation angående dessa individegenskaper och att det skulle vara ett hinder för att nå en genomsnittlig årsinkomst, eller en förklaring till varför de varken arbetat eller studerat, resulterar detta i en självselektionsproblematik som förklarar varför de befinner sig i gruppen som varken arbetar eller studerar. Starka tecken på detta ses i resultatet av den deskriptiva statistiken i tabell 1, andelen som inte har någon förvärvsinkomst år 2011 är betydligt högre för de som en gång tidigare varit i VAS jämfört med de individer som inte varit i VAS. Eriksson och Rooth (2014) hanterar denna typ av problem med att separera effekten från ekonomisk inaktivitet från viktiga individegenskaper, vilka observeras av rekryterare som anställer individerna men som inte finns tillgängligt i registerdata.

Traditionellt anses individernas medelbetyg från gymnasiet och föräldrarnas utbildningsnivå vara korrelerade med icke-observerbara individegenskaper så som motivation och förmåga (Gartell, 2009). För att kunna använda dessa proxies måste individerna ha gått ut gymnasiet för att de ska erhållit avgångsbetyg. Inkluderas denna variabel exkluderas de individer som endast har förgymnasial utbildningsnivå som högsta avklarade utbildning. Totalt var det 53 000 (9,3 procent) i den yngre åldersgruppen och nästan 142 000 (19,7 procent) i den äldre åldersgruppen som hade förgymnasial utbildning som högsta utbildningsnivå. I ett robusthetstest används betygen för den yngre kohorten i ett försök att studera hur olika betygsnivåer slår på sannolikheten att inte bli etablerad år 2011. Bristen på adekvata kontrollvariabler leder dock till att vi endast kan uttala oss om att det finns en indikation på att VAS tillhörigheten har en korrelation

med framtida lägre inkomster, eventuellt kan detta vara kausalt med tanke på att vi understödjer våra resultat med gängse arbetsmarknadsteorier. En styrka med vår studie är att vi inte har använt oss av något urval av individer.

Vi har analyserat de ovanstående arbetsmarknadsutfallen med hjälp av multipla regressionsanalyser. När förvärvsinkomsten analyserades användes en OLS modell samt en Heckman sample selection modell⁸ där förvärvsinkomsten logaritmeras.

Komplementet till OLS modellen, Heckman selection (med maximum likelihood estimator) har vi gjort för att vi tror att gruppen som inte har någon förvärvsinkomst inte är slumpmässig, vilket i så fall riskerar att leda till att skattningarna får en så kallad "sample selection bias". Tolkningen av koefficientvärdena i förvärvsinkomstdelen är av procentkaraktär. Till exempel, -0,438 för kvinnor i Tabell 4 (OLS modellen för den yngre gruppen individer), innebär att kvinnors inkomster var i genomsnitt -43,8 procent lägre än männens, allt annat lika i modellen. Vid analysen av det andra arbetsmarknadsutfallet har vi använt en logistisk modell.

Regressionsresultaten presenteras där som oddskvoter, där ett koefficientvärde på till exempel 1,20 innebär en så kallad överrisk på 20 procent. Det vill säga att det är 20 procent högre risk att utfallet inträffar om individen hade egenskapen gentemot att individen inte hade egenskapen. Om oddskvoten skulle vara lägre än ett, genererar detta en motsvarande underrisk.

Beskrivning av dataunderlaget

De data vi använder oss av är av individ- och tvärsnittskaraktär från olika år. Merparten kommer från Statistiska centralbyråns register: Registerbaserad aktivitetsstatistik (RAKS) samt Longitudinell integrationsdatabas för sjukförsäkrings- och arbetsmarknadsstudier

⁸ Då vi endast kan observera inkomster från de som arbetat skapas ett statistiskt problem. Problemet ligger i att vi inte vet vilka inkomster de individer som inte arbetat skulle haft om de hade arbetat. I enlighet med ekonomisk teori ger detta oss en överrepresentation av individer med relativt hög lön och relativt lång utbildning. Vi underskattar därför utbildningens effekt på inkomsterna. Korregeringen sker i två steg. I ett första steg skattas en modell för sannolikheten att arbeta. Det vill säga att vi har registerinformation som kan förutsäga individens sannolikhet att arbeta. I det andra steget korrigeras självselektionen genom att inkludera varje individs sannolikhet att arbeta som ytterligare en förklaringsvariabel till modellen. Inkomstsambandet skattas då på ett tillfredsställande vis.

(LISA). Därtill har vi hämtat data från Försäkringskassan i form av aktivitetsstöd och förlängt barnbidrag p.g.a. förlängda studier. Fördelen med denna typ av data är att det lämpar sig väldigt väl för att följa effekter över tid för stora populationer.

Population

Vi har begränsat populationen till personer som var folkbokförda i Sverige under åren 2001–2003 samt år 2011. Övertäckningsproblemet borde minska eftersom det är relativt lång period som individerna ska varit folkbokförda i landet. Dessutom tar vi bort individer som var gränspendlare⁹ och sjuk- och aktivitetsersättning¹⁰. Ur denna population väljs sedan endast tvillingpar ut; där ett av syskonen var i VAS någon gång under perioden 2001–2003 men där det andra syskonet inte var i VAS-gruppen under samma period. Endast helsyskon¹¹ som är tvillingar ingår. Anorlunda uttryckt, i tvillingparen ska en tvilling varit i VAS medan den andra tvillingen aldrig befunnit sig i VAS. Totalt fanns det 2 852 tvillingar, d.v.s. 1 426 tvillingpar. De syskon som arbetat eller studerat kallas ibland i texten för kontrollgruppen. Det görs i ett försök att isolera effekten av ekonomisk inaktivitet från effekten av personliga egenskaper, då tvillingarna antas ha snarlika uppväxtförhållanden som gett dem liknande värderingar och egenskaper. Liknande ansats använder Eriksson och Rooth (2014) sig av.

Tvillingarna delas sedan in i två undersökningsgrupper beroende på deras ålder. En grupp som bestod av yngre individer, 755 tvillingpar, som inte befunnit sig länge på arbetsmarknaden (födda mellan åren 1976 och 1981) medan den andra gruppen var äldre individer, 671 tvillingpar, som var födda mellan åren 1949 och 1955. Under normala arbetsmarknadsförhållanden borde de hunnit etablerat sig på arbetsmarknaden. Vid första undersökningsåret, år 2001, var gruppernas ålder mellan 20 och 25 respektive mellan 46 och 52 år. Motiveringen till åldersuppdelningen är att de som varken arbetat eller studerat får en allt tuffare situation på den framtida arbetsmarknaden och med stigande ålder blir arbets-

⁹ Klassificerades som förvärvsarbetande i Norge eller Danmark.

¹⁰ Tidigare benämndes de som förtidspensionärer.

¹¹ Kravet är att de ska ha samma mor och far samt vara födda på samma dag enligt flergenerationsregistret.

marknadssituationen än mera prekär, med tanke på att det årligen flödar in en ny kohort i arbetsför ålder som gör att de som inte är etablerade torde komma allt längre bort från en anställning.

Sålunda, ju längre tid individerna spenderar i VAS, desto svårare borde det bli att komma in på arbetsmarknaden.

Beroende variabel

De arbetsmarknadsutfall som studien fokuserar på är följande: i) förvärvsinkomst år 2011; ii) ej etablerad år 2011. Detta år valdes på grund av att det var det senaste tillgängliga året med data.

Dessutom är det ett år vars konjunkturläge är relativt stabilt och den senaste finanskrisens konsekvenser på arbetsmarknaden har avtagit. Med etablerad menar vi den variabel som återfinns i RAKS. För att definieras som etablerad måste individens förvärvsinkomst från arbete vara minst 60 procent¹² av medianinkomsten för personer i samma ålder och kön som har en förgymnasialutbildning. Övriga individer definieras som icke etablerade. Vid analysen av att bli etablerade eller inte har vi alltså ett snävare krav än vid analyserandet av förvärvsinkomsten. I denna ansats byggs implicit en inkomstgräns vilket i sin tur innebär att vi antar att personerna har ett förvärvsarbete med relativt hög lön, alternativt att individerna arbetar många timmar eller eventuellt har flera jobb.

Förvärvsinkomsten logaritmeras (naturlig logaritm) för att koefficienttolkningen skall kunna göras i procent av årsinkomsten. Den andra beroendevariabeln är av binär karaktär, vilka koefficientresultat presenteras som oddskvoter.

Oberoende variabel

Vårt primära fokus har varit att analysera om det finns några långsiktiga negativa arbetsmarknadseffekter för dem som varit ekonomiskt inaktiva, det vill säga varken har arbetat eller studerat (VAS). Vi undersöker dessutom om längden i detta tillstånd har någon betydelse för de framtida arbetsmarknadsutfallen (utfallsvariabler).¹³ Varje individ i populationen har en markering (binär variabel) för om de under året/åren varit med i VAS (1) eller inte (0). Då hela tidsperioden (2001–2003) utnyttjas erhålls tre olika

¹² 60 procent används på grund av att ett av de vanligaste fattigdoms måtten använder 60 procent av medianinkomsten.

¹³ Unga individer som ingår i denna grupp går under benämningen UVAS, där U står för unga.

kombinationer av VAS-tillhörighet: a) tillhört VAS gruppen alla åren mellan 2001–2003, b) endast tillhört VAS ett år under perioden samt c) tillhört VAS två år under perioden. VAS-gruppens individer jämförs mot de individer som aldrig befunnit sig i VAS-gruppen under perioden 2001–2003. Definitionen för att ingå i VAS gruppen är att personen inte ska ha tjänat mer än ett prisbasbelopp (PB) aktuellt inkomstår, inte arbetspendlat till Norge eller Danmark, inte läst mer än 60 timmar på SFI, inte varit inskriven i studier eller erhållit studerandeinkomster under året. Dessutom exkluderas yngre individer som hade aktivitetsersättning eller förlängt barnbidrag samt individer i den äldre gruppen som hade sjukersättning år 2003.

Kontrollvariabler

I ett försök att isolera eventuella långsiktiga effekter av ekonomisk inaktivitet behöver vi kontrollera för individers heterogenitet. Högsta uppnådda utbildningsnivå delas in i tre grupper: förgymnasial, gymnasial samt eftergymnasial utbildning. Även föräldrarnas utbildningsnivå delas in i dessa tre grupper. Den högsta utbildningsnivån hos någon av föräldrarna oavsett kön blir styrande. Föräldrar avser biologiska föräldrar, alternativt adoptivföräldrar. Deras disponibla inkomst definieras som föräldrarnas summerade disponibla inkomst. Individerna grupperas även efter deras födelseland: född i Sverige, född inom OECD samt född utanför OECD. Länderna Slovenien, Israel, Chile och Estland som blev OECD medlemmar år 2010 tillhör inte OECD i grupperingen utan ingår i gruppen utanför OECD. Den regionala indelningen avser boenderegion.¹⁴

Deskriptiv statistik

För att tentativt undersöka eventuella skillnader i förvärvsinkomst delas personerna in i VAS- eller inte VAS-tillhörighet, vilket innebär att individen tillhör VAS gruppen oavsett tid utan arbete eller studier under perioden 2001–2003. Resultaten visar tydliga tecken på att individer som under perioden 2001–2003 varken arbetade eller studerade, i synnerhet för den äldre åldersgruppen, generellt sett hade lägre förvärvsinkomster år 2011, samt lägre andel med inkomster. Inkomstskillnaden mellan grupperna i

¹⁴ Indelningen används t.ex. i SCB:s rapport "Regional utveckling till 2030" (SCB, 2013). För en detaljerad beskrivning av kommunindelningen se appendix A.

kronor räknat, är för de yngre individerna, 45 500 kr sett till medelinkomsten samt 52 500 kr sett till medianinkomsten. För de äldre individerna är motsvarande tal 146 000 kr samt 125 500 kr. Dessutom indikerar talen i tabell 1 på att mycket färre individer var etablerade på arbetsmarknaden år 2011 än vad individer i kontrollgruppen var.

Det är således stora skillnader i arbetsmarknadsutfallen för yngre individer som varken arbetade eller studerade och deras tvillingar. Skillnader växer ännu mer för den äldre gruppen individer, ålder spelar en stor roll. De tentativa resultaten från arbetsmarknadsutfallen, tabell 1, ger tydliga signaler om att individer som varken studerade eller arbetade hade en betydligt tuffare situation på arbetsmarknaden år 2011 oavsett vilket arbetsmarknadsutfall som analyserades.

Tabell 1: Deskriptiv statistik över de två grupperna

	Individer 20-25 år		Individer 46-52 år	
	VAS	Ej VAS	VAS	Ej VAS
Ln inkomst medelvärde*	11,94	12,2	11,67	12,48
Ln inkomst medianvärde*	12,27	12,49	12,05	12,6
Procent som har inkomst	82	93,4	59,6	91,2
Procent som ej var etablerad år 2011	31,1	17	52,6	15,5
Född utom OECD	0,1	0,1	0	0
Född inom OECD	0,02	0,02	0,02	0,02
Kvinna	0,63	0,53	0,52	0,47
Ålder	22,39	22,39	49,02	49,02
Barn dummy	0,55	0,53		
Gymnasial utbildning år 2001	0,53	0,49	0,52	0,45
Eftergymnasial utbildning år 2001	0,29	0,39	0,24	0,3
Gymnasial utbildning föräldrar år 2000	0,49	0,49	0,21	0,21
Eftergymnasial utbildning föräldrar år 2000	0,35	0,35	0,07	0,07
Äldre syskon 2001 (Dummy)	0,68	0,7	0,71	0,69
StorStockholm år 2010	0,2	0,22	0,18	0,19
StorMalmö år 2010	0,07	0,06	0,05	0,06
StorGöteborg år 2010	0,1	0,11	0,07	0,09
Observationer	755	755	671	671

Källa: SCB, egna beräkningar. * innebär färre observationer.

En svårighet med att tolka resultaten är att veta om de beror på stigmatisering av individen på grund av VAS-tillhörigheten eller om det är specifika individegenskaper som selekterar in dem i VAS-gruppen under perioden 2001–2003. Utifrån resultaten i tabell 2 ser vi tydliga skillnader i gruppernas sammansättningar. För den yngre åldersgruppen kan vi konstatera att fler kvinnor än män var utan

förvärvsinkomst, 10 procentenheter. Bland de yngre i VAS fanns en viss överrepresentation av individer med för- och gymnasial utbildningsnivå. Även för de äldre var det en viss överrepresentation av kvinnor och individer med lägre utbildningsnivå.

Tabell 2: Deskriptiv statistik, medelvärden, över de två grupperna

	Individer 20-25 år		Individer 46-52 år	
	Ej etabl	Etabl	Ej etabl	Etabl
Född utom OECD	0,15	0,09	0,01	0
Född inom OECD	0,03	0,02	0,03	0,02
Kvinna	0,64	0,57	0,53	0,48
Ålder	22,25	22,43	49,04	49,02
Barn dummy	0,54	0,54		
Gymnasial utbildning år 2001	0,48	0,51	0,53	0,47
Eftergymnasial utbildning år 2001	0,24	0,37	0,2	0,3
Gymnasial utbildning föräldrar år 2000	0,46	0,5	0,19	0,23
Eftergymnasial utbildning föräldrar år 2000	0,35	0,35	0,07	0,07
Äldre syskon 2001 (Dummy)	0,7	0,68	0,72	0,69
StorStockholm år 2010	0,14	0,23	0,19	0,19
StorMalmö år 2010	0,08	0,06	0,05	0,06
StorGöteborg år 2010	0,08	0,11	0,08	0,08
Observationer	363	1147	457	885

Källa: SCB, egna beräkningar.

Det finns en tydlig indikation på att yngre kvinnor hade det besvärligare på arbetsmarknaden än yngre män. Det finns flera indikationer på detta: *i)* bland yngre män hade en större andel förvärvsinkomst som huvudsaklig inkomstkälla jämfört med kvinnor, *ii)* andelen män i ovanstående grupp var i högre grad förvärvsarbetande enligt RAMS¹⁵, *iii)* männen hade dessutom en annan yrkesfördelning; de var till mycket lägre andel anställda inom service-, omsorgs- och försäljningsarbeten och arbetade istället oftare inom hantverksarbete, bygg och tillverkning samt process- och maskinoperatörsarbeten, vilket resulterar i högre inkomster, *iv)* kvinnor var i mycket högre utsträckning föräldralediga, samt *v)* kvinnor befann sig i högre grad i utbildning.

Individerna i VAS gruppen kan vara utan arbete eller studier på grund av fler saker än att de inte fått ett arbete eller studerat. I RAKS kan vi dela in dessa individer efter deras huvudsakliga inkomstkälla under kalenderåret. Tabell 3 beskriver fördelningen av den huvud-

¹⁵ Den registerbaserade arbetsmarknadsstatistiken.

sakliga inkomstkällan för populationen. Kring 60 procent av observationerna indikerar att individer har haft förvärvsinkomst som största huvudsakliga inkomstkälla under perioden. Vi måste ha i åtanke att även om man har haft förvärvsarbete som huvudsaklig inkomst behöver detta inte betyda att de enligt VAS-definitionen arbetat eller studerat eftersom de måste tjänat över ett prisbasbelopp. Den markanta skillnaden mellan åldersgrupperna är att i den yngre gruppen studerar drygt 13 procent medan det i den äldre gruppen är nästan 12 procent långtidssjukskrivna. Detta kan givetvis vara en del av förklaringen till att färre äldre individer blir etablerade på arbetsmarknaden längre fram.

Tabell 3: Antal och andel med olika huvudsaklig inkomst under perioden 2001–2003

	Yngre		Äldre	
	Antal	Procent	Antal	Procent
Förvärvsarbete	2827	62,4	2709	59,8
Studerande	596	13,2	26	0,6
Vård av barn/anhörig	270	6,0	5	0,1
Sjuk	125	2,8	529	11,7
Arbetslös	215	4,7	266	5,9
Förtidspensionär	1	0,0	12	0,3
Ekonomiskt bistånd	226	5,0	71	1,6
Arbetsmarknadspolitiska åtgärder	96	2,1	146	3,2
Ålderspensionär	8	0,2	28	0,6
Saknar inkomst	166	3,7	234	5,2
Totalt	4530		4026	

Källa: SCB, egna beräkningar. Varje individ har tre observationer, en för varje år.

Resultat

Förvärvsinkomster år 2011

Analysresultaten pekar på att förvärvsinkomsten var betydligt lägre hos personer som varken studerade eller arbetade, de så kallade VAS individerna, än individer som arbetade eller studerade. Effekten kvarstod även efter att vi kontrollerar för en så kallad självselektion, dvs. att VAS individerna hade en lägre sannolikhet att förvärvsarbeta. Bland de yngre var skillnaden 11,4 procentenheter mellan de som hade en förvärvsinkomst och de som inte hade en förvärvsinkomst medan motsvarande tal för den äldre var 31,6. Indikationen av självselektion bekräftas även av Heckman

sample selection metodens selektionssteg.¹⁶ Det är således inte slumpmässigt vem som förvärvsarbetar utan statistiskt sett är det vanligare att de som en gång i tiden varken arbetande eller studerade har en högre risk att senare inte förvärvsarbete. Även efter beaktande av självselektionsproblematiken ses att inkomstskillnaden mellan individer som inte tillhörde VAS och de som tillhörde VAS tilltog med individens tid i ekonomisk inaktivitet och ålder. Allra lägst inkomst, hade de som aldrig hade arbetat eller studerat under treårsperioden. Resultatet kan indikera på en så kallad märkningseffekt, individer som tillhört VAS-gruppen blir stigmatiserade av arbetsgivare vilket påverkar deras framtida arbetsmarknadsutfall.¹⁷

Resultaten, tabell 4 – signifikansnivån för rho, pekar på att både den yngre och den äldre gruppen lider av självselektionsproblematik. Rho är i båda fallen negativa, vilket innebär att det finns icke observerbara variabler i de två stegen i Heckman proceduren som är negativt korrelerade. Genom att multiplicera medelvärde för Mills ratio med lambda värdet erhålls ett mått på hur självselektionen påverkar VAS-tillhörighetens effekt på inkomsten. För den yngre gruppens individer minskas i genomsnitt VAS-effekternas påverkan på inkomsten med 33,5 procent. Motsvarande minskning för de äldre individerna är 44,8 procent. Skillnaden gäller för en person med genomsnittsegenskaperna i inkomstmodellen till skillnad mot en slumpmässig genomsnittlig person i populationen. Vi såg således att yngre individer som endast varit ett år i VAS under perioden

¹⁶ Rho är statistiskt signifikanta för båda modellerna. Vid analysen av att förvärvsarbete eller inte förvärvsarbetar väljer vi en väldigt snarlik modellspecifikation som analysen bygger på. Vi inkluderar dock några nya variabler: en dummyvariabel för partner, barn samt föräldrarnas högsta utbildningsnivå, dessutom kontrollerar på vilket sätt individerna försörjde sig under perioden 2001–2003 genom att studera deras huvudsakliga inkomstkälla. För den yngre gruppen skapas tre grupper med hierarkisk ordning (givet att individen haft något av de huvudsakliga inkomsterna kods de till den respektive gruppen): a) de som inte hade någon inkomst, aktivitets- eller sjukersättning samt ålderspension b) de som hade arbetslöshetsersättning, och/eller ekonomiskt bistånd och c) övriga individer. För de äldre kods två grupper: a) de som inte hade någon inkomst, aktivitets- eller sjukersättning samt ålderspension samt b) övriga individer.

¹⁷ Om det beror på att VAS-individerna hade lågbetalda jobb eller om de generellt arbetade färre timmar än de som inte befunnit sig i VAS-gruppen analyseras inte i denna studie.

2001–2003 (kolumn 2) i genomsnitt hade 11,0 procent lägre förvärvsinkomster än kontrollgruppen. Individer som aldrig arbetat eller studerat under tidsperioden hade 14,7 procent lägre förvärvsinkomster än kontrollgruppen. För de äldre individerna var värdena 34,9 respektive 69,5 procent (kolumn 5). Individer som varit i VAS under två utav de tre åren hade inkomstskillnader som var större än individer som bara befann sig ett år i VAS, men lägre än för individer som befunnit sig i VAS hela tiden.¹⁸

Andra intressanta resultat är att förvärvsinkomsterna för de med högre utbildning jämfört med individer med förgymnasial utbildning var högre, enligt gängse utbildningspremium. De äldre personerna med eftergymnasial utbildning hade i genomsnitt 16,3 procent mer i förvärvsinkomst än personer i samma ålder med en förgymnasial utbildning. Inkomstskillnaden för de yngre individerna låg på 11,0 procent (ej signifikant värde). När vi utvärderar inkomsterna år 2011 är den yngre gruppen 30–35 år. Genomsnittlig ålder att avsluta en eftergymnasial utbildning är 29 år vilket innebär att individerna inte har hunnit förvärvsarbeta under en längre tid. En förklaring till att skillnaden inte är signifikant kan vara att ingångslönerna för individer med eftergymnasial utbildning inte skiljer sig signifikant från den lönenivå som individer som redan är etablerade med lägre utbildningsnivå har.

Noterbart är även den stora inkomstskillnaden mellan könen under uppföljningsåret. Män ligger betydligt högre, detta resultat gäller för båda åldersgrupperna. Vi kontrollerar inte för yrke eller bransch, vilket kan förklara den stora differensen eftersom fler kvinnor än män arbetar inom lågbetalda yrken.

¹⁸ Samma modeller har även skattats för hela populationen i dessa två åldersgrupper. Koefficientskattningarna blir större men har alla samma tecken. Resultaten är tillgängliga vid en förfrågan.

Tabell 4: Individens förvärvsinkomst år 2011 uppdelat på åldersgrupper. Modeller: OLS och Heckman selektions modell med Maximum likelihood estimering.

	Individer 20-25 år			Individer 46-52 år		
	OLS	Heckman ML	Heckman ML	OLS	Heckman ML	Heckman ML
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
Född utom OECD	-0,191 (0,126)	-0,0278 (0,103)	-0,0289 (0,103)	0,231 (0,480)	0,657 (0,525)	0,662 (0,525)
Född inom OECD	-0,209 (0,196)	-0,191 (0,205)	-0,191 (0,205)	-0,0432 (0,166)	0,195 (0,242)	0,197 (0,242)
Kvinna	-0,438*** (0,059)	-0,407*** (0,063)	-0,406*** (0,062)	-0,223*** (0,062)	-0,200*** (0,070)	-0,199*** (0,070)
Ålder	0,0503*** (0,017)	0,0381*** (0,012)	0,0380*** (0,012)	-0,0350** (0,016)	-0,0249** (0,011)	-0,0242** (0,011)
Gymnasial utbildning år 2010	0,296*** (0,105)	-0,0257 (0,089)	-0,0262 (0,089)	0,0725 (0,074)	-0,0677 (0,085)	-0,0669 (0,085)
Eftergymnasial utbildning år 2010	0,359*** (0,110)	0,110 (0,093)	0,111 (0,093)	0,203** (0,088)	0,163* (0,090)	0,163* (0,090)
StorStockholm år 2010	0,297*** (0,060)	0,270*** (0,058)	0,271*** (0,058)	0,123 (0,081)	0,136** (0,059)	0,137** (0,058)
StorMalmö år 2010	-0,143 (0,142)	0,00229 (0,077)	0,000758 (0,077)	-0,0716 (0,136)	-0,103 (0,094)	-0,100 (0,094)
StorGöteborg år 2010	0,148 (0,105)	0,147** (0,066)	0,148** (0,066)	0,170** (0,085)	0,0465 (0,088)	0,0495 (0,088)
Ett år i VAS 2001-2003	-0,155** (0,067)	-0,110** (0,050)		-0,548*** (0,075)	-0,349*** (0,056)	
Två år i VAS 2001-2003	-0,233** (0,097)	-0,186** (0,083)		-1,116*** (0,167)	-0,627*** (0,069)	
Alltid i VAS 2001-2003	-0,434** (0,178)	-0,147* (0,081)		-1,171*** (0,168)	-0,695*** (0,084)	
Tid i VAS			-0,147** (0,068)			-0,431*** (0,070)
Tid i VAS i kvadrat			0,0318 (0,024)			0,0648** (0,025)
Konstant	10,96*** (0,389)	11,64*** (0,287)	11,64*** (0,287)	14,17*** (0,786)	14,06*** (0,549)	14,02*** (0,545)
Rho		-0,993 (0,002)	-0,993 (0,003)		-0,984 (0,004)	-0,984 (0,003)
Sigma		1,160 (0,057)	1,159 (0,024)		1,207 (0,030)	1,207 (0,030)
Lambda		-1,152 (0,058)	-1,150 (0,024)		-1,187 (0,0309)	(-1,187) (0,031)
Observationer	1324	1510	1510	1012	1342	1342

Tabell 4: (forts.)

	Individer 20-25 år			Individer 46-52 år		
	OLS	Heckman ML	Heckman ML	OLS	Heckman ML	Heckman ML
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
Adjusted R Squared	0,079			0,175		
Log likelihood		-2284,4	-2284,5		-1983,9	-1984,1
Censored obs		186	186		330	330
Uncensored obs		1324	1324		1012	1012
LR test (rho=0) chi ²	275,09	316,91		296,19	297,79	
Prob > chi ²	0,000	0,000		0,000	0,000	

Standardfel inom parentesema, * $p < 0.10$, ** $p < 0.05$, *** $p < 0.01$

Ej etablerad år 2011

När vi analyserar det andra arbetsmarknadsutfallet, om individer blir etablerade på arbetsmarknaden, kan vi konstatera att personer som varken arbetat eller studerat under hela perioden 2001–2003 hade det betydligt tuffare att etablera sig på arbetsmarknaden år 2011 än de personer som arbetade eller studerade under perioden 2001–2003, oavsett deras period i VAS. Det är i linje med slutsatsen från analysen av förvärvsinkomsten. Resultatmässigt ser vi att de yngre individer som befanns sig i VAS i ett år mellan åren 2001–2003 i genomsnitt hade 57,1 procent (se tabell 5, kolumn 1) högre risk att inte vara etablerad på arbetsmarknaden år 2011 jämfört med en yngre individ som inte var i VAS-gruppen år 2001–2003, allt annat lika. Individer som befunnit sig i VAS hela tidsperioden mellan 2001–2003 hade betydligt högre risk att inte bli etablerade. Risken för en yngre individ var 233 procent att inte bli etablerad år 2011 än yngre individer som aldrig befunnit sig i VAS. Motsvarande värde för den äldre gruppen var 716 procent högre risk.

Utfall för äldre

Studien visar att unga individer som varken arbetar och studerar hamnar allt längre bort från arbetsmarknaden ju längre det dröjer innan de åter börjar arbeta eller studera. Regressionsresultaten pekar dessutom på att risken för individerna i den äldre gruppen i VAS att ej vara etablerade år 2011 var 366 procent högre för de som inte arbetade eller studerade ett år under hela tidsperioden jämfört med individer som hela tiden studerade eller arbetade. Det ska jämföras med 57,1 procent för den yngre åldersgruppen, vilket är drygt 6 gånger så hög risk för de äldre än för de yngre att drabbas av så kallad stigmatiering. I dessa tal kan det gömma sig individer

som helt har lämnat arbetsmarknaden, frivilligt eller ofrivilligt. Ett noterbart resultat är att individer födda utanför OECD-länderna har en markant högre risk att inte vara etablerade år 2011. Resultaten från de båda analyserna kan peka på att individer födda utanför OECD-länderna hade svårare att bli etablerade på arbetsmarknaden, men när de väl har fått en förvärvsinkomst var förvärvsinkomsterna inte signifikant lägre än för individer födda i Sverige.

Tabell 5: Arbetsmarknadsutfall år 2011 uppdelat på åldersgrupper. Logit med koefficienttal som är oddskvoter.

	Ej etabl 20-25 år		Ej etabl 46-52 år
	modell	Känslighetsanalys	
Född utom OECD	1,718*** (0,337)	1,580** (0,344)	6,848*** (4,902)
Född inom OECD	1,857 (0,783)	2,240* (1,066)	1,612 (0,638)
Kvinna	1,523*** (0,203)	1,534*** (0,222)	1,336** (0,174)
Partner	0,757** (0,097)	0,758** (0,105)	0,545*** (0,070)
Ålder	0,944 (0,035)	0,949 (0,038)	1,020 (0,033)
Gymnasial utb år 2001	0,466*** (0,077)	0,397*** (0,072)	0,860 (0,138)
Eftergymnasial utb år 2001	0,339*** (0,065)	0,303*** (0,065)	0,559*** (0,105)
StorStockholm år 2010	0,571*** (0,096)	0,555*** (0,103)	1,109 (0,191)
StorMalmö år 2010	1,204 (0,317)	1,136 (0,333)	0,898 (0,262)
StorGöteborg år 2010	0,642* (0,145)	0,626* (0,155)	1,029 (0,239)
Äldre syskon 2001 (Dummy)	1,103 (0,154)	1,072 (0,160)	1,123 (0,157)
Ett år i VAS	1,571*** (0,228)	1,580*** (0,248)	4,661*** (0,720)
Två år i VAS	3,182*** (0,635)	2,868*** (0,610)	6,429*** (1,269)
Tre år i VAS	3,330*** (0,908)	3,508*** (1,063)	8,157*** (1,597)
Gymnasial utb föräldrar år 2000		0,896 (0,176)	
Eftergymnasial utb föräldrar år 2000		1,244 (0,269)	
Ln Föräldras disp. ink. 2000		0,671** (0,128)	

Tabell 5: (forts.)

	Ej etabl 20-25 år		Ej etabl 46-52 år
	modell	Känslighetsanalys	
Obs.	1510	1352	1342
Pseudo R-square	0,0855	0,0942	0,154

Koefficientskattningarna tolkas i termer av oddskvoter (Exponentiated coefficients);

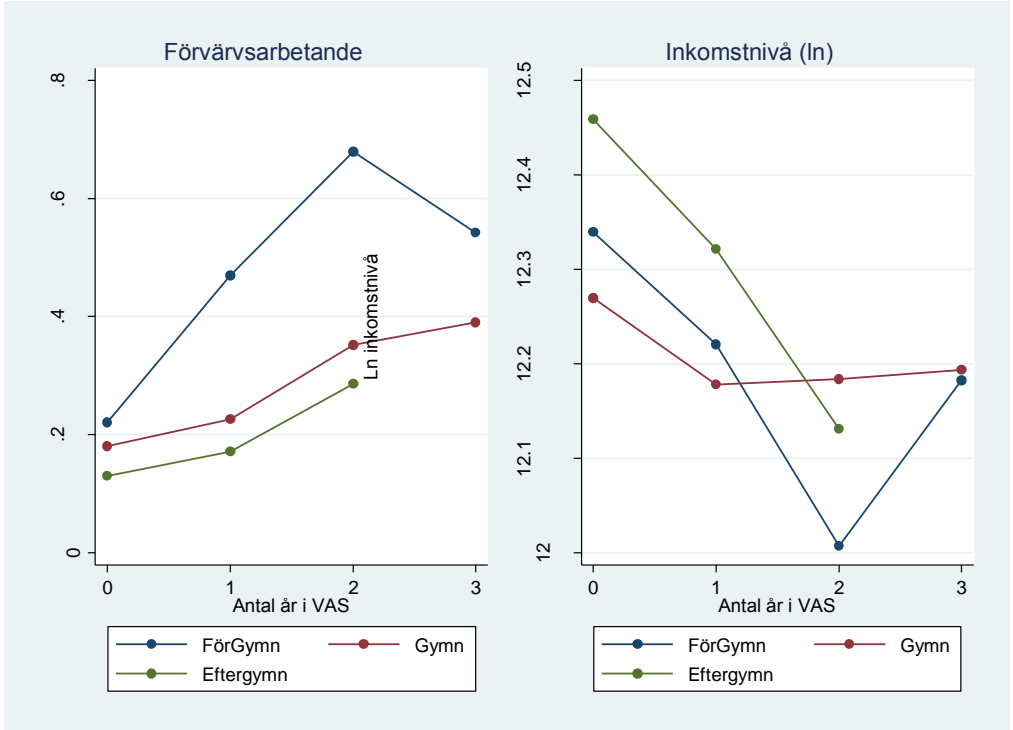
Standardfel inom parenteserna

^{*} $p < 0.10$, ^{**} $p < 0.05$, ^{***} $p < 0.01$

Känslighetsanalys - utbildningsnivå

I ett försök att illustrera om de negativa långsiktiga arbetsmarknadsutfallen är desamma oavsett utbildningsnivå väljer vi att utöka modellspecifikationen med interaktionstermer mellan utbildningsnivå och längden i VAS. Annorlunda uttryckt så studerar vi om marginaleffekterna för ytterligare en period i VAS har, till exempel olika effekter på inkomstnivån beroende på vilken utbildningsnivå individen har. Denna övning görs endast för den yngre åldersgruppen då humankapitalsackumulering från utbildningssystemet antas var väsentligt större än den yrkesspecifika humankapitalsackumuleringen. Med andra ord, antar vi att själva utbildningsnivån i sig har en större påverkan på inkomsten och sannolikheten att inte vara etablerad. Resultaten från figur 1 säger att individer med förgymnasial utbildning har det mera besvärligt på arbetsmarknaden än individer med annan utbildningsnivå. Andelen som ej förvärvsarbetar bland de som varit borta från arbetsmarknaden och studier i två år är närmare 70 procent. Det vill säga, utav tio individer i denna grupp var det endast tre som förvärvsarbetande år 2011. Förmodligen resulterade detta låga arbetsdeltagande i att inkomstnivån även är mycket låg för denna grupp. Det generella mönstret är att ju högre utbildningsnivå individen har desto bättre står sig individen på arbetsmarknaden efter en tid i VAS. Noterbart är att i figur 1 har vi exkluderat sista estimeringspunkten för eftergymnasial utbildningsnivå på grund av att dess konfidensintervall är stort (få individer med denna kombination).

Figur 1: Predikerad andel ej förvärvsarbetande samt predikerad förvärvsinkomst uppdelat per utbildningsnivå samt antal perioder i VAS för den yngre gruppen av individer

Anmärkning: Källa SCB, egna beräkningar. 0 på x-axelns skala innebär att individen aldrig varit i VAS, 1 motsvara 1 period, 2 motsvarar 2 perioder samt att 3 innebär att individen var i VAS under perioden 2001–2003.

Sammanfattande slutsatser

Analysen visar att personer som varken studerade eller arbetade år 2001, så kallade VAS-individer hade signifikant lägre förvärvsinkomster år 2011 än de som arbetade eller studerade under år 2001–2003. För att registermässigt kunna ta hänsyn till individers icke observerbara karakteristiska så långt som möjligt bygger analysen på tvillingdata. Tvillingar är lika varandra med tanke på uppväxtförhållanden. Populationen är byggd så att en av tvillingarna har befunnits en viss period i VAS under perioden 2001–2003, medan syskonet aldrig var i VAS under tidsperioden.

Resultaten tyder på en stark så kallad märkningseffekt efter att inte ha arbetat eller studerat. Effekten tilltar dessutom med den ekonomiska inaktivitetens längd och individens ålder. Allra sämst

situation var det för dem som inte hade arbetat eller studerat alls under hela perioden 2001–2003. Analysresultaten visar även att utbildning för de yngre individerna spelar en stor roll för storleken på den så kallade märkningseffekten. Kortare utbildning (lägre utbildningsnivå) gav ökad risk för märkning. I allmänhet ser vi att kvinnor har ökade överrisker för alla arbetsmarknadsutfall.

Referenser

- Angelin, A. (2009). Den dubbla vanmaktens logik. En studie om långvarig arbetslöshet och socialbidragstagande bland unga vuxna. *Avhandling i socialt arbete. Lunds universitet.*
- Arulampam, W. (2001). "Is unemployment Really Scarring?" *Effects of unemployment experiences on wages*, *Economic Journal* 111 (475): 585–606.
- Bell, D. N. F., Blanchflower, DG. (2011). "Young People and the Great Recession", IZA DP No. 5674.
- Bynner, J., Parsons, S. (2002). "Social Exclusion and the Transition from School to Work: The Case of Young People Not in Education, Employment or Training (NEET)". *Journal of Vocational Behavior* 60(2): 289–309.
- Eurofound. (2012). NEETs - young people not in employment, education or training: *characteristics, costs and policy responses in Europe.*, Luxembourg Publications Office.
- Eriksson, S., Roth, S.-O. (2014). "Do Employers Use Unemployment as a Sorting Criterion When Hiring? Evidence from a Field Experiment", *American Economic Review* 104(3): 1014–1039.
- Gartell, M. (2009). "Har arbetslöshet i samband med examen från högskolan långsiktiga effekter?", *IFAU, Rapport 2009:8.*
- Gregg, P., Tominey, E. (2005). "The wage scar from male youth unemployment", *Labour Economics* 12(5): 487–509.
- Heylen, V. (2011). "Scarring effects of early career unemployment", *WSE-Report, Leuven.*
- Holmlund, B., Qian Liu, Nordström Skans, O. (2006). "Utbildning nu eller senare? Inkomsteffekter av uppskjuten högskoleutbildning", *IFAU, Rapport 2006:10.*
- Hämäläinen, K., (2003). "Education and unemployment: state dependence in unemployment among young people in the 1990s", *Government Institute for Economic Research.*
- Krueger A. B., Cramer, J., Cho, C. (2014). "Are the long-term unemployed on the margins of the Labor market?" *Brookings Paper on Economic Activity*: 229-299.

Luijkx, R., Wolbers, M.H.J. (2009). "The Effects of Non-Employment in Early Work-Life on Subsequent Employment Chances of Individuals in the Netherlands", *European Sociological Review* (25): 647–660.

Maguire, S., Thompson, J. (2007). *Young people not in education, employment or training (NEET): where is Government policy taking us now?* *Youth and Policy* 8 (3): 5–18.

Mohanty, S., M. (2012). "Effects of positive attitude and optimism on wage and employment: A double selection approach", *The Journal of Socio-Economics* 41(3): 304–316.

Nordström Skans, O. (2004). "Har arbetslösheten långsiktiga effekter?" IFAU, *Rapport 2004:13*.

Page, M. E. (2010), "Signaling in the labor market", in Penelope Peterson, Eva Baker and Barry McGaw, (Eds.), *International Encyclopaedia of Education (Third Edition)*, Vol. 2, 321-324. UK, Oxford: Elsevier Ltd.

Sissons P., Jones, K. (2012). *Lost in Transition – the changing labour market and young people not in education, employment or training*, *The Work Foundation, Lancaster University*.

Yates, S., Payne, M. (2006). Not so NEET? - A Critique of the Use of 'NEET' in Setting Targets for Interventions with Young People., *Journal of Youth Studies* 9(3): 329–344.

Statens Folkhälsoinstitut, (2002). *Ungdomsarbetslöshetens konsekvenser för hälsa och social anpassning. Erfarenheter och kunskaper från 1990-talets forskning.*, *Rapport 2002:18*, *Folkhälsoinstitutet, Sandviken*.

Schoon, I., Parsons, S. (2002). "Teenage aspirations for future careers and occupational outcomes". *Journal of Vocational Behaviour* 60: 262–288.

Schmillen, A., Umkehrer, M. (2013), "The scars of youth – effects of early-career unemployment on future unemployment experience", *AIB, discussion paper 6/2013*, *Institute for Employment research*.

Strandh, M., Winefield, A., Nilsson, K., Hammarström, A. (2014). "Unemployment and mental health scarring during the life course", *The European Journal of public Health* 24(3): 440–445.

Appendix A

Regional indelning

I rapporten görs analyser utifrån en regional indelning av Sverige i fyra regioner. Nedan redovisas vilka kommuner som ingår i respektive region. De koder som återfinns i tabellen är kommunernas kommunkoder.

i) Stor-Stockholm

0114. Upplands Väsby	0136. Haninge	0182. Nacka
0115. Vallentuna	0138. Tyresö	0183. Sundbyberg
0117. Österåker	0139. Upplands-Bro	0184. Solna
0120. Värmdö	0140. Nykvarn	0186. Lidingö
0123. Järfälla	0160. Täby	0187. Vaxholm
0125. Ekerö	0162. Danderyd	0188. Norrtälje
0126. Huddinge	0163. Sollentuna	0191. Sigtuna
0127. Botkyrka	0180. Stockholm	0192. Nynäshamn
0128. Salem	0181. Södertälje	

ii) Stor-Malmö

1230. Staffanstorps	1262. Lomma	1280. Malmö
1231. Burlöv	1263. Svedala	1281. Lund
1233. Vellinge	1264. Skurup	1285. Eslöv
1261. Kävlinge	1267. Höör	1287. Trelleborg

iii) Stor-Göteborg

1384. Kungsbacka	1419. Tjörn	1481. Mölndal
1401. Härryda	1440. Ale	1482. Kungälv
1402. Partille	1441. Lerum	1489. Alingsås
1407. Öckerö	1462. Lilla Edet	
1415. Stenungsund	1480. Göteborg	

Ungas finansiella risktagande och deras nyföretagande¹⁹

Fredrik W. Andersson²⁰

Jan Andersson²¹

Inledning

Företagande och i synnerhet nyföretagande förknippas med risktagande. Exempelvis är företagarens inkomst osäker vilket även påverkar pensionen. Dessutom kan det bl.a. vara svårt att kombinera företagande med framförallt småbarn och det finns alltid en risk att drabbas av sjukdom. I denna studie försöker vi utifrån befintlig registerdata undersöka om individers riskaversion bidrar till deras val att bli företagare. Teoretiska och empiriska studier visar att individers riskaversion är en central variabel för valet mellan att bli egenföretagare – entreprenör – eller ta ett lönearbete (se bl.a. Kihlstrom och Laffort, 1979; Rees och Shah, 1986; Stewart m.fl., 1999; Wagner, 2003; Ekelund m.fl., 2005 samt Caliendo m.fl., 2009). Bland annat Colombier m.fl. (2008) använder sig av experimentteknik för att extrahera individers riskaversion (se Holt och Laury, 2002, 2005 och Harrison m.fl., 2005). De finner att individer som var egenföretagare var signifikant mindre riskaversiva än övriga individer i studien. Liknade resultat erhåller även Barsky m.fl. (1997) och Brown m.fl. (2006). Trots att Cramer m.fl. (2002) finner ett positivt empiriskt samband mellan nyföretagande och risktagande är de dock inte säkra på att sambandet är kausalt. Simon m.fl. (2000) och Gifford (2003) argumenterar att det finns kognitiva skillnader i individers subjektiva bedömning av risktagande. Det vill säga nyföretagare som t.ex. har tidigare branschfarenhet, högre förmåga, bättre

¹⁹ Vi är mycket tacksamma för synpunkter från Carl Orelund och Anders Bornefalk på Svenskt Näringsliv som har förbättrat arbetet.

²⁰ Statistiska centralbyråns (SCB), telefon: 019-17 62 61, e-post:

fredrik.andersson@scb.se

²¹ Tidigare medarbetare på Statistiska centralbyrån.

kunskaper uppfattar valet att bli företagare som mindre riskabelt än de som inte har samma förmåga och erfarenhet, allt annat lika. Därför är det viktigt att skilja mellan upplevd subjektiv och beräknad riskaversion. Historiskt har denna forskning använt sig av experimentdata²² för att kunna extrahera individers riskaversion. Empiriska studier omfattar vanligtvis företagare som överlevt en tidsperiod av företagande, vilka kan ha en annan riskaversionnivå.

Individers riskaversion är en variabel som är intressant att beakta vid ett antal ekonomiska valsituationer, t.ex. placering av pengar²³. I USA ägde drygt 20 procent av hushållen aktier i början av 2000-talet. Enligt Kabir m.fl. (2011) var USA tillsammans med Sverige de länder där högst andel av hushållen ägde aktier. Kabir m.fl. (2011) argumenterar dock att i förhållande till de historiska avkastningar på finansiella instrument och neoklassisk portföljteori är 20 procent som äger aktier ett lågt tal. De menar att en av förklaringarna är individers riskaversion. Generellt är riskaversiva individer inte villiga att ta på sig risk utan någon slags förväntad positiv kompensation. Ju högre upplevd risk desto högre måste den förväntade positiva kompensationen också vara. Om inte den förväntade kompensationen är tillräckligt hög sätter individen hellre in sina pengar på t.ex. räntebärande bankkonto med låg, men garanterad, avkastning än investerar i aktier, som generellt kan ge en högre men osäkrare avkastning.

I denna studie använder vi oss av unika mikrodata över individers faktiska finansiella placeringar för att beräkna ett alternativt mått på riskaversion, istället för som i experimentstudier använda hypotetiska valsituationer för att extrahera individernas riskaversion. Såvitt vi vet har inte individernas faktiska finansiella placeringar tidigare använts som mått på deras riskaversion, i synnerhet inte för att studera övergången till företagande. De finansiella placeringarna har vi kategoriserat som: banktillgodo-

²² Respondenterna ställs inför hypotetiska valsituationer och från deras svar beräknas sedan deras riskaversion, se t.ex. Holt and Laury (2002).

²³ Guiso och Paiella (2006) studerar bl.a. investering i humankapital, Diaz-Serrano och O'Neil (2004) kopplade det till sannolikheten att bli arbetslös, Brunello (2002) kopplade det till uppnådd utbildningsnivå, och Shaw (1996) och Budria m.fl. (2012) studerade riskattityden och inkomstillväxten. Bortsett från dessa områden har riskbenägenhet approximerats med hjälp av alkoholkonsumtion och rökvanor (Bellante och Link, 1981). Inom psykologin mäts riskbeteende vanligtvis av enkätfrågor. Risk har länge mätts på detta sätt (se Weber m.fl., 2002).

havanden, räntefonder, övriga fonder, aktier och kapitalförsäkringar. Generellt bör vi kunna anta att aktieplaceringar är förknippat med störst risktagande bland dessa typer av placeringar. Det motsatta bör gälla banktillgodohavanden. Syftet med studien är att försöka undersöka om unga individers riskaversion bidrar till deras val att bli företagare. Det finns framför allt fyra anledningar till varför det är viktigt att öka kunskapen om ungas företagande. i) Till att börja med utgör själva etableringen som företagare en viktig del av företagande. Ofta sker denna etablering redan i unga år. ii) Vidare kan den totala positiva tillväxteffekten av företaget över tiden antas bli större ju tidigare en bestående övergång till företagande sker (humankapitalackumulation). iii) Företagande i unga år, även under relativt korta perioder, kan även förväntas ge viktiga erfarenheter som kan komma till nytta senare i arbetslivet, oavsett om det är som anställd eller vid senare försök att etablera sig som företagare. Slutligen iv) kan ett ökat företagande bland unga vara ett sätt att minska den för närvarande höga ungdomsarbetslösheten.

Vi formulerar därför följande hypotes som vi ämnar testa: *Individer som hade en högre andel av sina finansiella tillgångar placerade i aktier är mindre riskaversiva än individer som placerade en lägre andel av sina finansiella tillgångar i aktier och är således mer benägna att bli företagare, allt annat lika.* Omvänt resonemang torde gälla för andelen finansiella tillgångar som är placerade i banktillgodohavanden. Det vill säga individer som hade en högre andel av sina finansiella tillgångar placerade i banktillgodohavanden torde vara mer riskaversiva än individer som hade en lägre andel av sina finansiella tillgångar placerade i banktillgodohavanden. Svagheten med denna ansats är att alla inte har finansiella tillgångar (självselektionsbias), varvid våra resultat inte är generella utan endast gäller för de som har finansiella tillgångar.

I det följande redovisas data, population och empirisk strategi. Därefter följer en deskriptiv del som belyser individernas finansiella placeringar kopplat till några av deras individkaraktäristika. Vi jämför korrelationen mellan vårt alternativa mått på riskaversion och individkaraktäristika med tidigare resultat där andra mått på riskaversion använts. Detta görs för att se hur bra vårt mått är. Till sist följer en redovisning av de empiriska resultaten med en vidhängande diskussion och slutkommentarer.

Unga och deras koppling till företagande

Data

Utgångspunkten för denna studie är SCB:s mikrodata över individer och deras anknytning till arbetsmarknaden. Data kommer från SCB:s Entreprenörskapsdatabas som till största delen bygger på den Registerbaserade arbetsmarknadsstatistiken (RAMS) och inkluderar alla individer som finns i Rikets totalbefolkning (RTB). RAMS innehåller bl.a. information om de individer som är fåmansaktiebolagsdelägare samt de som deklarerar för näringsverksamhet. Till denna rapport har vi använt data från de definitiva deklARATIONERNA för näringsverksamhet.²⁴

RAMS kopplar förvärvsarbetande individer till ett företag i november månad (s.k. employer – employee databas). Entreprenörskapsdatabasen innehåller information om individers historiska anknytning till företagande både direkt och indirekt via familjeband, samt vilka individer som definieras såsom operativa företagsledare. Det unika med Entreprenörskapsdatabasen är att SCB via ett hierarkiskt poängsystem har tagit fram, registermässigt, den som anses vara operativ företagsledare (Se Andersson och Andersson, 2012a). Vi kan således även studera de operativa företagsledarna som inte har några egna ägarintressen i företagen.

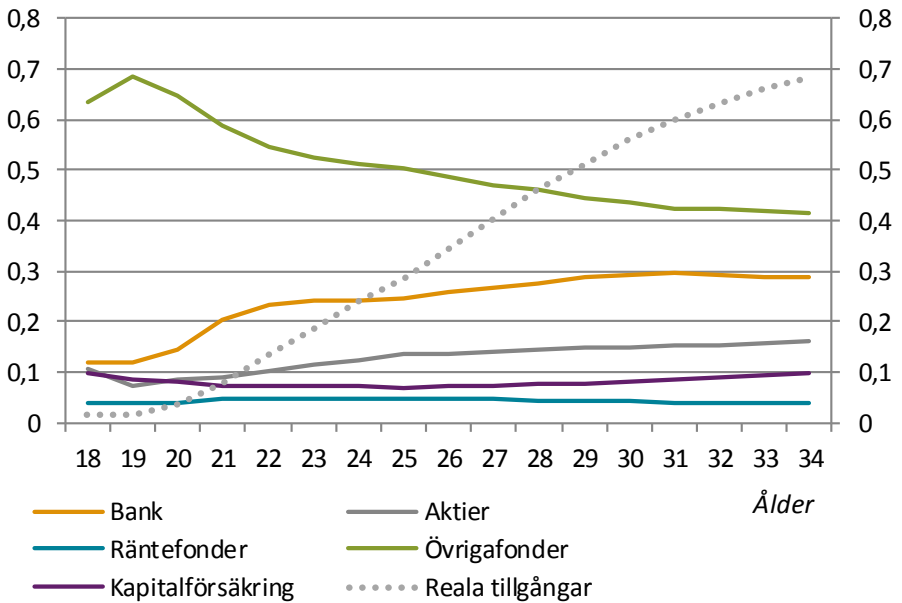
SCB förfogar över förmögenhetsstatistik på individnivå för åren 2000-2007. Statistiken gör det möjligt att identifiera vilka tillgångar som individerna har deklarerat och deras marknadsvärde vid årsskiftet. Vi delat upp tillgångarna i: a) banktillgodohavanden b) räntefonds innehav c) övrigt fondinnehav d) kapitalförsäkringar och e) aktieinnehav.²⁵ Därtill finns uppgifter om individernas reala tillgångar, vilket i första hand utgörs av bostäder. Vi kan dock konstatera att de reala tillgångarna är mycket starkt korrelerade med åldern, se figur 1. Detta torde vara en effekt av individernas inträde på bostads/fastighetsmarknaden. I genomsnitt var nästan 70

²⁴ Den information som används i RAMS erhålls från en preliminär leverans från Skatteverket som inte omfattar alla deklARATIONERNA. Detta på grund av att alla inte är inkomna och färdiggranskade.

²⁵ Se bilaga 1 i appendix för utförligare information om de finansiella tillgångarnas definitioner.

procent av 34-åringarnas tillgångar placerade i reala tillgångar.²⁶ Det talar för att vi skall exkludera den reala sidan av tillgångsmassan och endast använda oss av de finansiella tillgångarna i denna studie. En mycket stor del av de reala tillgångarna är finansierade via lån. I figur 1 ser vi även vissa åldersrelaterade portföljförändringar. Yngre individer tenderade att ha en högre andel övriga fonder, men detta byts sedan mot främst banktillgodohavanden. Vi ser även att andelen aktier ökade i deras portföljer med stigande ålder, vilket förmodligen är en effekt av att individerna med tiden blir allt mer etablerade på arbetsmarknaden. Liknande resultatet erhålls även från korrelationsmatrisen över de olika tillgångarna, se tabell 1.

Figur 1: Vänster y-axel: andel tillgångar i förhållande till individernas finansiella tillgångar per kohort. Höger y-axel: andel reala tillgångar efter individernas totala tillgångar per kohort.

²⁶ Studeras enbart den grupp som faktiskt hade några reala tillgångar bestod den genomsnittliga tillgångsportföljen till 90 procent av reala tillgångar.

Tabell 1: Korrelationsmatris mellan de olika finansiella tillgångarna

	Bank	Räntefonder	Övriga fonder	Kapitalförsäkring	Aktier
Bank	1,000				
Räntefonder	-0,1418	1,000			
Övriga fonder	-0,5842	-0,1954	1,000		
Kapitalförsäkring	-0,1724	-0,0613	-0,2941	1,000	
Aktier	-0,2146	-0,0907	-0,3742	-0,1095	1,000

Population och empirisk strategi

Vi utgår från samma grundpopulation som Andersson och Andersson (2012b) använde i studien Ungas övergång till företagande.

Grundpopulationen omfattar individer mellan 16 och 34 år 2005, med bl.a. tilläggskravet att de måste finnas med i Rikets totalbefolkning (RTB) alla år mellan 2004 till 2008.²⁷ Grundpopulation storlek är 1 149 882 individer. Utav dem var det totalt 395 627 personer som saknade finansiella tillgångar medan motsvarande tal för tillgångar i ett vidare begrepp (finansiella och reala tillgångar) var 281 443 individer. Det innebär att cirka 65 procent av individerna i populationen hade finansiella tillgångar.

För att vi ska kunna uttala oss om huruvida det är kausala effekter som vi finner, behöver vi kontrollera för de variabler som de facto påverkar övergången till företagande. Vår empiriska strategi är att kontrollera – konstanthålla – för de tänkbara relevanta variabler på individnivå som finns att tillgå i SCB:s register, t.ex. utbildningsnivå, arbetsmarknadsstatus, förmögenhetens storlek²⁸, boenderegion, kön och ålder. Om det saknas adekvata kontrollvariabler (omitted variables) som de facto påverkar sannolikheten att bli företagande, kommer vi att få en bias i kontrollvariablernas koefficienter (omitted variable bias), dvs. vi kommer att få en högre eller lägre påverkan av sannolikheten att få koppling till företagande.

²⁷ Den undre åldersgränsen blir i praktiken 18 år, då de 16- och 17-åringar som blev kvar efter individrestriktionerna exkluderades på grund av att de ansågs vara outliers. Således erhålls en mer homogen population med avseende på åldersfördelningen.

²⁸ För att ta fram olika förmögenhetsgrupperingar studerar vi medelvärdet för gruppen som har anknytning till företagande respektive de som inte har anknytning till företagande.

En svaghet med registerdata är att vi inte vet något om t.ex. individernas motivation och förmåga (unobserved heterogeneity). Traditionellt anses individernas medelbetyg från gymnasiet och föräldrarnas utbildningsnivå vara korrelerade med icke-observerbara individegenskaper såsom motivation och förmåga. Det betyder att individerna minst måste ha en gymnasieutbildning för att vi skall kunna konstanthålla individernas betyg. Dessutom vill vi kunna konstanthålla för individernas arbetsmarknadsstatus och förmögenhetsuppgifter året innan deras eventuella kopplingar till företagande. Bristen på adekvata kontrollvariabler innebär dock att vi endast kan uttala oss om det finns en indikation på vad som faktiskt påverkar valet att få kopplingar till företagande. Flertalet av kontrollvariablerna är laggade en tidsperiod, t.ex. de finansiella placeringarna. Denna strategi minskar endogenitetsproblematiken.

Vi väljer att använda oss av en logistisk regressionsansats då beroendevariabeln är binär. Beroendevariabeln kodas 1 om individen var företagare i dess vidare bemärkelse år 2005 och 0 om individen inte var företagare. Företagare i vid bemärkelse beskrivs närmare under avsnittet Deskriptiv statistik. Koefficienterna presenteras som oddskvoter. Exempelvis om koefficienten för dummyvariabeln Kvinna är 0,60 innebär det att oddsen för en kvinna att bli företagare är 40 procent lägre än för en man, allt annat lika.

Det finns dock ett specifikt problem (som vi nämnt tidigare) med att använda sig av finansiella tillgångar som ett alternativt mått på riskaversion. Det var en relativt stor andel (cirka 35 procent) av grundpopulationen som saknade finansiella tillgångar. Eftersom vi ej heller kan anta att dessa individer är slumpmässigt fördelade i populationen genererar det en självselektionsbias i skattningarna som är svår att uppskatta storleken och riktningen på. Det innebär att våra empiriska resultat gäller först och främst för undersökningspopulationen, de 754 255 individer, men de utgör en stor del av individerna i åldersgruppen. Fortsatta studier behöver göras för att se om slutsatserna är applicerbara även för de som saknade finansiella tillgångar.

Deskriptiv statistik

De säkraste placeringarna torde vara banktillgodohavanden och räntefonder medan övriga fonder och i synnerhet aktieinnehav bör ses som de mest riskabla placeringsformerna. Noterbart är att övriga

fonder är den vanligaste placeringstypen i populationen för de individer som hade finansiella tillgångar. Lite fler än tre av fyra individer hade någon andel av sina finansiella tillgångar placerade i övriga fonder. I genomsnitt motsvarade denna placeringskategori drygt 50 procent av de finansiella tillgångarna. Drygt två av fem individer hade banktillgodohavanden medan en av tre ägde aktier. Den genomsnittliga portföljen bestod av 26 procent banktillgodohavanden och aktieandelen var nästan 14 procent. Absolut lägst var antalet individer som hade räntefonder: endast 1 av 10 individer ägde andelar i räntefonder och den genomsnittliga portföljvikten var kring 5 procent.

Tabell 2. Antal individer som hade något investerat i följande finansiella tillgångar år 2004

	Antal individer	Andel individer	Medelvikt Procent
Bank	334 302	44,3	26,03
Räntefonder	75 822	10,1	4,45
Övriga fonder	575 558	76,3	50,62
Kapitalförsäkring	121 281	16,1	5,30
Aktier	247 529	32,8	13,61
Antal individer	754 255		

Anmärkning: Endast de som har finansiella tillgångar.
Totalt 754 255 individer.

Koppling till företagande delas upp i fyra olika kategorier beroende på att de skiljer sig markant åt: i) egen företagare, ii) fåmansaktiebolagsdelägare, iii) operativa företagsledare (utan ägarintresse) samt iv) kombinator. En fåmansaktiebolagsdelägare erhåller "vanlig" lön från sitt företag. En egenföretagare däremot tar däremot ut lön från företaget i form av driftöverskott. Dessutom krävs det betydligt mera kapital att starta ett fåmansaktiebolag jämfört med en enskild firma. De operativa företagsledarna, utan ägarintresse, är de som sköter företagets dagliga verksamhet utan att personligen påverkas av företagets finansiella åtaganden. Kombinatorer är individer som var anställda men som bisyssla var egenföretagare eller fåmansaktiebolagsdelägare. I tabell 3 redovisar vi de olika finansiella tillgångskategoriernas (fem kategorier) medelvikter för de olika kategorierna av företagande och jämför dessa mot gruppen individer som inte var kopplade till företagande. Här kan noteras samma tendenser som den uppställda hypotesen, dvs. *Individer med kopplingar till något slags företagande hade generellt en högre andel av sina tillgångar placerade i aktier än gruppen individer som inte hade*

koppling till något slags företagande. Samma placeringsstruktur hade kategorierna företagare när det gällde kapitalförsäkringar. De procentuella skillnaderna jämfört med individer som inte var företagare var inte alls så stora som vid aktieplaceringarna. Däremot andelen individer med banktillgodohavanden uppvisade inte den strukturen som vi a priori föreställt oss. Endast egenföretagare samt operativa företagsledare hade banktillgodohavanden som var i linje med det omvända resonemanget till den uppställda hypotesen. Aktiefonders hårda marknadsföring och deras transparens (vilka placeringar som fonderna har) gör resultaten mer svårtolkade än rena aktieplaceringar. Individer med någon slags koppling till företagande hade en lägre andel av sina portföljer placerade i ränte- och övriga fonder än personer som inte var kopplade till företagande. Detta kan även vara i linje med vår uppställda hypotes, i synnerhet för räntefonder då dessa placeringar torde anses som betydligt säkrare placeringar än aktieinvesteringar och således mindre attraktiva placeringar för företagare givet deras riskprofil. En förklaring till företagarnas lägre vilja att placera i övriga fonder kan vara att flertalet av övriga fonder även har en andel räntebärande papper.

Tabell 3: Genomsnittliga andelar av de finansiella tillgångarna år 2004, i procent per redovisningsgrupp och koppling till olika typer av företagande 2005

	Egen företagare (yrk 4)	Fåmansaktiebolagsdelägare (yrk 5)	Operativ företagsledare utan ägarintresse	Kombinera törer	Ej företagare
Bank	25,73	28,23	24,41	27,41	26,02
Räntefonder	3,25	3,60	3,45	3,96	4,46
Övriga fonder	45,92	38,34	41,86	44,00	50,75
Kapitalförsäkring	5,67	6,56	6,41	5,67	5,29
Aktier	19,43	23,28	23,87	18,97	13,49
Totalt procent	100	100	100	100	100
Antal individer	2 974	1 780	1 365	7 634	740 502

Anmärkning: Endast de som har finansiella tillgångar. Totalt 754 255 individer.

Riskbenägenhet

Såvitt vi vet har inte individernas faktiska finansiella placeringar tidigare använts som mått på deras riskaversion, i synnerhet inte för att studera övergången till företagande. Guiso och Paiella (2008) påpekar att det finns ett fåtal hushållskaraktiska som hjälper till att förklara nivån på riskaversionen. Individer som tenderar att ha osäkra inkomster eller som i framtiden kommer att få

likviditetsbegränsningar tenderar att ha en högre grad av riskaversion. I övrigt argumenterar de att riskaversionen till stor del förklaras av en oförklarad heterogenitet. Det finns dock empiriska belägg som bl.a. visar att män är mindre riskaversiva än kvinnor, entreprenörer är mindre riskaversiva än anställda, och anställda i offentlig sektor är mer riskaversiva än personer anställda i privat sektor (se bl.a. Hartog m.fl., 2002) samt att högutbildade är mindre riskaversiva än lågutbildade individer (se Brunello, 2002). Ett sätt att stärka trovärdigheten på vårt mått på riskaversion är att se om det överensstämmer med ovanstående empiriska belägg. Från tabell 4 kan vi konstatera att andelen aktieinnehav i individers finansiella portföljer stämmer väl överens med tidigare forskning kring riskaversion. I ett första skede tycks andelen aktier vara ett mått som genererar resultat som stämmer överens med tidigare forskningsresultat om individers riskaversion.

Tabell 4: Medelvärdestest för olika individkaraktäristiska per finansiell tillgång

	Banktillgod o-havande	Ränte- fonder	Övriga fonder	Kapital- försäkring	Aktie- innehav	Stämmer med tidigare forskning*
Medelvärde tot ⁺	26,03	4,45	50,62	5,30	13,61	
Standard avvikelse	37,42	17,71	42,04	16,68	28,21	
Antal	754 255	754 255	754 255	754 255	754 255	
Medelvärde <i>Män</i>	26,49	3,85	47,27	5,15	17,23	
Medelvärde <i>Kvinnor</i>	25,55	5,07	54,14	5,45	9,89	
P-värde t-test	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	JA
Medelvärde <i>Eftergymn. utb.</i>	29,99	4,05	44,78	4,99	16,18	
Medelvärde <i>Ej eftergymn. utb.</i>	24,45	4,60	52,95	5,42	12,58	
P-värde t-test	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	JA
Medelvärde <i>Offentligt anställda</i>	25,80	4,79	53,63	5,29	10,48	
Medelvärde <i>Privat anställda</i>	26,11	4,33	49,62	5,30	14,64	
P-värde t-test	0,002	0,000	0,000	0,903	0,000	JA

Anmärkning: ⁺ innebär medelvärde för innehavet för alla individer som har någon tillgång överhuvudtaget. * Ja innebär att hypotesen att mindre riskaversiva individer enligt tidigare forskning har en högre andel aktier i sina finansiella portföljer än mer riskaversiva individer (enligt vanliga t-tester).

Som vi tidigare nämnt är nackdelen med att använda data över finansiella tillgångar att en relativt stor andel individer saknade sådana tillgångar. För år 2004 var det cirka 35 procent av grundpopulationen som saknade finansiella tillgångar. I tabell 5 kan vi utläsa att det var relativt sett yngre personer, personer med utländsk bakgrund, lågutbildade (ej eftergymnasial utbildning), personer med låga gymnasiebetyg, studerande eller arbetslösa som inte hade

finansiella tillgångar. Koefficientskattningarna i regressionerna kommer sålunda att påverkas då ovanstående variabler är korrelerade med övergången till företagande, vilket genererar en självselektionsbias på koefficientskattningarna. Exempelvis hade individer med eftergymnasial utbildning en lägre sannolikhet att bli företagare och samtidigt är det relativt sett färre individer med eftergymnasial utbildning som faller bort. Troligtvis leder det till att koefficienten för utbildningsnivå underskattas på grund av självselektionsbiasen. Valet av empirisk strategi kommer således leda till både positiv och negativ självselektionsbias.

Det är viktigt att notera att på grund av det stora antalet individer som inte hade några finansiella tillgångar kan vi endast uttala oss om gruppen individer som hade finansiella tillgångar. Några generella slutsatser för alla yngre personer bör därför inte göras med denna analys som underlag.

Tabell 5: Bortfallsanalys. Medelvärden för modellens kontrollvariabler för de som hade respektive inte hade finansiella tillgångar.

	Medel- värden Alla	Medelvärden Finansiella tillgångar		t-test ⁺ p-värde
		Ja	Nej	
Ålder >= 25 år (dummy)	0,661	0,666	0,652	0,000
Eftergymnasial utbildning	0,244	0,286	0,164	0,000
Lägst betyg (kvartil)	0,259	0,207	0,358	0,000
Högst betyg (kvartil)	0,244	0,289	0,159	0,000
Kvinna	0,494	0,487	0,509	0,000
1 eller 2 barn	0,403	0,407	0,396	0,000
3 eller fler barn	0,069	0,062	0,082	0,000
Studerande t-1	0,300	0,307	0,286	0,000
Arbetslös t-1	0,141	0,122	0,177	0,000
Jobbtytare t-1	0,127	0,126	0,129	0,000
Utrikesfödd	0,056	0,039	0,088	0,000
Inrikesfödd med två utrikesfödda föräldrar	0,039	0,030	0,055	0,000
Genomgått UF	0,059	0,061	0,054	0,000
Ftg historik fart-1	0,246	0,273	0,193	0,000
Eftergymnasial utbildning far	0,158	0,181	0,113	0,000
Ftg historik mort-1	0,138	0,157	0,102	0,000
Ftg historik partnert-1	0,028	0,029	0,025	0,000
Nettoförmögenhet t-1 mellan 55 001 kr och 285 000 kr	0,178	0,228	0,084	0,000
Nettoförmögenhet t-1 >= 285001	0,148	0,192	0,065	0,000
Andel banktillgodohavanden	-	0,263	-	-
Andel aktier	-	0,136	-	-

Tabell 5: (forts.)

	Medel- värden	Medelvärden		t-test ⁺ p-värde
		Finansiella tillgångar		
		Alla	Ja	
Andel räntefonder	-	0,044	-	-
Andel övriga fonder	-	0,506	-	-
Andel kapitalförsäkring	-	0,053	-	-
Medelinkomst 2004, 10 tkr	0,151	0,161	0,133	0,000
Medelinkomstutveckling*	2,07	1,94	2,32	0,000
Antal individer	1 149 882	754 255	395 627	

Anmärkning: * medelinkomstutveckling är ett mått på hur 2004 års inkomst förhåller sig till medelinkomsten för perioden 2001-2003. Skall tolkas så att exempelvis 1,94 innebär att 2004 års inkomst i genomsnitt är 94 procent högre än medelinkomsten för perioden 2001-2003. + T-test indikerar om medelvärdena skiljer sig åt mellan de som har och inte har finansiella tillgångar.

Empiriska resultat

Vi använder oss av samma grundmodell, för att förklara övergången till att bli företagare, som i Andersson och Andersson (2012b) med tillägget att vi nu även tar hänsyn till individernas heterogenitet i finansiella placeringar.

Utgångspunkten för studien är att testa om individer som är mer riskbenägna har en högre sannolikhet att bli företagare. I så fall borde vi se att individer som hade en högre andel av sina finansiella tillgångar placerade i aktier hade en högre sannolikhet att bli företagare än individer som hade en lägre andel av sina tillgångar placerade i aktier, allt annat lika. Analysresultaten i tabell 6 stödjer denna hypotes oavsett vilken typen av företagande vi studerar. Uttryckt på ett annat sätt, individer som var mindre riskaversiva hade en högre benägenhet att bli företagande år 2005.

I figur 2 visas resultaten från marginaleffektsberäkningar. Beräkningarna bygger på att vi låtit andelen aktier förändras²⁹ för att kunna studera hur sannolikheten att bli företagare har förändrats, allt annat lika. Resultaten visar på att om andelen aktier i den finansiella portföljen ökade från 0 till 15 procent eller från 15 till 30 procent ökade individens sannolikhet för att bli företagare i det närmaste linjärt. Sannolikheten att bli företagare ökade med mellan

²⁹ Vid marginaleffektsberäkningarna, dvs. när sannolikheten för att bli företagare har beräknats genom att ändra portföljvikten av aktieinnehavet har vi även låtit förändra de övriga tillgångskategoriernas vikt. Summan av andelarna är totalt 100 procent. Förändringarna är proportionella till genomsnittsportföljen.

6 procent och 9 procent om aktieandelen ökade med 15 procentenheter, beroende på typ av företagande. Lägsta ökningen fann vi hos egenföretagarna och högsta ökningen fanns hos de operativa företagsledarna. Om aktieandelen istället hade ökat från 0 till 30 procent hade sannolikheten för att bli företagare ökat med nästan 20 procent för fåmansaktiebolagsdelägarna respektive de operativa företagsledarna medan motsvarande tal för egenföretagarna var nästan 14 procent.

Analysresultaten i tabell 6 visar att kvinnor hade en betydligt lägre sannolikhet att få någon koppling till företagande, även efter att vi kontrollerat för kvinnors civilstånd. All forskning om riskaversion visar entydigt att kvinnor är mer riskaversiva än män. En ytterligare dimension i studien är att studera om det finns någon könsskillnad på marginaleffekterna. Vi skattar således om de fyra modellerna och inkluderar interaktionseffekter mellan kön och placeringkategorierna.³⁰ Nya marginaleffektsberäkningar görs för de olika typerna av företagare respektive kön, se figur 3. Resultaten är något överraskande och visar att om kvinnor ökade aktieandelen från t.ex. 0 till 15 procent hade de en relativt sett högre sannolikhetsökning, i synnerhet, att bli fåmansaktiebolagsdelägare dock endast en marginell effekt att bli kombinatorer. För de övriga två typerna av företagande var männens marginaleffekter större.

Tabell 6: Logistiska regressioner, de som fick koppling till olika typer av företagande 2005. Dessa individer hade ej någon anknytning till företagande 2004

		Yrk 4		Yrk 5		Opf		Komb
Ålder >= 25 år	2,77 ^{***}	(16,64)	3,48 ^{***}	(12,34)	2,48 ^{***}	(8,43)	1,71 ^{***}	(3,75)
Eftergymnasial utbildning	0,65 ^{***}	(-7,13)	0,67 ^{***}	(-5,49)	0,76 ^{***}	(-3,36)	1,01	(0,11)
Lägst betyg (kvartil)	0,93	(-1,58)	1,04	(0,63)	1,07	(0,99)	0,94	(-0,55)
Högst betyg (kvartil)	1,10 ^{**}	(1,98)	1,19 ^{***}	(2,80)	1,13 [*]	(1,67)	1,07	(0,60)
Kvinna	0,51 ^{***}	(-14,21)	0,41 ^{***}	(-13,21)	0,43 ^{***}	(-11,87)	0,45 ^{***}	(-7,57)
1 eller 2 barn	0,88 ^{***}	(-2,98)	1,08	(1,56)	1,01	(0,19)	0,88	(-1,29)
3 eller fler barn	0,92	(-1,00)	1,23 [*]	(1,86)	1,39 ^{***}	(2,81)	1,05	(0,24)
Studerande t-1	0,63 ^{***}	(-8,94)	0,63 ^{***}	(-5,23)	0,81 ^{**}	(-2,44)	0,87	(-1,10)
Arbetsöst-1	1,44 ^{***}	(7,28)	0,92	(-1,04)	1,25 ^{***}	(2,63)	0,93	(-0,50)
Jobbypare t-1	1,23 ^{***}	(3,63)	1,20 ^{***}	(2,66)	1,21 ^{**}	(2,48)	1,13	(0,94)
Utrikesfödd	1,52 ^{***}	(4,95)	1,27 [*]	(1,86)	1,91 ^{***}	(5,65)	1,17	(0,69)

³⁰ Koefficientresultaten redovisas dock inte men kan på begäran erhållas från författarna.

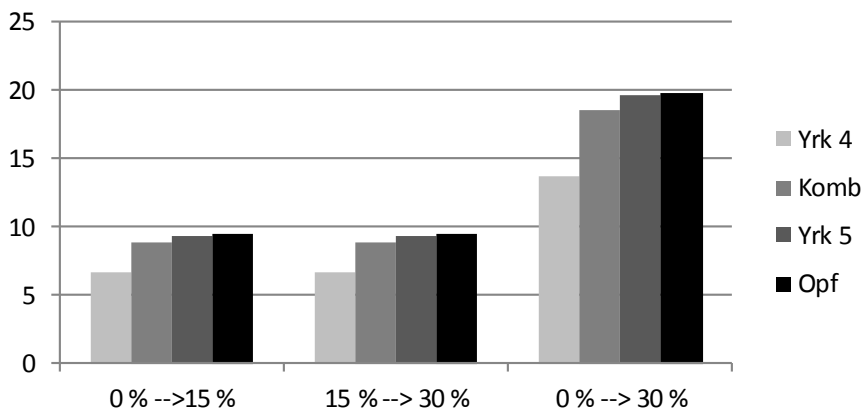
Tabell 6: (forts.)

		Yrk 4		Yrk 5		Opf		Komb
Inrikes född med två utrikesfödda föräldrar	1,30 ^{***}	(2,67)	1,21	(1,46)	1,22	(1,31)	1,74 ^{***}	(2,75)
Genomgått UF	1,17 ^{**}	(1,98)	1,17	(1,44)	1,01	(0,08)	1,53 ^{***}	(2,71)
Ftg historik far t-1	1,39 ^{***}	(7,45)	1,59 ^{***}	(8,73)	1,26 ^{***}	(3,61)	1,77 ^{***}	(6,02)
Eftergymnasial utbildning far	0,89 ^{**}	(-2,08)	0,94	(-0,87)	1,28 ^{***}	(3,38)	1,27 ^{**}	(2,23)
Ftg historik mor t-1	1,32 ^{***}	(5,51)	1,23 ^{***}	(3,32)	1,14 [*]	(1,76)	1,67 ^{***}	(4,85)
Ftg historik partner t-1	1,80 ^{***}	(5,74)	1,59 ^{***}	(3,52)	1,56 ^{***}	(2,97)	3,06 ^{***}	(6,05)
Nettoförmögenhet t-1 mellan 55 001 kr och 285 000 kr	1,02	(0,42)	1,09	(1,35)	0,79 ^{***}	(-2,97)	1,19	(1,60)
Nettoförmögenhet t-1 >= 285 001 kr	1,19 ^{***}	(3,42)	1,42 ^{***}	(5,82)	1,29 ^{***}	(3,67)	1,60 ^{***}	(4,46)
Andel banktillgodo-havanden t-1	1,00		1,00		1,00		1,00	
Andel aktier t-1	1,32 ^{***}	(4,07)	1,63 ^{***}	(5,93)	1,90 ^{***}	(6,76)	1,69 ^{***}	(3,52)
Andel räntefonder t-1	0,64 ^{***}	(-3,30)	0,91	(-0,63)	0,87	(-0,70)	1,39	(1,34)
Andel övriga fonder t-1	0,86 ^{***}	(-2,71)	0,85 ^{**}	(-2,21)	1,01	(0,17)	0,90	(-0,79)
Andel kapitalförsäkring t-1	1,13	(1,10)	1,49 ^{***}	(2,97)	1,59 ^{***}	(2,86)	1,27	(0,96)
Inkomst t-1	0,54 ^{***}	(-21,55)	1,02	(0,64)	1,05	(1,61)	0,96	(-0,93)
Inkomstutveckling	1,00	(-0,41)	1,00	(0,24)	0,99	(-1,51)	1,00 ^{**}	(2,00)
Konstant	0,01 ^{***}	(0,00)	0,002 ^{***}	(0,000)	0,002 ^{***}	(0,000)	0,000 ^{***}	(0,000)
<i>Kontroller</i>								
Boende regionfamilj	Ja		Ja		Ja		Ja	
Yrke 2004	Ja		Ja		Ja		Ja	
Utbildningsinriktning 2004	Ja		Ja		Ja		Ja	
Verksam i bransch 2004	Ja		Ja		Ja		Ja	
Observationer	673 660		671 537		671 599		667 389	
Pseudo R ²	0,100		0,107		0,077		0,047	

Anmärkning: Exponentiated coefficients; *t* statistics in parentheses

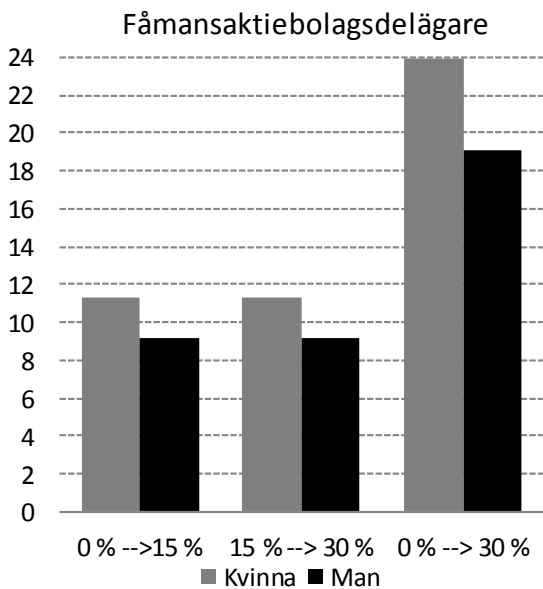
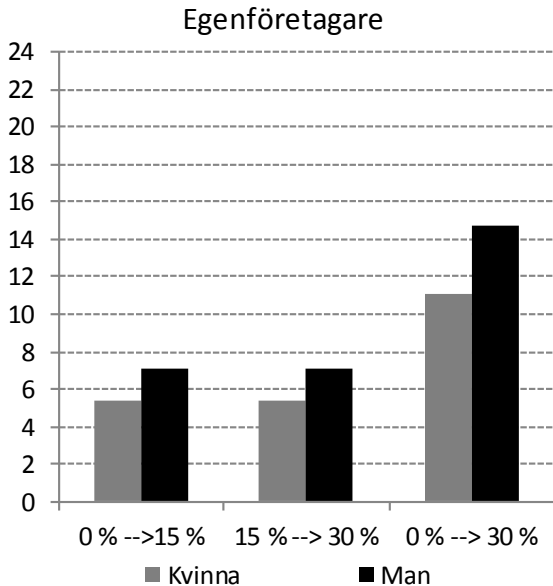
* $p < 0.10$, ** $p < 0.05$, *** $p < 0.01$

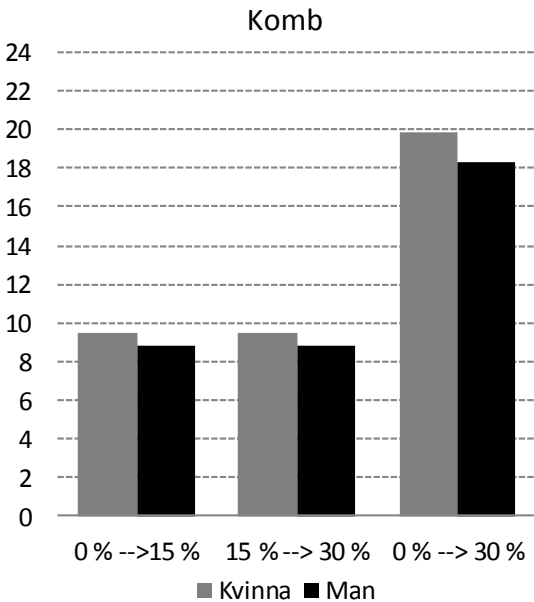
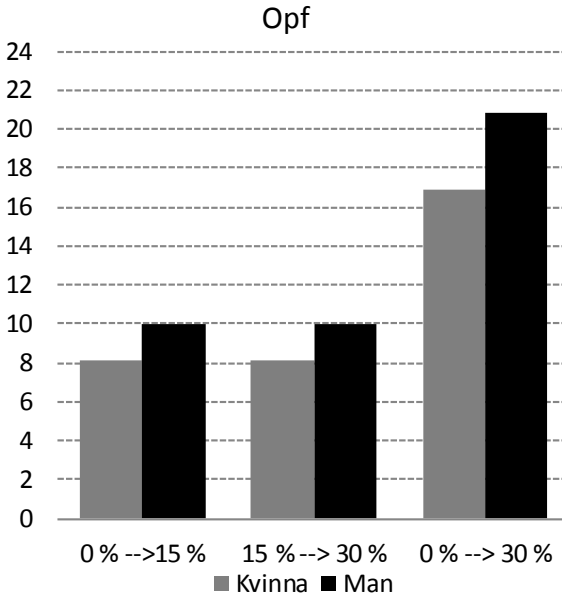
Figur 2: Procentuell ökning av sannolikheten att bli företagare givet att andelen aktier i den finansiella portföljen ökas (i procentenheter)

Anmärkning: Sannolikheten att bli företagare är beräknad vid övriga kontrollvariablers medelvärden. När aktieandelen förändras, växlar övriga innehaven proportionellt i förhållande till innehaven i genomsnittsportföljen.

Figur 3: Procentuell ökning av sannolikheten att bli företagare givet att andelen aktier i den finansiella portföljen ökas (från och till procentuell andel), interaktionseffekter mellan kön och innehavskategorierna

Anmärkning: Sannolikheten att bli företagare är beräknad vid övriga kontrollvariablers medelvärden. När aktieandelen förändras, växlar övriga innehaven proportionellt i förhållande till innehaven i genomsnittsportföljen.

En annan faktor som underlättar steget till att bli företagare är nedärvd kunskap kring erfarenhet och inblick i att driva företag och som framförallt härrör från individernas föräldrar. Våra resultat

pekar entydigt även på detta. Dessutom ser vi att äldre individer hade en högre sannolikhet att få någon koppling till företagande; liknande positiva effekt fanns för individer med de högsta betygen (högsta kvartilen) under gymnasietiden. Effekten var dock den motsatta för individer som studerade 2004 eller som hade eftergymnasial utbildning. Allt detta tillsammans tyder på att kunskap, erfarenhet, motivation och ambition var viktiga faktorer som ökade/minskade sannolikheten att bli företagare. Andersson och Hammarstedt (2011) visar att personer med utländsk bakgrund har en högre sannolikhet att starta företag än personer med svensk bakgrund. Vi ser liknande tendenser här; utrikesfödda personer hade en högre sannolikhet att få kopplingar till företagande (förutom för kombinatörer). Effekten var lägre för inrikesfödda med två utrikesfödda föräldrar.

Resultaten i tabell 6 visar att flera av de individegenskaper vi kan kontrollera för hade ungefär samma påverkan på individer som blev företagare i allmänhet. Frågan är om vi från resultaten i tabell 6 kan utkristallisera några signifikanta skillnader i individegenskapernas effekter på att bli egenföretagare eller fåmansaktiebolagsdelägare? Vi ser bl.a. från resultaten i tabell 6 att individer som hade en period av registrerad arbetslöshet år 2004 hade en högre sannolikhet att bli egenföretagare 2005 än individer som inte hade någon registrerad arbetslöshet; motsvarande effekt fanns inte för fåmansaktiebolagsdelägare.

Därtill var risken (sannolikheten) för att bli företagare 2005 signifikant lägre för de som var studerande 2004 jämfört med personer som inte var studerande; oavsett om det gällde egenföretagare eller fåmansaktiebolagsdelägare. Motsatt effekt fanns för de personer som bytte arbetsgivare mellan 2003 och 2004 jämfört med de som inte bytte arbetsgivare, oavsett typ av företagande. Resultaten visar även att ju högre inkomsten var 2004 desto lägre var sannolikheten att bli egenföretagare – en så kallad alternativ kostnad. Motsvarande effekt fanns dock inte hos fåmansaktiebolagsdelägarna. Allt detta tillsammans skulle kunna vara tecken på att det fanns sorteringsmekanismer mellan vilka individer som blev egenföretagare och fåmansaktiebolagsdelägare. Annorlunda uttryckt; en del tecken pekar på att det var relativt sett fler individer som drevs (*push*) till att bli företagare i form av egenföretagare medan relativt sett fler individer valde att bli fåmansaktiebolagsdelägare (*pull*).

Om vi sammanfattar de individegenskaper som skiljer operativa företagsledare från fåmansaktiebolagsdelägare ser vi att operativa företagsledare i en högre omfattning kommer från en högre socioekonomisk grupp. Dessutom påverkades operativa företagsledare i mindre grad av sin nedärvda kunskap kring företagande samt att de verkade vara mindre riskaversiva än fåmansaktiebolagsdelägare.

Individer som har en större nettoförmögenhet har generellt en implicit försäkring mot om företagsverksamhetens misslyckas. Därför kanske det blir lättare att ta steget till att få koppling till någon slags företagande, i synnerhet som fåmansaktiebolagsdelägare. Detta resonemang stöds även av resultaten i tabell 6. Dessutom är det lättare att starta ett företag om kapital finns.

På senare år har det ofta påtalats att entreprenörer är en av nyckelfaktorerna för ökad ekonomisk tillväxt och flera innovationer i samhället. Entreprenörskap har på senare decennier kommit in på gymnasieskolans schema i form av kursen *Ung företagsamhet* (UF). Resultaten påvisar att de som har genomgått UF-kursen hade en högre sannolikhet att bli egenföretagare eller kombinatörer än personer som inte gått kursen.³¹

Avslutande kommentarer

I den föreliggande studien har vi försökt att beräkna ett alternativt mått på individers riskaversion med hjälp av registerdata och individers finansiella placeringsbeslut i aktier. Såvitt vi vet har inte detta mått använts tidigare för att studera övergången till företagande. Denna studie skiljer sig från andra studier om individers riskaversion då dessa ofta bygger på enkäter i någon form. Vi beräknade andelen aktier i förhållande till den finansiella portföljens marknadsvärde och stipulerade följande hypotes: *En individ som hade en högre andel aktier (i.e. mindre riskaversion) i sin finansiella portfölj 2004 var mer benägen att bli kopplad till någon slags företagande 2005 än en individ som hade en lägre andel av sina finansiella tillgångar placerade i aktier, allt annat lika.* I studiens empiriska del ser vi entydiga tecken på att hypotesen inte kan förkastas. Det vill säga individer som de facto var mindre riskaversiva hade en högre

³¹ Eftersom inte alla individer har haft möjligheten att välja att delta i UF-kursen finns det en självselektionsbiases som gör att koefficienten är underskattad.

benägenhet att bli företagare (oavsett typ av företagande), allt annat lika.

Dessutom kan vi med hjälp av vanliga t-tester konstatera att män hade en signifikant högre andel aktier i sina finansiella portföljer än kvinnor, individer med universitetsexamen hade en signifikant högre aktieandel än individer som inte hade någon universitetsexamen, samt att offentligt anställda hade en signifikant lägre andel aktier än privatanställda. Denna korrelation mellan riskaversion och specifika individegenskaper har även tidigare forskning kring riskaversion funnit. Det torde styrka tolkningen av vårt alternativa mått på riskaversion. Den stora fördelen med denna studie är att vi kan utnyttja förmögenhetsstatistik för åren 2000–2007 för att studera individers riskaversion och hur det har påverkat deras val. En svaghet med studien är resultatens generalitet, då en relativt stor andel (35 procent) av populationen inte hade några finansiella tillgångar.

Referenser

Andersson F.W., och Andersson, J. 2012a. En algoritm för att peka ut företagens operativa företagsledare i näringslivet under utgivning Fokus på Näringsliv och Arbetsmarknad. SCB.

Andersson F.W., och Andersson, J. 2012b. Ungas övergång till företagande, rapport åt Svenskt Näringsliv (*opublicerad*).

Andersson L., och Hammarstedt, M. 2011, Invandrares egenföretagande – trender, branscher, storlek och resultat. *Ekonomisk Debatt*, 2011:2.

Barsky, R., Juster, T., Kimball, M., och Shapiro, M., 1997. Preference parameters and behavioural heterogeneity: an experimental approach in the health and retirement study. *The Quarterly Journal of Economics*, 112(2), s. 537–580.

Bellante, D, and A. Link (1981), Are Public Sector Workers More Risk Averse Than Private Sector Workers?, *Industrial and Labor Relations Review*, 34(3), s. 408-412.

Brown, S., Farrell, L., Harris, M.N. och Sessions, J.G., 2006. Risk preference and employment contract type, *Journal of the Royal Statistical Society: Series A*, 169(4), s. 849-863.

Brunello, G., 2002. Absolute risk aversion and the returns to education,

Economics of Education Review, 21, s. 635–640.

Budria, S., Diaz-Serrano, L., Ferrer-i-Carbonell, A. och Hartog, J., 2012. Risk attitude and wage growth: replicating Shaw (1996), under utgivning i *Empirical Economics*.

Caliendo, M., Fossen, F.M., och Kritikos, A.S., 2009, Risk Attitudes of Nascent Entrepreneurs: New Evidence from an Experimentally-Validated Survey, *Small Business Economics*, 32 (2), s. 153-167.

Colombier, N., Denant Boemont, L., Loheac, Y., och Maslet, D., 2008. Risk aversion: an experiment with self-employed workers and salaried workers, *Applied Economics Letters*, 15(10), s. 791-795.

Cramer, J., Hartog, J. Jonker, N., och Van Praag, C., 2002. Low Risk Aversion

encourages the choice for entrepreneurship: an empirical test of a truism, *Journal of Economic Behavior and Organization*, 48, s. 29-36.

Diaz-Serrano, L., och O'Neill, D., 2004. The Relationship between Unemployment and Risk-Aversion, IZA, Discussion Paper No. 1214.

Ekelund, J., Johansson, E., Järvelin, M.R., och Lichtermann, D., 2005. Self-employment and risk aversion – evidence from psychological test data, *Labour Economics*, 12, s. 649–659.

Gifford, S., 2003. Risk and Uncertainty, i *Handbook of Entrepreneurship Research:*

An Interdisciplinary Survey and Introduction, red. Acs, Z. och Audretsch, D. s. 37-

52. Kluwer Academic Publishers.

Guiso, L., och Paiella, M., 2006. The Role of Risk Aversion in Predicting Individual Behavior”, i *Insurance: Theoretical Analysis and Policy Implications*, red. Chiappori, P.A., och Gollier, C., MIT Press.

Guiso, L., och Paiella, M., 2008. Risk aversion wealth and background risk, *Journal of the European Economic Association*, 6(6), s. 1109–1150.

Hartog, J., Ferrer-i-Carbonell, A., och Jonker, N., 2002, Linking Measured Risk Aversion to Individual Characteristics, *Kyklos*, 33(1), s. 3-26.

Harrison, G.W., Johnson, E., McInnes, M.M., och E. Rutström. E., 2005. Risk Aversion and Incentive Effects: Comment, *American Economic Review*, 95(3). s. 897–901.

Holt, C.A. och Laury, S.K., 2002. Risk Aversion and Incentive Effects, *American Economic Review*, 92(5), s. 1644–1655.

Holt, C.A. och Laury, S.K., 2005. Risk Aversion and Incentive Effects: New Data without Order Effects, *American Economic Review*, 95(3), s. 902–912.

Kabir, M.H., Shakur, S., och Liu, J., 2011. Risk Aversion and Stockholding Behavior of U.S. Households, *International Research Journal of Finance and Economics*, 81, s. 116-126.

Kihlstrom, R.E. och Laffont, J. J., 1979. A general equilibrium entrepreneurial theory of firm formation based on risk aversion, *Journal of Political Economy*, 87, s. 719- 848.

Rees, H. och Shah, A., 1986. An empirical analysis of self-employment in the UK,

Journal of Applied Econometrics, 1, s. 95-108.

Shaw, K.L., 1996. An empirical analysis of risk aversion and income growth. *Journal of Labor Economics*, 14(4). 626–653.

Simon, M., Houghton, S.M. och Aquino, K., 2000. Cognitive biases, risk perception and venture formation: how individuals decide to start companies. *Journal of Business Venturing* 15 (2), s. 115– 134.

Stewart, W., W. Watson, J. Carland, och J. Carland., 1999. A proclivity for Entrepreneurship: A Comparison of Entrepreneurs, Small Business Owners, and Corporate Managers, *Journal of Business Venturing*, 14, s. 189-214.

Wagner, J., 2003. The Impact of Personal Characteristics and the Regional Milieu

on the Transition from Unemployment to Self-Employment: Empirical Evidence for

Germany," *Jahrbücher für Nationalökonomie und Statistik*, 223(2), s. 204-221.

Weber, E.U., Blais. A.R., och Betz, N.E., 2002. A Domain-Specific Risk-Attitude Scale: Measuring Risk Perceptions and Risk Behaviors, *Journal of Behavioral Decision Making*, 15, s. 263-290.

Appendix A

Beskrivning av tabellvariabler i förmögenhetsregistret 2004

Reala tillgångar

Eget hem inkl. bodelen i jordbruk är friliggande en- eller tvåfamiljshus samt rad- och kedjehus inrättat för permanent boende (under hela året). I småhus ingår här inte fritidshus (redovisas för sig, se nedan). Marknadsvärdering sker genom uppräknig av taxeringsvärde med hjälp av köpeskillingskoefficienter (som bygger på överlåtelsepriser per kommun).

Bostadsrätt är en lägenhet eller småhus som ägs av en förening (bostadsrättsförening) i vilken man själv är medlem. Värdet av denna insats har här marknadsvärderats med hjälp av kontrolluppgifter över överlåtelsepriser, i första hand på bostadsrättsföreningsnivå om antalet försäljningar inom föreningen varit tillräckliga, annars på församlings- kommun- respektive länsnivå.

Uppgifterna i förmögenhetsstatistiken över såväl antalet ägare som värdet på bostadsrätter har kvalitetsproblem och bör tolkas med försiktighet. Detta beror på att värde (taxeringsvärde eller motsvarande) på enskilda bostadsrätter saknas. Bostadsrättsföreningar lämnar kontrolluppgift på värdet av innehavarnas andel i föreningens förmögenhetsvärde. Dock motsvarar detta värde inte marknadsvärdet, vidare behöver inte bostadsrättsföreningar lämna kontrolluppgift om förmögenhetsvärde saknas. Marknadsvärdet skattas därför enligt ovan.

Även uppgifter om vilka som äger bostadsrätter saknas. Personer som är folkbokförda i fastigheter som består av bostadsrättsföreningar som saknar förmögenhetsvärde antas därför äga bostadsrätten. Detta medför en överskattning av antalet personer som äger bostadsrätt.

Fritidshus är småhus inrättade till bostad för fritidsändamål för högst två familjer. Marknadsvärdering sker genom uppräknig av taxeringsvärde med hjälp av köpeskillingskoefficienter (som bygger på överlåtelsepriser per kommun).

Jordbruksfastighet används för jord- eller skogsbruk. Marknadsvärdering sker genom uppräknig av taxeringsvärde med hjälp av köpeskillingskoefficienter (som bygger på överlåtelsepriser per län).

Hyresfastigheter är flerbostadshus som kan innehålla både bostäder och lokaler. Marknadsvärdering sker genom uppräknig av taxeringsvärde med hjälp av köpeskillingskoefficienter (som bygger på överlåtelsepriser per län).

Övriga fastigheter omfattar tomtmark för permanentboende och fritidsändamål, industrifastigheter samt fastigheter i utlandet. Tomtmark och fastigheter i utlandet marknadsvärderas schablonmässigt genom att taxeringsvärdet divideras med 0,75.

Finansiella tillgångar

Banktillgångar avser behållning på konton m.m. Behållning där räntan understiger 100 kronor behöver inte lämnas till Skatteverket, banktillgångarna är därför underskattade. Totalsumman i förmögenhetsstatistiken avseende bankmedel uppgår till cirka 70 procent av summan som SCB:s Finansräkenskaper redovisar.

Räntefonder placerar fondmedel i obligationer och andra räntebärande värdepapper. Här ingår enbart svenska räntefonder, d.v.s. räntefonder som placerar i svenska räntebärande värdepapper.

I andra fonder än räntefonder ingår aktiefonder, blandfonder och räntefonder som placerar i utländska räntebärande värdepapper.

Börsnoterade aktier avser aktier enligt A-listan, O-listan, Nya marknaden och Aktietorget. A-listan på Stockholms fondbörs omfattar aktier i företag med stort aktiekapital. O-listan, där O står för oregistrerade företag, är avsedd för övriga bolag som t.ex. saknar den verksamhetshistorik som krävs för registrering på A-listan. Här finns även bolag som avser att inom en viss tid ansöka till A-listan. Nya marknaden och Aktietorget är privata marknadsplatser där onoterade företag i småföretag registreras för handel.

I obligationer och andra värdepapper ingår bl.a. premieobligationer (omsatta efter 1995) och andra räntebärande obligationer, optioner, emissionsrätter och konverteringslån.

I skattepliktig försäkring ingår kapitalförsäkring som är en form av livförsäkring (förmögenhetsskattepliktig). Skattepliktig försäkring

kan också vara en s.k. unit link-försäkring och pengarna är då placerade i fonder. Innehåller även utländska förmögenhetsskattepliktiga försäkringar.

Övriga reala och finansiella tillgångar

Restpost som uppstår vid jämförelse mellan taxerad förmögenhet från självdeklarationen och motsvarande belopp från registerdata. I deklarationen kan man ha uppgivit tillgångar som inte finns redovisade bland de register som är huvudkälla i förmögenhetsstatistiken. Det kan vara fråga om onoterade aktier, bilar, båtar eller andra tillgångar samt skuldfordringar i Sverige men också tillgångar i utlandet.

Summa tillgångar

Innehåller reala och finansiella tillgångar samt restposten övriga reala och finansiella tillgångar.

Sammanlagda skulder

Sammanlagd skuld vid årets slut avser skuld från Skatteverkets kontrolluppgiftsregister. Här ingår även skuld som uppstår vid en jämförelse mellan taxerad skuld från självdeklarationen och motsvarande belopp från registerdata t.ex. utlandsskulder och skulder mellan privatpersoner.

Studieskuld särredovisas ur kontrolluppgiftsskulden med hjälp av uppgifter från Centrala studiestödsnämnden (CSN). Studieskulder ingår i "Sammanlagd skuld vid årets slut".

Övrig skuld. Restpost skapad som differensen mellan taxerad skuld och skuld från kontrolluppgifter. Kan innehålla skulder mellan privatpersoner.

Nettoförmögenhet

Variabeln innehåller sammanlagda tillgångar minus sammanlagda skulder och kan således även vara negativ.

Företag med växtvärk?

En kvantitativ studie av svenska små och medelstora företag³²

Johan Karlsson
Erik Törnblom

Sammanfattning

Syftet med denna studie är att undersöka samband mellan företagsledares upplevelser av tillväxthinder och företagsspecifika karaktäristika hos små och medelstora företag i Sverige, definierat som företag med 0-249 anställda. Studien bygger på undersökningen "Företagens villkor och verklighet 2014" och innefattar enkätsvar från cirka 15 000 företagsledare. Materialet har tidigare studerats deskriptivt där det konstaterats att företagsledare i företag med 10-49 anställda i högre grad upplever tillväxthinder än företagsledare i företag av andra storleksklasser. Studien finner att samband mellan företagsstorlek och företagsledares upplevelser av tillväxthinder försvagas då information om företagets och företagsledarens karaktäristika inkluderas. Studien finner vidare att företagsledarens kön, ålder och ursprung samt företagets ålder påverkar företagsledarens upplevelser av tillväxthinder.

Nyckelord: Tillväxt, tillväxthinder, entreprenörskap, konkurrenskraft, SME, SMF

³² Örebro universitet
Handelshögskolan
Nationalekonomi avancerad nivå, Uppsats 30hp
Handledare: Dan Johansson, Magnus Lodefalk
Examinator: Daniela Andrén
Vårterminen 2015

1 Inledning

1.1 Bakgrund

I dagens Sverige efterfrågas ständigt ökat materiellt välstånd – förbättrad köpkraft, högre produktivitet och nya produkter. I en tid av ökad befolkningstillväxt, strukturomvandling och med en alltmer dominerande tjänstesektor framträder att den traditionella, industriorienterade tillväxten inte längre är lika central. Ökat materiellt välstånd är idag desto mer beroende av tillväxt i små och medelstora företag där nya tjänster, varor och arbetstillfällen skapas.

Under de senaste årtiondena har avstånden mellan marknader minskat drastiskt till följd av ökad internationell och regional integration i form av minskade handelshinder, lägre transportkostnader och tilltagande teknologisk utveckling. För att uppnå ökat materiellt välstånd i en globaliserad värld krävs därför ett konkurrenskraftigt näringsliv. Hög konkurrenskraft förutsätter välfungerande institutioner, ekonomisk stabilitet och välutbildad arbetskraft och är därför beroende av effektiv näringspolitisk beslutsfattning. Näringspolitiska beslut bör i sin tur grundas i gedigen kartläggning av företagens villkor och verklighet för att främja ekonomisk utveckling.

Centralt i den ekonomiska utvecklingen står entreprenören; den aktör som leder företag och driver utvecklingen av nya och förbättrade produkter. I syfte att främja entreprenörskap bör kreativitet och innovationsskapande stå i centrum för den näringspolitiska debatten och hinder för fortsatt tillväxt utredas i syfte att trygga framtidens välstånd.

1.2 Syfte & frågeställning

Studiens syfte är att undersöka samband mellan företagsledares upplevelser av tillväxthinder och företagsspecifika karaktäristika hos små och medelstora företag i Sverige, definierat som företag med 0-249 anställda. Studien utförs med avsikt att kartlägga företagens situation och upplevelser av dess omvärld samt utgöra underlag för insatser riktade till att främja entreprenörskap och tillväxt. Sambandet har studerats deskriptivt av Tillväxtverket (2014) vilka konstaterat att företagsledare i företag inom storleksklassen 10-49 anställda i högre grad upplever tillväxthinder än företagsledare i övriga företag. Till bakgrund av detta specificeras studiens första frågeställning:

– *”Kvarstår samband mellan företagsledares upplevda tillväxthinder och företagsstorlek då ytterligare företagsspecifika karaktäristika kontrolleras för?”*

Implicit i studiens första frågeställning finns misstanken att det förekommer djupare samband mellan företagsspecifika faktorer och upplevda tillväxthinder hos företagsledare. Företagens storlek misstänks alltså samvariera med företagsledares upplevelser av tillväxthinder men inte nödvändigtvis vara dess bakomliggande orsak. Med avsikt att undersöka samband mellan nivåer av upplevda tillväxthinder hos företagsledare och företagsspecifika karaktäristika formuleras studiens andra frågeställning:

– *”Vilka faktorer, utöver företagsstorlek, påverkar företagsledares upplevelser av tillväxthinder?”*

1.3 Akademisk relevans

Resonemanget att entreprenörskap utgör drivkraften bakom ekonomisk utveckling och tillväxt tar avstamp i teorier formulerade av Schumpeter (1934) och Penrose (1959). Argumentet utgår ifrån den schumpeterianska entreprenören; en individ vilken ägnar resurser åt innovationer vilka driver den ekonomiska utvecklingen framåt. Utan entreprenören, menar Schumpeter, skulle ekonomin befinna sig i vad som benämns ett 'cirkulärt flöde'; en makroekonomisk jämvikt kännetecknad av kortsiktiga fluktuationer men utan ekonomisk utveckling.

Entreprenörskap behöver dock inte begränsas till en enskild individ – lyckade innovationsprocesser härstammar *de facto* ofta från ett mer komplext nätverk av sammanbundna aktörer vilka tillsammans utvecklar nya processer och produkter. I dessa fall argumenteras god organisationsförmåga utgöra en förutsättning för framgångsrikt innovationsskapande. Inom området har flertalet teoribildningar uppkommit, däribland Eliasson (1990) och Johansson (2010). Eliasson och Johansson delar bilden av ekonomin som ett kontinuerligt och mångdimensionellt spektra av affärstillfällen som ingen aktör har fullständig översikt över. Detta medför att ekonomin ses som en experimentell process med hög specificitet över marknader, branscher och tidsperioder. Denna dynamik understryker behovet av förnyad översikt inom området för att effektivt formulera insatser för fortsatt ekonomisk utveckling.

Med avsikt att kartlägga företagsklimatet i Sverige har Tillväxtverket låtit utföra undersökningen "Företagens villkor och verklighet" för åren 2002, 2005, 2008, 2011 och 2014. I undersökningen tillfrågas företagsledare gällande deras framtidsutsikter och vilka hinder de upplever för fortsatt tillväxt. Undersökningen riktar sig till företag inom flertalet branscher, storleksklasser och regioner. Tillväxtverket har funnit att företag i storleksspannet 10-49 anställda i högre grad upplever hinder för fortsatt tillväxt än företag inom övriga storleksklasser. Analysen har dock utförts på en deskriptiv nivå och därmed finns potential i att undersöka ytterligare bakomliggande samband inom ramen för undersökningens datamaterial.

Företagen i blickfånget för Tillväxtverkets undersökning går under klassningen "små och medelstora företag" (SMF), definierat som företag med 0-249 anställda. Små och medelstora företag utgör tillsammans 99,9 procent av den totala svenska företagsstocken och producerar motsvarande omkring 60 procent av förädlingsvärdet (Tillväxtverket 2014). Gruppen utgör således en betydande andel av den svenska ekonomin och är därför även en viktig beståndsdel i den makroekonomiska utvecklingen.

Tillväxt i små och medelstora företag har tidigare studerats av bland annat Hamelin (2012) och Lee (2013). Hamelin (2012) undersöker hur familjeägar påverkar tillväxt inom små och medelstora företag och finner att familjeägar har en hämmande effekt på tillväxt. Denna studie ämnar undersöka huruvida detta samband återfinns för svenska företag. Lee (2013) studerar sambandet mellan upplevda tillväxthinder och företagsspecifika karaktäristika hos brittiska SMF vilket ligger nära denna studiens ansats. Lee fokuserar emellertid på huruvida snabbväxande företag, s.k. "gaseller", i större utsträckning upplever tillväxthinder än övriga företag. Studien baseras på data insamlad genom telefonintervjuer från åren 2007, 2008 samt 2010. Lee finner att snabbväxande företag i högre grad upplever hinder för fortsatt tillväxt än icke-snabbväxande företag.

Samband mellan upplevelser av tillväxthinder och företagsspecifika karaktäristika har, i författarnas och Tillväxtverkets vetenskap, inte dokumenterats för svenska företag. Detta har tagits fasta på i denna studie – hur ser sambandet ut mellan nivåer av upplevda tillväxthinder och företagsspecifika karaktäristika för små och medelstora företag i Sverige? Frågan ställs i en tid av ombytlighet där marknader blir alltmer dynamiska och där konkurrenskraft får ett

allt större fokus i den offentliga debatten. Studiens avsikt är att belysa företagens situation och potentiellt utgöra underlag för näringspolitiska åtgärder i syfte att stärka svensk konkurrenskraft.

1.4 Metod

Studien utgör ett tvärsnitt och använder enkätdata från 14 953 svenska små och medelstora företag för åren 2013 och 2014. Studien observerar företagsspecifika karaktäristika tillsammans med företagsledares upplevda tillväxthinder inom flera områden vilka analyseras i en regressionsmodell med olika specifikationer.

I syfte att undersöka vilka faktorer som påverkar företagsledares upplevelser av tillväxthinder inkluderar studien data gällande företagsstorlek, koncernstillhörighet, företagsålder, ledningsstruktur, bransch och län samt företagsledarens ålder, kön, ursprung och utbildningsnivå.

1.5 Huvudsakligt resultat

Studien finner att samband mellan företagsstorlek och företagsledares upplevda tillväxthinder försvagas då andra företagsspecifika karaktäristika tas hänsyn till. Studien finner vidare att företagsledarens kön, ålder och ursprung samt företagsålder påverkar företagsledarens upplevelser av tillväxthinder.

1.6 Disposition

I avsnitt två ges en beskrivning av tillväxt och konkurrenskraft samt en historisk överblick av dessa begrepp utifrån ett svenskt perspektiv. I avsnitt tre redogörs för den ekonomiska teori som bedöms relevant för att besvara studiens frågeställning. Avsnitt fyra presenterar utvalda tidigare studier vilka bär relevans inom det valda ämnesområdet. I avsnitt fem beskrivs det datamaterial som används i studien samt de avvägningar som gjorts i samband med databehandling. I avsnitt sex beskrivs den ekonometriska modell som ligger till grund för den analys som utförs. Därefter, i avsnitt sju, presenteras och tolkas de resultat som erhålls. Avsnitt åtta och nio innehåller efterföljande diskussion samt dragna slutsatser utifrån studiens resultat.

2 Tillväxt och konkurrenskraft i Sverige

Ekonomisk tillväxt, i form tilltagande bruttonationalprodukt (BNP), är den vanligast förekommande indikatorn på hur levnadsstandarden i ett land utvecklas och står överordnat på den globala

näringspolitiska dagordningen. I förlängningen är emellertid målsättningen att främja svåruppskattade faktorer såsom lycka, god hälsa och personlig frihet, för vilka materiellt välstånd hävdas vara en förutsättning. Tillväxt är således ett medel snarare än ett mål för att skapa ett bättre samhälle.

I en liten öppen ekonomi som den svenska där en ökande andel arbetstillfällen skapas inom små, unga företag, såsom framlagt av Anyadike-Danes et al (2015), blir den enskilde entreprenörens roll allt mer framträdande. För att entreprenören i sin tur ska kunna skapa tillväxt och arbetstillfällen i det egna företaget och ekonomin som helhet krävs hög konkurrenskraft.

Konkurrenskraft bedöms utifrån en internationell kontext där faktorer rörande infrastruktur, institutioner, makrostabilitet, utbildningssystem och skattetryck är centrala. Således är svensk konkurrenskraft beroende av effektiva näringspolitiska åtgärder och, i förlängningen, god kartläggning av företagens villkor och verklighet. Under större delen av 1900-talet har Sveriges konkurrenskraft bedömts som mycket god av internationella organisationer, även om trenden varit vikande under senare år. (Tillväxtverket 2014)

3 Teoretiskt ramverk

Studiens ansats grundas i teorier av Schumpeter (1934) gällande källor till ekonomisk tillväxt. Schumpeter argumenterar att drivkraften bakom ekonomisk utveckling, och därigenom tillväxt, utgörs av innovation – där utveckling definieras som förändring av ekonomins sammansättning. Resonemanget lyder att motorn bakom innovationsprocessen utgörs av entreprenören; en individ vilken tillägnar ekonomiska resurser till aktiviteter vars utfall till viss grad är okända. Utan innovationsprocesser, menar Schumpeter, uppstår aldrig faktisk ekonomisk utveckling och därmed inte långsiktig ekonomisk tillväxt.

Penrose (1959) använder resonemangen av Schumpeter (1934) och formulerar en teori gällande ekonomisk utveckling utifrån det enskilda företaget. Så som Schumpeter formulerade att entreprenörskap är drivkraften bakom ekonomisk utveckling formulerar Penrose att god organisationsförmåga är en förutsättning för framgångsrikt entreprenörskap.

Eliasson (1990) och Johansson (2010) diskuterar istället betydelsen av erfarenhet vid bildandet av ledningskompetens; s.k. 'tyst kunskap'. Tyst kunskap syftar till färdigheter som endast kan anskaffas utifrån erfarenhet. Resonemanget lyder att företagsledare observerar marknaden över tid och denna erfarenhet medför att de kan identifiera och utnyttja marknadstillfällen mer effektivt. Johansson (2010) framhåller emellertid att äldre företag riskerar att stagnera i sin innovationsprocess vilket motiverar behovet av nyföretagande.

Relevant för studiens syfte är även innebörden av familjeföretagande för företags prestationer. Tidiga prediktioner, såsom Fama och Jensen (1983) framhåller att familjeföretag bör karakteriseras av lägre grader av asymmetrisk information utifrån den s.k. principal-agent-modellen. Detta föreslås medföra att familjeföretag har en komparativ fördel i produktion av varor och tjänster.

Empiriska studier såsom Hamelin (2012) och Voordeckers och Steijvers (2006) uppvisar emellertid negativa samband mellan familjekontroll och företagstillväxt. Hamelin (2012) finner att familjeföretag investerar i lägre utsträckning än icke-familjeföretag vilket argumenteras bero på antagandet av icke-finansiella målsättningar såsom överlevnad och ägarkontroll. Voordeckers och Steijvers (2006) finner liknande resultat i att familjeföretag har en högre soliditet än övriga företag vilket implicerar ett lägre risktagande och lägre nivåer av tillväxt.

4. Tidigare studier

Nedan presenteras två studier som bedömts relevanta för studiens ansats.³³ Lee (2013) inkluderas på grundval av dess nära anknytning till studiens ansats vilket gör den till en god utgångspunkt gällande såväl metod som analys. Lee (2013) är vidare, i författarnas kännedom, ensam i sitt slag vilket ytterligare betonar dess vikt som referensstudie. Vidare inkluderas Hamelin (2012) i anspråk av referensstudie då den studerar innebörden av familjeägande för tillväxt i SMF vilket ej studeras i Lee (2013). Hamelin (2012)

³³ Relaterade studier är även Nunes, Goncalves och Serrasqueiro (2013), Uhlauer et al (2013) samt Anyadike-Danes et al (2015).

inkluderas framför jämförbara studier³⁴ på grundval av dess relativt rika urval.

4.1 What holds back high growth firms? Evidence from UK SMEs

Lee (2013) studerar samband mellan företagsspecifika karaktäristika och upplevda tillväxthinder för små och medelstora företag, definierat som företag med 10-249 anställda. Studien äger rum i Storbritannien med inriktning mot snabbväxande företag, s.k. 'gaseller'. Frågan av intresse är upplevda tillväxthinder vilka observeras via telefonintervjuer med företagsledare. Studiens urval utgörs av 4 858 observationer insamlat från två undersökningar: Small Business Survey (SBS) för år 2010 samt Annual Small Business Survey (ASBS) för åren 2007 och 2008. I undersökningarna tillfrågas företagsledare huruvida de upplever hinder för tillväxt inom följande områden; konjunkturläget, konkurrens, rekrytering, kompetensbrist, skattetryck, lagar och regler, tillgång till externa medel, kassaflöden, ledningskompetens samt tillgång till lämpliga lokaler.

Lee identifierar därefter snabbväxande företag såsom företag vilka uppvisat en genomsnittlig tillväxt om minst 20 procent per år de föregående två åren. Därtill identifieras potentiellt snabbväxande företag genom s.k. "propensity score matching"; dessa utgörs av företag med samma karaktäristika som snabbväxande företag men som inte uppvisat hög tillväxt.

Studien finner att företagsledare i snabbväxande företag i högre grad upplever hinder inom rekrytering, tillgång till externa medel, kassaflöden, ledningskompetens och tillgänglighet till lämpliga lokaler än övriga företag. Vidare återfinns att företagsledare i potentiellt snabbväxande företag upplever större hinder av det allmänna ekonomiska läget, ledningskompetens, tillgång till externa medel och kassaflöden.

4.2 Influence of family ownership on small business growth. Evidence from French SMEs

Hamelin (2012) studerar betydelsen av familjeäggande för tillväxt i små och medelstora företag i Frankrike. Studien utförs i form av en

³⁴ Relaterade studier gällande familjeäggande och företagstillväxt är även Voordeckers och Steijvers (2006), Andres (2008) samt Bjuggren et al (2013).

panel om 22 237 företag över åren 1997-2003 där samtliga företags tillväxttakt, finansiella ställning samt ägarstruktur observeras. Hamelin (2012) definierar därefter familjeföretag såsom företag vars hel- eller delägare har samma efternamn. I syfte att särskilja grupper inom familjeföretag formuleras tre undergrupper: minoritetsägda, majoritetsägda samt totalägda familjeföretag. Minoritetsägda familjeföretag definieras som företag vilka kontrolleras till mindre än 50 procent av individer med samma efternamn och majoritetsägda som de vilka kontrolleras till mer än 50 procent. Slutligen definieras totalägda familjeföretag som företag vilka till 100 procent kontrolleras av individer med samma efternamn.

Studien finner negativa samband mellan procentuell andel familjeäggande och tillväxt i försäljning och investeringar i små och medelstora företag. Vidare återfinns negativt samband mellan investeringsintensitet och hel- samt majoritetsägda familjeföretag.

5 Data

Studiens datamaterial utgörs av enkätsvar från undersökningen "Företagens villkor och verklighet" (SCB 2014). Undersökningen utfördes via postenkät vilken skickades ut till 30 614 företagsledare i svenska små och medelstora företag. I enkäten ställs frågor angående hur företaget styrs, huruvida företaget vill växa, vilka hinder som företaget upplever för fortsatt tillväxt samt företagsledarens bakgrund. Den del av undersökningen som är av central betydelse för denna studie är företagets upplevda tillväxthinder. Företagsledarna tillfrågas i vilken grad de upplever att särskilda faktorer hindrar deras möjlighet att växa i avseende på omsättning och antal anställda. Dessa hinder delas in efter följande områden:

- Konkurrens från andra företag
- Efterfrågan på företagets produkter
- Företagets lönsamhet
- Tillgång till lån och krediter
- Tillgång till externt ägarkapital
- Tillgång till lämplig arbetskraft
- Tillgång till infrastruktur

- Kapacitet i nuvarande lokaler
- Egen tid för företagets kärnverksamhet och strategiska frågor
- Lagar och myndighetsregler

Samtliga enkätsvar har sammanställts av SCB i en databas vilken sedan har kompletterats med registerdata gällande uppgifter såsom nettoomsättning, rörelseresultat och koncerntillhörighet. Fullständig redovisning av enkäten återfinns i bilaga 2. Bifogad enkät avser enskilda bolag med mindre än 50 anställda. Motsvarande enkät skickades till enskilda näringsidkare och företag med över 50 anställda, dock i reviderad form där vissa frågor exkluderats.

5.1 Avgränsning

Avgränsning i undersökningens målpopulation görs utifrån företagsstorlek, företagsform, ägarskap, branschtillhörighet samt antal anställda. De studerade företagen utgörs av enskilda näringsidkare, handels- och kommanditbolag, ekonomiska föreningar samt aktiebolag förutom banker och försäkringsbolag. Undersökningen inkluderar vidare endast privatägda svensk-kontrollerade företag. I de fall där företag är sammankopplade inom en koncern inkluderas endast det största företaget sett till antal anställda. Om flera företag inom en koncern har samma antal anställda inkluderas det företag med högst omsättning. Gällande omsättning innefattas endast företag med en årlig omsättning högre än 200 000 kr i undersökningen. Avgränsningen i företagsstorlek grundas i EU:s definition av små och medelstora företag vilken inrymmer företag med 0-249 anställda, där företag med 0-49 anställda utgör småföretag och företag med 50-249 anställda utgör medelstora företag. Företagen indelas branschvis utifrån svensk näringsgrensindelning 2007 (SNI 2007) vilket redovisas i bilaga 1.

Efter genomförd populationsavgränsning utefter ovan beskrivna kriterier återstår 351 178 företag i rampopulationen (SCB 2014).

5.2 Urvalsallokering

Stratifiering har genomförts i syfte att möjliggöra redovisning av resultat utifrån region, bransch, företagsstorlek och kön. Vidare underlättar stratifieringen jämförelser med tidigare års undersökningar. Rampopulationen stratifieras således utifrån sex storleksklasser, 12 branscher, 21 län och två kön. Detta innebär att det teoretiskt finns 3 024 möjliga strata medan det i praktiken endast

kvarstår 2 653 strata (SCB 2014). Urvalsallokeringen syftar till att uppnå likvärdigt antal företag i respektive län, bransch, storleksgrupp och kön. Det slutgiltiga urvalet består av 30 614 företag.

5.3 Tillgänglighet och kvalitet

Svarsfrekvensen i enkäten uppgår till 50,9 procent vilket innebär att 15 580 företag svarat på enkäten. 866 utav dessa företag matchar inte målpopulationen, i stor utsträckning på grund av att företagen lagt ner verksamheten under den aktuella tidsperioden. Svartsbortfallet uppgår efter imputering till 48,3 procent varav den vanligast kända orsaken är svarsvägran (237 företag). Bortfallsandelen innebär en ökning på 8,6 procentenheter jämfört med 2011 års undersökning. Detta följer emellertid enligt SCB (2014) en generell utveckling för statistiska undersökningar, i synnerhet i de fall då deltagande är frivilligt. Materialet bedöms därmed inte vara av lägre kvalitet än jämförbara undersökningar. SCB (2014) framhåller vidare att problem med svartsbortfall ej bör förringas men inte heller överdrivas då svarsfrekvens inte nödvändigtvis speglar datamaterialets kvalitet.

Ett högt svartsbortfall ökar emellertid urvalsosäkerheten och risken för snedvridningar i statistiken. Risken för snedvridning ökar vidare om det finns en systematisk skillnad med avseende på karaktäristika mellan bortfall och svarande. SCB påpekar att det föreligger spridning i svarsfrekvens mellan län vilken ryms i intervallet 46,5 – 58,5 procent, där lägst svarsandel återfinns hos företag i Stockholms län och högst svarsandel återfinns hos företag i Gotlands län. Statistik redovisat efter län bedöms trots detta ha relativt god och jämn tillförlitlighet då kalibrering gjorts utifrån en uppräkningsfaktor som beskrivs senare i detta avsnitt.

En relativt hög spridning återfinns i svarsandel gällande branschgrupper. Företag verksamma inom hotell och restaurang (I) samt kultur, nöje och fritid (R) avviker negativt från övriga branscher med svarsandelar på 40,2 respektive 44,2 procent. SCB framhåller att statistik gällande dessa två branschgrupper, trots kalibrering, bör tolkas med viss försiktighet.

Materialet uppvisar även tendenser, i likhet med andra företagsundersökningar, till högre svarsbenägenhet hos större företag. Företag med 50-249 anställda uppvisar högst svarsandel motsvarande 65,5 procent vilket kan jämföras med 43,5 procent för företag med noll anställda. Vidare finns kvalitetsskillnader i data-

materialet, där uppgifter gällande företag med färre än 15 anställda är mer knapphändig än för övriga storleksklasser. Implikationerna av detta för undersökningen är att information gällande huruvida företaget är aktivt inte kan erhållas med lika hög tillförlitlighet. Vidare går det inte heller att erhålla information huruvida företaget ingår i en koncern. Detta medför att undersökningen har svårare att samla in uppgifter gällande företag av denna kategori vilket medför ökat svarsbortfall och därtill finns risken att flera företag från samma koncern felaktigt inkluderas i undersökningen.

Slutligen utgörs undersökningen inte till fullo av ett slumpmässigt urval i det avseende att icke slumpmässigt urval dragits med avseende på unga företagsledare. Unga företagsledare definieras i undersökningen som individer som under 2013 var 30 år eller yngre. I undersökningen görs antagandet att 33,5 procent av alla utvalda företag i ett givet stratum leds av en ung företagsledare. I de fall då ett stratum innehåller en lägre andel än 33,5 procent unga företagsledare väljs alla sådana företag med sannolikhet ett. I de fall då andelen unga företagsledare överstiger 33,5 procent av ett stratum väljs dessa med en skattad sannolikhet på 33,5 procent att inkluderas i urvalet.

I syfte att korrigera ovanstående skevheter och därmed uppnå representativitet gällande den avsedda målpopulationen har samtliga observationer viktats med individuella uppräkningsstal. Uppräkningsstalet utgörs av en produkt av tre olika vikter; designvikten, bortfallsvikten och kalibreringsvikten. Designvikten relaterar till företagets sannolikhet att inkluderas i urvalet och bortfallsvikten korrigerar för svarsfrekvensen i varje enskild grupp. Kalibreringsvikten är en sammanslagen vikt av design- och bortfallsvikt samt en kalibreringsfaktor (Särndal & Lundström 2005).

Uppräkningsfaktorn kan tolkas som det antal företag i målpopulationen som varje specifikt företag i svarsmängden representerar.

5.4 Tillämpbarhet

Datamaterialet vilket ligger till grund för studien utgörs till stor del av enkätsvar från företagsledare gällande subjektiva begrepp såsom företagarens upplevelser av en specifik faktor som ett "stort", "litet" eller "inget" hinder för fortsatt tillväxt. Materialets subjektiva natur argumenteras emellertid vara dess styrka – detta då de svarande uteslutande utgörs av operativa företagsledare vilket fångar en

omvärldsbild som i förlängningen formar företagens tillväxtstrategier.

Då materialet utgör ett tvärsnitt kvarstår emellertid möjligheten att resultatet snedvrids till följd av heterogena uppfattningar gällande tillväxthinder mellan jämförbara företagsledare. Vidare är materialet endast representativt utifrån stratifiering utifrån 12 branscher där flertalet branscher är synbart heterogena. Exempelvis representerar företagsledare verksamma inom mineralutvinning även företagsledare verksamma inom högteknologisk elektroniktillverkning och lågteknologisk verkstadsindustri, där dessa företagsledare troligt möter skilda utmaningar. Eventuella problem med snedvridning argumenteras dock vara försumbara vid stora stickprov. Data-materialets natur argumenteras därmed inte påverka studiens tillförlitlighet.

5.5 Bearbetning

Data har i samband med studien hämtats från SCB:s databas "Företagens villkor och verklighet 2014" och bearbetats i Microsoft Sequel Server Manager (SQL). Därefter har materialet exporterats till STATA där ekonometrisk och deskriptiv analys har utförts. Samtliga observationer har viktats enligt uppräkningsfaktor i syfte att uppnå representativitet, såsom beskrivet under sektion 5.3.

Då flertalet variabler definierats i termer av nominalskalor har omkodning av dessa krävts för anpassning till ekonometrisk analys. Frågor gällande upplevda tillväxthinder har angetts i form av binära variabler vilka, i likhet med Lee (2013), antar värdet ett om företagsledaren upplever stora hinder för fortsatt tillväxt, noll annars. Vidare ställs frågor gällande ledningsstruktur till de små företagen. Dessa tillfrågas huruvida de leder företaget ensamma, tillsammans med make, maka, eller sambo, alternativt tillsammans med andra. Uppger företagsledaren att denne leder företaget ensam eller tillsammans med make, maka eller sambo har detta tolkats som att objektet utgör ett familjeföretag. Slutligen har företagsledarna i småföretag tillfrågats huruvida de är födda utomlands, och om så, ombetts uppge födelseland. Då samtliga respondenter vilka angivit att de är födda utomlands även specificerat födelseland har materialet indelats utefter huruvida företagsledarens ursprungsland ingår i EES-samarbetet (samt Schweiz), OECD (utöver EES och Schweiz) eller står utanför dessa. Detta görs med avsikt att

observera eventuell heterogenitet gällande företagsledares upplevelser av tillväxthinder med avseende på ursprung.

5.6 Inkluderade variabler

De inkluderade variabler vilka bedöms lämpliga för att besvara studiens frågeställning redovisas i tabell 1 på efterföljande sida. Samtliga variabler bygger på enkätsvar och registerinformation insamlad i samband med Företagens villkor och verklighet 2014 (SCB 2014).

Tabell 1. Inkluderade variabler

Variabel	Förklaring
Konkurrens	Indikerar om företaget upplever konkurrens från andra företag som ett stort tillväxthinder.
Efterfrågan	Indikerar om företaget upplever efterfrågan på företagets produkter som ett stort tillväxthinder.
Lönsamhet	Indikerar om företaget upplever företagets lönsamhet som ett stort tillväxthinder.
Krediter	Indikerar om företaget upplever tillgång till lån och krediter som ett stort tillväxthinder.
Externkapital	Indikerar om företaget upplever tillgång till externt ägarkapital som ett stort tillväxthinder.
Arbetskraft	Indikerar om företaget upplever tillgång till lämplig arbetskraft som ett stort tillväxthinder.
Infrastruktur	Indikerar om företaget upplever tillgång till infrastruktur som ett stort tillväxthinder.
Kapacitet	Indikerar om företaget upplever kapacitet i nuvarande lokaler som ett stort tillväxthinder.
Tid	Indikerar om företaget upplever tillgång till egen tid för företagets kärnverksamhet och strategiska frågor som ett stort tillväxthinder.
Lagar	Indikerar om företaget upplever lagar och myndighetsregler som ett stort tillväxthinder.
Antal anställda	Anger antal anställda inom företaget under 2013.
0	Indikerar om företaget saknar anställda 2013.
1-9	Indikerar om företaget har 1-9 anställda 2013.
10-49	Indikerar om företaget har 10-49 anställda 2013.
50-249	Indikerar om företaget har 50-249 anställda 2013.
Koncern	Indikerar om företaget ingår i en koncern.
Företagets ålder	Anger företagets ålder 2013.
Familjeföretag	Indikerar om företaget leds i egen regi eller tillsammans med make, maka eller sambo.
Kvinna	Indikerar om företagsledaren är kvinna
Kvinna	Indikerar om företagsledaren är kvinna
EES/Schweiz	Indikerar om företagsledaren är född utomlands inom EES eller Schweiz.
Ovriga OECD	Indikerar om företagsledaren är född utomlands inom OECD men utanför EES och Schweiz.
Utanför OECD	Indikerar om företagsledaren är född utomlands utanför OECD.

Tabell 1. (forts)

Variabel	Förklaring
Företagsledarens ålder	Anger företagsledarens ålder 2013.
Grundskola	Indikerar om företagsledarens högsta avslutade utbildning är grundskoleutbildning.
Gymnasium	Indikerar om företagsledarens högsta avslutade utbildning är gymnasieutbildning.
Högskola (< 3 år)	Indikerar om företagsledarens högsta avslutade utbildning är högskoleutbildning kortare än tre år.
Högskola (≥ 3 år)	Indikerar om företagsledarens högsta avslutade utbildning är högskoleutbildning om minst tre år.
Forskarutbildning	Indikerar om företagsledarens högsta avslutade utbildning är forskarutbildning.
Bransch	Indikerar företagets branschtillhörighet (SNI 2007).
Län	Indikerar i vilket län företaget är beläget.

Samtliga inkluderade variabler. Källa: SCB (2015).

5.7 Deskriptiv statistik

I denna sektion följer deskriptiv statistik för de variabler som inkluderas i studien. Variablerna presenteras i oviktad form i tabell 2 nedan, därefter som viktade medelvärden efter bransch och storlek i tabell 3 och 4. Deskriptiv statistik för bransch och län samt parvisa korrelationer återfinns i bilaga 2.

Tabell 2. Deskriptiv statistik, exklusive bransch och län.

Variabel	Medelvärde	Standardavvikelse	Min	Max	Antal observationer
Konkurrens	0,319	0,466	0	1	14500
Efterfrågan	0,123	0,328	0	1	14490
Lönsamhet	0,202	0,401	0	1	14488
Krediter	0,130	0,336	0	1	14485
Externkapital	0,089	0,284	0	1	14469
Arbetskraft	0,278	0,448	0	1	14477
Infrastruktur	0,073	0,260	0	1	14474
Kapacitet	0,128	0,335	0	1	13710
Tid	0,215	0,411	0	1	13488
Lagar	0,249	0,432	0	1	14480
Antal anställda	14,176	26,917	0	248	14953
0	0,205	0,404	0	1	3065
1-9	0,440	0,496	0	1	6574
10-49	0,284	0,451	0	1	4242
50-249	0,072	0,258	0	1	1072
Koncern	0,227	0,419	0	1	3388
Företags ålder	18,608	18,719	0	117	14785
Familjeföretag	0,678	0,467	0	1	9416

Tabell 2. (forts.)

Variabel	Medelvärde	Standard avvikelse	Min	Max	Antal observationer
Kvinna	0,385	0,487	0	1	5341
EES och Schweiz	0,046	0,210	0	1	628
Övriga OECD	0,009	0,096	0	1	129
Utanför OECD	0,041	0,198	0	1	554
Företagsledarens ålder	49,649	11,883	18	88	13570
Grundskola	0,126	0,332	0	1	1705
Gymnasium	0,412	0,492	0	1	5578
Högskola (< 3 år)	0,170	0,376	0	1	2306
Högskola (≥ 3 år)	0,274	0,446	0	1	3715
Forskarutbildning	0,018	0,132	0	1	239

Samtliga inkluderade variabler, exklusive bransch och län. Ej viktat.
Deskriptiv statistik för bransch och län återfinns i bilaga 2.

Tabell 3. Andel företag som upplever tillväxthinder, efter storleksklasser.

Antal anställda	0	1-9	10-49	50-249	Total
Konkurrens från andra företag	27	29	41	56	29
Tillgång till lämplig arbetskraft	15	26	41	31	23
Lagar och myndighetsregler	20	23	24	23	22
Företagets lönsamhet	14	20	22	22	18
Egen tid ¹	15	19	23	-	18
Tillgång till lån och krediter	11	14	17	12	13
Bristande efterfrågan	12	10	15	19	12
Kapacitet i lokaler/utrustning	9	10	13	11	10
Tillgång till externt ägarkapital	8	9	10	8	9
Tillgång till infrastruktur	5	6	7	6	5
Antal observationer	3 065	6 574	4 242	1 072	14 953

Procentuella andelar viktade efter uppräkningsstal, indelat efter storleksklass.

¹Frågan om egen tid ställdes inte till de medelstora företagen.

Tabell 4. Andel företag som upplever tillväxthinder, efter bransch.

Bransch	BC	DE	F	G	H	I	J	M
Konkurrens från andra företag	27	24	25	38	54	39	23	19
Tillgång till lämplig arbetskraft	27	12	32	18	28	25	22	21
Lagar och myndighetsregler	23	43	23	20	41	31	12	15
Företagets lönsamhet	19	20	15	25	26	26	16	10
Egen tid ¹	18	14	13	16	13	19	26	21
Tillgång till lån och krediter	17	17	13	16	18	19	9	8
Bristande efterfrågan	16	16	9	11	16	15	14	10
Kapacitet i lokaler/utrustning	15	12	7	12	8	25	5	5
Tillgång till externt ägarkapital	11	10	10	10	9	13	6	8
Tillgång till infrastruktur	6	7	4	4	9	12	5	4
Antal observationer	1 550	487	1 331	1 580	1 187	1 013	996	1 843

Tabell 4. (forts.)

Bransch	N	P	Q	RS	Total
Konkurrens från andra företag	33	26	20	28	29
Tillgång till lämplig arbetskraft	27	20	15	13	23
Lagar och myndighetsregler	21	24	32	20	22
Företagets lönsamhet	15	13	12	18	18
Egen tid ¹	24	26	15	15	18
Tillgång till lån och krediter	13	7	6	10	13
Bristande efterfrågan	12	10	9	12	12
Kapacitet i lokaler/utrustning	10	16	11	13	10
Tillgång till externt ägarkapital	10	9	3	8	9
Tillgång till infrastruktur	6	5	4	5	5
Antal observationer	1 268	1 207	1 424	1 067	14 953

Procentuella andelar viktade efter uppräkningsstal, indelat efter bransch.

I tabell 2 framgår att genomsnittsföretaget i svarsmängden har 14 anställda och är 18,6 år gammalt. Vidare är företagsledaren i genomsnitt 50 år gammal. Av de företagsledare som svarat i undersökningen är 38,5 procent kvinnor, 9,6 procent utrikes födda och 46,2 procent har slutfört eftergymnasial utbildning.

I tabell 3 återfinns motsvarande resultat som i Tillväxtverket (2014); att företag med 10-49 anställda i högre grad upplever tillväxthinder inom samtliga områden förutom gällande konkurrens från andra företag och efterfrågan på företagets produkter. I tabell 4 återfinns vidare skillnader i företagsledarnas upplevelser av tillväxthinder med avseende på företagets branschtillhörighet.

6 Ekonometrisk modell

Som specificerat under 5.6 behandlar studien huruvida företag upplever höga nivåer av tillväxthinder eller inte. Den beroende variabeln är därmed binär och som en konsekvens av detta tillämpas en probitmodell. Probitmodeller nyttjar egenskaperna hos den kumulativa normalfördelningsfunktionen och levererar skattningar mellan noll och ett (Stock & Watson 2011). Modellen som studien använder presenteras nedan:

$$Y_{ij} = \alpha + \beta X_i + \gamma Z_{ij} + \varepsilon_{ij}$$

Där Y_{ij} utgör upplevda tillväxthinder hos företagsledare j i företag i , X_i utgör en uppsättning företagsspecifika karaktäristika hos företag i , Z_{ij} utgör en uppsättning av individspecifika karaktäristika hos företagsledare j i företag i samt ε_{ij} utgör modellens felterm. Feltermen antas vara normalfördelad och slumpmässig.

Modellen modifieras vidare i form av fyra olika specifikationer. Specifikation (1) och (2) inkluderar koncerntillhörighet, företagets ålder, branschtillhörighet och län. Koncern, bransch och län inkluderas på grundval av Stigler (1951) då specifika branscher, regioner och koncerntillhörighet misstänks ge upphov till agglomerationsfördelar. Slutligen inkluderas företagets ålder på grundval av Penrose (1959), Eliasson (1990) och Johansson (2010) då högre företagsålder misstänks ge upphov till ökad konkurrenskraft och därmed lägre tillväxthinder. Specifikation (1) och (2) är identiska utöver storleksindelning, där (1) är indelad i enlighet med Tillväxtverkets storleksklasser och (2) inkluderar antal anställda utan underindelning.

Variablerna inkluderade i (1) och (2) observeras över samtliga storleksklasser och bedöms lämpliga för att besvara studiens frågeställning. Önskvärt i (1) och (2) är att inkludera uppgifter rörande företagsledningens karaktäristika vilka emellertid inte är tillgängliga för de medelstora företagen.

Specifikation (3) och (4) inkluderar samma variabler som (1) och (2) och kontrollerar därtill för ledningsstruktur och ledningskaraktäristika. Dessa ytterligare variabler är emellertid, som nämnt, endast tillgängliga för små företag varvid medelstora företag exkluderas från (3) och (4). Familjeföretag inkluderas med bakgrund i Fama och Jensen (1983) där familjeföretag misstänks uppvisa högre konkurrenskraft till följd av reducerad moralisk risk och upplever därmed lägre tillväxthinder. Företagsledarens kön inkluderas för att observera eventuell heterogenitet över kön. Företagsledarens födelseland inkluderas i enlighet med Aldén och Hammarstedt (2014) då företagsledare med utländsk härkomst påvisats erhålla sämre lånevillkor än övriga företagsledare. Slutligen inkluderas företagsledarens ålder och utbildningsnivå som en approximation för ledningskompetens vilket, liksom företagets ålder, bör leda till ökad konkurrenskraft och därmed lägre tillväxthinder.

Slutligen utförs postestimering med marginella effekter. Detta möjliggör tolkning av parameterskattningarna som förändringar i sannolikhet att uppleva en viss faktor som ett stort tillväxthinder. Marginella effekter kan uppskattas med olika metoder där vanligt förekommande är estimering vid medelvärde samt genomsnittliga marginella effekter. Marginella effekter vid medelvärde uppskattas som effekten för en genomsnittlig individ då en given variabel förändras. I de fall materialet innefattar binära variabler uppstår emellertid problem då denna genomsnittsindivid orimligen kan

finnas, t ex. kan en företagsledare omöjligt vara till hälften kvinna och till viss del född utomlands. I syfte att undvika detta används istället genomsnittliga marginella effekter vilka beräknas som genomsnittet av de individuella marginaleffekterna. De två metoderna tenderar emellertid att generera likvärdiga resultat. (Scott Long & Freese 2014)

7 Resultat

Under detta avsnitt redovisas de regressionsresultat som erhållits från specifikationerna under avsnitt 6. Tabell 5 och 6 visar sambandet mellan företagsstorlek, koncern-tillhörighet, företagsålder och upplevda tillväxthinder, kontrollerat för bransch och län. Tabell 5 redovisar företagsstorlek utifrån indelning i fyra storleksgrupper; noll anställda, 1-9 anställda, 10-49 anställda samt 50-249 anställda, där den sistnämnda utgör referensgrupp. Tabell 6 redovisar istället antal anställda utan underindelning.

Tabell 7 och 8 visar sambandet mellan företagsstorlek, koncern-tillhörighet, företagsålder, familjeföretagande, företagsledarens kön, företagsledarens ursprung, företagsledarens ålder, företagsledarens utbildningsnivå och upplevda tillväxthinder. Tabell 7 redovisar företagsstorlek utifrån indelning i tre storleksgrupper; noll anställda, 1-9 anställda samt 10-49 anställda, där noll anställda utgör referensgrupp. Tabell 8 redovisar istället faktiskt antal anställda i storleksspannet 0-49 anställda utan underindelning. Medelstora företag exkluderas i tabell 7 och 8 då variabler gällande företagsledarens karaktäristika inte finns tillgängliga för denna grupp.

Tabell 5. Regressionsresultat – Koncern och företagsålder, med storleksklasser.

Hinder	Konkurrens	Efterfrågan	Lönsamhet	Krediter	Externkapital
Noll anställda	-0,233*** (0,0297)	-0,0277 (0,0214)	-0,0780** (0,0261)	0,00933 (0,0240)	0,00812 (0,0219)
1-9 anställda	-0,229*** (0,0271)	-0,0496** (0,0191)	-0,0196 (0,0241)	0,0288 (0,0223)	0,0122 (0,0203)
10-49 anställda	-0,127*** (0,0268)	-0,018 (0,0174)	-0,0111 (0,0223)	0,0421* (0,0207)	0,0163 (0,0188)
Koncern	0,0298 (0,0247)	0,0242 (0,0171)	0,00276 (0,0212)	0,0430* (0,0188)	0,031 (0,0174)
Företagsålder	-0,00104* (0,000491)	-0,00011 (0,000350)	-0,000593 (0,000435)	-0,00154*** (0,000428)	-0,00127*** (0,000361)
Obs.	14360	14351	14350	14349	14334
Pseudo R ²	0,0454	0,0197	0,0329	0,0356	0,0203
Log likelihood	-182312	-111424	-142328	-116584	-94051

Tabell 5. (forts.)

Hinder	Arbetskraft	Infrastruktur	Kapacitet	Tid	Lagar
Noll anställda	-0,148*** (0,0272)	-0,000587 (0,0159)	-0,0362 (0,0204)	-0,0766*** (0,0204)	-0,0161 (0,0278)
1-9 anställda	-0,0314 (0,0247)	-0,000439 (0,0149)	-0,0307 (0,0186)	-0,0449* (0,0183)	0,00643 (0,0255)
10-49 anställda	0,0783** (0,0250)	0,00341 (0,0126)	-0,000618 (0,0161)	- -	0,00749 (0,0232)
Koncern	0,0234 (0,0214)	-0,0103 (0,0116)	-0,0328 (0,0172)	0,0218 (0,0208)	-0,0171 (0,0229)
Företagsålder	-0,000419 (0,000440)	0,000717** (0,000234)	-0,000615 (0,000373)	-0,000645 (0,000465)	0,000227 (0,000451)
Obs.	14340	14339	13587	13360	14344
Pseudo R ²	0,0537	0,0405	0,046	0,0204	0,0332
Log likelihood	-160031	-64345	-95161	-143028	-160263

Marginella effekter. Samtliga regressioner inkluderar dummys för bransch och län.

Referensgrupp 50-249 anställda. Frågan om egen tid ställdes inte till de medelstora företagen.

Viktat efter uppräkningsstal. Standardfel i parentes.

***p<0,001; **p<0,05; *p<0,1

Tabell 6. Regressionsresultat – Koncern och företagsålder, utan storleksindelning.

Hinder	Konkurrens	Efterfrågan	Lönsamhet	Krediter	Externkapital
Antal anställda	0,0173*** (0,00265)	0,00504 (0,00309)	0,0125*** (0,00288)	0,00616 (0,00346)	0,00357 (0,00438)
Antal anställda ²	-0,000073*** (0,000015)	-0,000021 (0,000017)	-0,000065*** (0,000018)	-0,000041 (0,000021)	-0,000018 (0,000025)
Koncern	0,0265 (0,0248)	0,0219 (0,0167)	-0,0022 (0,0215)	0,0431* (0,0191)	0,0286 (0,0175)
Företagsålder	-0,00110* (0,000491)	-0,000119 (0,000348)	-0,000671 (0,000443)	-0,00157*** (0,000432)	-0,00129*** (0,000365)
Obs.	14360	14351	14350	14349	14334
Pseudo R ²	0,046	0,0181	0,0295	0,0349	0,0204
Log likelihood	-182200	-111604	-142819	-116677	-94044

Tabell 6. (forts.)

Hinder	Arbetskraft	Infrastruktur	Kapacitet	Tid	Lagar
Antal anställda	0,0271*** (0,00286)	0,00212 (0,00403)	0,00713* (0,00326)	0,0428*** (0,00864)	0,00338 (0,0027)
Antal anställda ²	-0,000154*** (0,00002)	-0,000009 (0,000022)	-0,000031 (0,000019)	-0,00103*** (0,000235)	-0,000017 (0,000015)
Koncern	0,0334 (0,0227)	-0,0111 (0,0117)	-0,0306 (0,017)	0,0117 (0,0212)	-0,0181 (0,0230)
Företagsålder	-0,00056 (0,000449)	0,000710** (0,000235)	-0,000621 (0,000373)	-0,000769 (0,000471)	0,000196 (0,000454)
Obs.	14340	14339	13587	13360	14344
Pseudo R ²	0,0409	0,0406	0,0456	0,0226	0,0327
Log likelihood	-162193	-64342	-95201	-142705	-160342

Marginella effekter presenterade för samtliga variabler förutom gällande antal anställda där parameterskattningar istället presenteras. Samtliga regressioner inkluderar dummys för bransch och län. Frågan om egen tid ställdes inte till de medelstora företagen. Viktat efter uppräkningsstal. Standardfel i parentes.

***p<0,001; **p<0,05; *p<0,1

Framträdande i tabell 5 är att företagsledare i företag inom storleksklassen 10-49 anställda inte utmärker sig gällande högre nivåer av upplevda tillväxthinder. Endast i avseende på tillgång till lämplig arbetskraft samt tillgång på krediter påvisas dessa uppleva signifikant högre nivåer av tillväxthinder jämfört med företagsledare i medelstora företag (50-249 anställda). Företagsledare i företag med 10-49 anställda är 7,8 procent mer benägna att uppleva tillgången till lämplig arbetskraft som ett stort hinder för tillväxt än företagsledare med 50-249 anställda. Gällande krediter är motsvarande skattning 4,2 procent. Vidare uppvisar företagsledare i företag med 10-49 anställda 12,7 procent lägre benägenhet att uppleva konkurrens som ett stort hinder för fortsatt tillväxt jämfört med företagsledare i företag med 50-249 anställda. Motsvarande skattning för företagsledare i företag med noll och 1-9 anställda är 23,3 respektive 22,9 procent. Slutligen uppvisar företagsledare i äldre företag signifikant lägre benägenhet att uppleva tillväxthinder gällande tillgång till krediter och externt ägarkapital. Företagsledare i äldre företag uppvisar däremot en ökad benägenhet till att se tillgången till infrastruktur som ett stort hinder.

I tabell 6 framträder att benägenheten för företagsledare att uppleva konkurrens, lönsamhet, tillgång till lämplig arbetskraft samt tillgång till egen tid som ett stort hinder för tillväxt ökar med antal anställda, men i avtagande takt. Vidare kvarstår sambanden mellan

företagsålder och lägre nivåer av upplevda tillväxthinder gällande tillgång till lån och krediter samt högre nivåer av upplevda tillväxthinder gällande tillgång till infrastruktur.

Tabell 7. Regressionsresultat – Endast småföretag, med storleksklasser.

Hinder	Konkurrens	Efterfrågan	Lönsamhet	Krediter	Externkapital
1-9 anställda	-0,00937 (0,0182)	-0,0193 (0,0129)	0,0461** (0,0153)	0,0136 (0,0136)	0,00229 (0,0117)
10-49 anställda	0,0683** (0,0254)	0,00987 (0,0181)	0,0404 (0,0211)	0,0191 (0,0199)	0,00307 (0,0189)
Koncern	0,0277 (0,0256)	0,0201 (0,0176)	0,00421 (0,0212)	0,0432* (0,0189)	0,0303 (0,0177)
Företagsålder	-0,0000602 (0,000528)	-0,000207 (0,000394)	0,000224 (0,000462)	-0,00131** (0,000465)	-0,00120** (0,000399)
Familjeföretag	-0,0671*** (0,0200)	-0,0237 (0,0139)	-0,0434** (0,0163)	-0,0406** (0,0147)	-0,0177 (0,0135)
Kvinna	0,0419* (0,0183)	0,000671 (0,0129)	0,0556*** (0,0148)	-0,0182 (0,0138)	-0,000348 (0,0121)
EES och Schweiz	0,0434 (0,0376)	0,0540* (0,0243)	-0,00455 (0,0325)	0,0807** (0,0248)	0,0297 (0,0227)
Övriga OECD	0,143 (0,0745)	-0,000169 (0,0427)	0,0165 (0,0567)	-0,00104 (0,0495)	-0,00347 (0,0407)
Utanför OECD	0,0791* (0,0381)	0,04 (0,0271)	0,0736* (0,0289)	0,0818*** (0,0246)	0,0248 (0,0231)
Företagsledarens ålder	-0,00230** (0,000766)	0,000939 (0,000541)	-0,00249*** (0,000639)	-0,00034 (0,000562)	-0,0000796 (0,000486)
Gymnasium	0,0309 (0,0250)	0,0241 (0,0196)	-0,0082 (0,0218)	0,00309 (0,0185)	-0,0027 (0,0162)
Högskola under tre år	0,0294 (0,0303)	0,0371 (0,0234)	0,00961 (0,0258)	0,0147 (0,0215)	0,0198 (0,0191)
Högskola minst tre år	0,0337 (0,0297)	0,0539* (0,0225)	0,00103 (0,0260)	-0,00583 (0,0217)	0,00133 (0,0188)
Forskarutbildning	0,000596 (0,0663)	0,108** (0,0409)	0,0406 (0,0481)	-0,0786 (0,0456)	-0,0136 (0,0351)
Obs.	13258	13250	13249	13248	13233
Pseudo R ²	0,0545	0,0308	0,0488	0,0505	0,0244
Log likelihood	-177768	-108621	-138133	-113400	-92799

Tabell 7. (forts.)

Hinder	Arbetskraft	Infrastruktur	Kapacitet	Tid	Lagar
1-9 anställda	0,106*** (0,0162)	-0,000429 (0,00847)	0,00454 (0,0122)	0,025 (0,0150)	0,0166 (0,0163)
10-49 anställda	0,200*** (0,0223)	0,00306 (0,0121)	0,0366* (0,0154)	0,0591** (0,0208)	0,0159 (0,0222)
Koncern	0,00697 (0,0216)	-0,0125 (0,0118)	-0,0331 (0,0177)	0,00705 (0,0206)	-0,0211 (0,0238)
Företagsålder	0,000762 (0,000467)	0,000860*** (0,000243)	-0,0000971 (0,000381)	0,000734 (0,000453)	0,000532 (0,000488)
Familjeföretag	-0,00565 (0,0174)	0,00439 (0,00991)	0,0291* (0,0136)	0,0126 (0,0174)	-0,00357 (0,0184)
Kvinna	-0,0181 (0,0163)	-0,0012 (0,00855)	-0,00431 (0,0117)	0,0247 (0,0144)	-0,0485** (0,0164)
EES och Schweiz	0,00971 (0,0335)	0,000458 (0,0202)	-0,0299 (0,0242)	0,0398 (0,0285)	-0,00694 (0,0330)
Övriga OECD	0,00774 (0,0610)	-0,0712* (0,0290)	0,0269 (0,0487)	-0,058 (0,0666)	-0,0395 (0,0597)
Utanför OECD	-0,0373 (0,0334)	0,00593 (0,0182)	0,00346 (0,0239)	-0,00125 (0,0306)	0,0634 (0,0335)
Företagsledarens ålder	-0,00391*** (0,000658)	-0,000416 (0,000374)	-0,00191*** (0,000539)	-0,00379*** (0,000586)	-0,00101 (0,000677)
Gymnasium	0,0145 (0,0227)	0,0108 (0,0116)	0,009 (0,0175)	0,0344 (0,0223)	-0,000659 (0,0226)
Högskola under tre år	0,0363 (0,0274)	0,0193 (0,0133)	0,0235 (0,0205)	0,0891*** (0,0259)	0,0171 (0,0273)
Högskola minst tre år	0,032 (0,0264)	0,00361 (0,0129)	-0,0117 (0,0198)	0,115*** (0,0249)	-0,00364 (0,0269)
Forskarutbildning	0,0466 (0,0519)	0,00239 (0,0267)	0,041 (0,0415)	0,269*** (0,0446)	-0,00976 (0,0516)
Obs.	13239	13238	12548	13236	13241
Pseudo R ²	0,0649	0,0453	0,0589	0,0508	0,0376
Log likelihood	-155924	-63285	-92878	-138118	-157601

Marginella effekter. Samtliga regressioner inkluderar dummysför bransch och län. Referensgrupp noll anställda. Medelstora företag exkluderade. Viktat efter uppräkningsstal. Standardfel i parentes.

***p<0,001; **p<0,05; *p<0,1

Tabell 8. Regressionsresultat – Endast småföretag, utan storleksindelning.

Hinder	Konkurrens	Efterfrågan	Lönsamhet	Krediter	Externkapital
Antal anställda	0,0201* (0,00836)	0,000535 (0,00997)	0,0326*** (0,009)	0,0119 (0,0103)	-0,00404 (0,0116)
Antal anställda ²	-0,000274 (0,000213)	0,00014 (0,000249)	-0,000743** (0,000246)	-0,0002 (0,000264)	0,000285 (0,000277)
Koncern	0,0211 (0,0262)	0,0196 (0,0177)	-0,0103 (0,0220)	0,0389* (0,0195)	0,0279 (0,0182)
Företagsålder	-0,000128 (0,000532)	-0,000235 (0,000395)	0,0000763 (0,000472)	-0,00135** (0,000473)	-0,00123** (0,000406)
Familjeföretag	-0,0605** (0,0204)	-0,0219 (0,0142)	-0,0384* (0,0167)	-0,0391** (0,0150)	-0,0179 (0,0139)
Kvinna	0,0430* (0,0184)	0,00149 (0,0129)	0,0548*** (0,0148)	-0,0183 (0,0139)	-0,000246 (0,0121)
EES och Schweiz	0,0452 (0,0376)	0,0556* (0,0243)	-0,00597 (0,0325)	0,0802** (0,0248)	0,0298 (0,0227)
Övriga OECD	0,144 (0,0743)	0,00018 (0,0425)	0,018 (0,0559)	-0,000931 (0,0491)	-0,00369 (0,0409)
Utanför OECD	0,0791* (0,0379)	0,039 (0,0272)	0,0761** (0,0290)	0,0821*** (0,0246)	0,025 (0,0231)
Företagsledarens ålder	-0,00214** (0,000768)	0,00104 (0,000547)	-0,00250*** (0,000635)	-0,000354 (0,000566)	-0,0000823 (0,000492)
Gymnasium	0,0323 (0,0250)	0,0256 (0,0197)	-0,0103 (0,0216)	0,00196 (0,0186)	-0,00321 (0,0161)
Högskola under tre år	0,03 (0,0303)	0,038 (0,0234)	0,00749 (0,0257)	0,0138 (0,0216)	0,0191 (0,0190)
Högskola minst tre år	0,0339 (0,0298)	0,0548* (0,0227)	-0,00145 (0,0258)	-0,00691 (0,0217)	0,000778 (0,0187)
Forskarutbildning	0,00157 (0,0663)	0,109** (0,0410)	0,0419 (0,0484)	-0,0785 (0,0457)	-0,0135 (0,0351)
Obs.	13258	13250	13249	13248	13233
Pseudo R ²	0,0547	0,0296	0,0484	0,0506	0,025
Log likelihood	-177724	-108753	-138192	-113393	-92743

Tabell 8. (forts.)

Hinder	Arbetskraft	Infrastruktur	Kapacitet	Tid	Lagar
Antal anställda	0,0938*** (0,00848)	0,00145 (0,012)	0,022* (0,00991)	0,0396*** (0,00919)	0,0125 (0,00859)
Antal anställda ²	-0,00216*** (0,000277)	0,000053 (0,000308)	-0,00044 (0,000255)	-0,000981*** (0,000246)	-0,000293 (0,00022)
Koncern	-0,0163 (0,0223)	-0,0136 (0,0121)	-0,0343 (0,0177)	-0,00183 (0,0209)	-0,027 (0,0244)
Företagsålder	0,000391 (0,000477)	0,000852*** (0,000248)	-0,000144 (0,000381)	0,000598 (0,000462)	0,000469 (0,000494)
Familjeföretag	0,0103 (0,0178)	0,00477 (0,0101)	0,0316* (0,0136)	0,0201 (0,0178)	-0,000947 (0,0189)
Kvinna	-0,0216 (0,0162)	-0,00113 (0,00859)	-0,00426 (0,0117)	0,024 (0,0144)	-0,0491** (0,0164)
EES och Schweiz	0,00511 (0,0332)	0,000583 (0,0202)	-0,03 (0,0242)	0,0394 (0,0284)	-0,00741 (0,0330)
Övriga OECD	0,0119 (0,0608)	-0,0715* (0,0291)	0,0274 (0,0489)	-0,0569 (0,0663)	-0,0389 (0,0599)
Utanför OECD	-0,0332 (0,0339)	0,00598 (0,0182)	0,00392 (0,0239)	-0,000315 (0,0305)	0,0641 (0,0335)
Företagsledarens ålder	-0,00388*** (0,000650)	-0,000406 (0,000379)	-0,00187*** (0,000536)	-0,00372*** (0,000584)	-0,00101 (0,000676)
Gymnasium	0,00924 (0,0228)	0,0108 (0,0116)	0,0092 (0,0176)	0,0343 (0,0224)	-0,00153 (0,0226)
Högskola under tre år	0,0329 (0,0274)	0,0192 (0,0133)	0,0239 (0,0207)	0,0893*** (0,0260)	0,0163 (0,0273)
Högskola minst tre år	0,0278 (0,0264)	0,00351 (0,0129)	-0,0115 (0,0198)	0,115*** (0,0249)	-0,00448 (0,0269)
Forskarutbildning	0,0446 (0,0512)	0,00236 (0,0267)	0,0418 (0,0417)	0,270*** (0,0446)	-0,00953 (0,0517)
Obs.	13239	13238	12548	13236	13241
Pseudo R ²	0,0701	0,0454	0,0591	0,0529	0,0377
Log likelihood	-155056	-63278	-92851	-137807	-157592

Marginella effekter presenterade för samtliga variabler förutom gällande antal anställda där parameterskattningar istället presenteras. Samtliga regressioner inkluderar dummys för bransch och län. Medelstora företag exkluderade. Viktat efter uppräkningsstal. Standardfel i parentes.

***p<0,001; **p<0,05; *p<0,1

I tabell 7 framgår att företagsledare i äldre företag fortsatt uppvisar lägre benägenhet att uppleva tillgång till krediter och externt kapital som stora hinder för tillväxt. Dessa uppvisar även fortsatt högre benägenhet att uppleva tillgång till infrastruktur som ett stort tillväxthinder. Företagsledare i familjeföretag påvisas i lägre utsträckning uppleva konkurrens, lönsamhet och tillgång till krediter som stora hinder för fortsatt tillväxt jämfört med övriga företag, där företagsledare i familjeföretag är 6,7 procent mindre

benägna att uppleva konkurrens som ett stort hinder. Motsvarande skattning för lönsamhet och tillgång till krediter är 4,3 respektive 4,1 procent.

I tabell 7 framgår även att kvinnliga företagsledare är 5,6 procent mer benägna att uppleva lönsamhet som ett stort hinder för tillväxt. Kvinnliga företagsledare är emellertid 4,9 procent mindre benägna att uppleva lagar och myndighetsregler som ett stort tillväxthinder.

Framträdande i tabell 7 är att utlandsfödda företagsledare i större utsträckning upplever tillgång till lån och krediter som ett stort hinder för fortsatt tillväxt. Effekten är störst bland företagsledare födda i länder utanför OECD där benägenheten att uppleva tillgång till lån och krediter som ett stort tillväxthinder är 8,2 procent högre än för svenskfödda företagsledare. Motsvarande skattning för utlandsfödda företagsledare från EES och Schweiz är 8,1 procent. För företagsledare födda inom OECD men utanför EES och Schweiz går ingen sådan effekt att urskilja.

Företagsledarens ålder uppvisar i tabell 7 negativt samband med upplevda tillväxthinder gällande konkurrens, företagens lönsamhet, tillgång till arbetskraft, kapacitet i nuvarande lokaler samt egen tid. Slutligen uppvisas ett positivt systematiskt samband mellan företagsledarens utbildningsnivå och stora hinder gällande tillgång till egen tid för företagens kärnverksamhet och strategiska frågor. Företagsledare vilka slutfört högskoleutbildning kortare än tre år är 8,9 procent mer benägna att uppleva tillgång till egen tid som ett stort hinder jämfört med företagsledare med grundskola som högsta avslutade utbildningsnivå. Motsvarande skattningar för företagsledare med minst tre års högskoleutbildning samt forskarutbildning är 11,5 respektive 26,9 procent.

I tabell 8 kvarstår, i likhet med resultatet från tabell 6, att företagens storlek uppvisar ett negativt samband med företagsledares benägenhet att uppleva lönsamhet, tillgång till lämplig arbetskraft och egen tid som stora hinder för fortsatt tillväxt. Samband kvarstår emellertid inte gällande konkurrens. I övrigt framträder endast små skillnader mellan tabell 7 och 8. Det bör noteras att tabell 7 och 8 endast inkluderar företag med 0-49 anställda.

7.1 Robusthet

Resultatets robusthet har prövats genom alternativa modellspecifikationer. Studiens datamaterial har analyserats i en linjär

sannolikhetsmodell vilket medför likvärdiga resultat. De ursprungliga specifikationerna har vidare skattats utan viktning vilket inte påverkar resultatet i större utsträckning. Vidare har modellen specificerats för att ta hänsyn till lägre nivåer av tillväxthinder, där det definierats att företagsledare upplever tillväxthinder om dessa angett en specifik faktor att vara ett "litet" såväl som "stort" hinder för fortsatt tillväxt. Detta medförde vissa förändringar av enskilda skattningar men påverkade inte studiens slutsats.

Studien har vidare inkluderat uppgifter gällande nettoomsättning samt om företaget ingår i en kedja. Ingen av dessa variabler uppvisar tydliga samband med varken företagsledares upplevda tillväxthinder eller andra faktorer. Vidare inkluderades 73 branscher i analysen vilket inte påverkade resultatet. Slutligen inkluderades uppgifter om företagsledarens tillväxtambitioner gällande omsättning och antal anställda. Resultatet visar att företagsledare med tillväxtambitioner genomgående upplever högre nivåer av tillväxthinder. Övriga samband försvagas när hänsyn tas till tillväxtambitioner men dess centrala slutsatser kvarstår.

8 Diskussion

Studiens resultat visar inte entydiga tendenser för företagsledare i företag med 10-49 anställda att uppleva högre nivåer av tillväxthinder än företagsledare i övriga storleksklasser. Företagsledare inom storleksklassen 10-49 anställda uppvisar endast högre upplevelser av hinder gällande tillgång till lämplig arbetskraft samt i svag utsträckning tillgång till lån och krediter. Dessa resultat tyder på att andra faktorer utöver storlek påverkar upplevelser av tillväxthinder hos företagsledare. Resultatet tolkas som att underliggande faktorer vilka påverkar dessa upplevelser förekommer i högre utsträckning i företag inom storleksintervallet 10-49 anställda. Detta innebär att resultat av deskriptiv analys försvagas då fler faktorer tas hänsyn till. För att återkoppla till studiens första frågeställning kvarstår endast fåtalet samband mellan företagsledares upplevda tillväxthinder och företagsstorlek då ytterligare företagsspecifika karaktäristika kontrolleras för.

8.1 Diskussion utifrån teori och tidigare studier

Studien finner inga tydliga tecken på att storlek skulle medföra agglomerations fördelar såsom predikterat utifrån teori. Resultatet

tyder istället på ett positivt men avtagande samband mellan företagsledares upplevda tillväxthinder och företagsstorlek inom flertalet områden. Tydligt framträder att företagsledare i medelstora företag i större utsträckning upplever konkurrens som ett stort hinder för tillväxt. En möjlig tolkning av detta är att medelstora företag i högre grad är verksamma på internationella marknader och är därmed mer konkurrensutsatta.

Vidare uppvisar företagsledare i äldre företag en lägre benägenhet att uppleva tillgång till lån och krediter samt externt ägarkapital som ett stort hinder. Detta misstänks bero på att dessa företag är etablerade på marknaden vilket innebär lägre osäkerhet för långivare och investerare.

Företagsledare i familjeföretag uppvisar lägre nivåer av upplevda tillväxthinder gällande konkurrens från andra företag, företagets lönsamhet samt tillgång till lån och krediter. En möjlig tolkning av detta är att familjeföretag åtnjuter lägre agentkostnader och således högre produktivitet i enighet med Fama och Jensen (1983). Vidare finns möjligheten att familjeföretag har tillgång till en privat familjeförmögenhet och är således inte i lika stort behov av externa lån och krediter. En alternativ tolkning är att ägare till familjeföretag har en lågt diversifierad förmögenhet som i hög grad är kopplad till det specifika företaget. Detta ger upphov till att företagsledare i familjeföretag antar konservativa tillväxtstrategier och upplever på grund av detta lägre nivåer av tillväxthinder i enighet med Hamelin (2012) och Lee (2013).

Företagsledare födda utomlands utanför OECD upplever i högre grad tillgång till lån och krediter och externt ägarkapital som stora hinder för tillväxt vilket överensstämmer med Aldén och Hammarstedt (2014). Denna studie kontrollerar emellertid inte för faktorer såsom arbetsinkomst, kapitalinkomst och bostadsort. Resultatet skiljer sig däremot från Aldén och Hammarstedt med avseende på att även utrikes födda företagsledare från EES och Schweiz upplever denna faktor som ett stort hinder. Orsaken till denna skillnad kan ligga i skillnader i urval och geografiska definitioner.

Studiens resultat uppvisar även ett negativt samband mellan företagsledarens ålder och upplevelser av tillväxthinder inom områdena konkurrens, företagets lönsamhet, tillgång till lämplig arbetskraft, kapacitet i nuvarande lokaler och egen tid. Detta tolkas

till bakgrund av Eliasson (1990) och Johansson (2010) som att äldre företagsledare anskaffat marknadsinformation och erfarenhet över längre tid och har därmed mer kunskap gällande det specifika företaget och dess marknad.

Avslutningsvis tycks företagsledarens högsta avslutade utbildning påverka upplevelsen av möjlighet till egen tid för planering och företagets kärnverksamhet. Resultatet indikerar att högre utbildningsnivå systematiskt medför högre upplevda tillväxthinder inom denna kategori. Orsaken till detta kan i studiens omfång endast spekuleras i, en möjlig orsak kan vara att företagsledare med hög utbildning i högre utsträckning är verksamma i specifika branscher eller företagstyper.

8.2 Diskussion utifrån data och ekonometrisk modell

Såsom nämnt under sektion 5.3 baseras studien på enkätdata gällande företagsledares bedömningar av tillväxthinder. Företagsledarnas svar är subjektiva och är därtill inte fullständigt jämförbara mellan individer. Dessutom går det inte att fastställa om dessa upplevda tillväxthinder korrelerar med faktisk tillväxt. Enkätundersökningens resultat riskerar även vara icke-representativt för målpopulationen om det finns en systematik i vilka som svarat och inte. I datamaterialet framträder endast tecken på detta för branschgrupperna I och R. Materialet bedöms därmed vara representativt för de variabler som det utformats för att undersöka, det kan emellertid förekomma skevheter i materialet gällande faktorer som inte observeras. På aggregerad nivå argumenteras sådana felkällor vara små, där företagsledare antas svara sanningsenligt och ha god överblick över de företag som de leder.

Studiens resultat visas vara robust för ändringar i definitionen av storlek. Övriga parameterskattningar uppvisar endast försumbara förändringar då specifikationen ändras från storleksintervall till faktiskt antal anställda. Vidare förefaller resultatet robust för förändringar i modellspecifikation. Resultatet uppvisar däremot känslighet för hur upplevda tillväxthinder definieras. Specificeras företagsledarens upplevda tillväxthinder som då dessa även upplever lägre nivåer av hinder erhålls vissa förändringar i studiens resultat. Det argumenteras emellertid att höga nivåer av upplevda tillväxthinder är av huvudsakligt intresse ur policysynpunkt. Denna avgränsning medför även jämförbarhet med Lee (2013).

Ytterligare variabler, såsom nämnda i robusthetsanalysen under sektion 7.1, inkluderas inte i studien då teorin som krävs för att analysera dessa inte inryms i studiens ansats. Dessa variabler uppvisar inte heller samband med upplevda tillväxthinder eller övriga inkluderade variabler.

Studiens resultat är vidare robust med avseende på ytterligare disaggregerad branschindelning. Materialet är emellertid inte representativt för sådan indelning.

Resultatet uppvisar att företagsledare som vill växa genomgående upplever högre nivåer av tillväxthinder. Detta ter sig naturligt då tillväxtvilja bör vara en grundförutsättning för att uppleva hinder för tillväxt. Studiens syfte är emellertid att undersöka samband mellan distinkta företagsspecifika karaktäristika och upplevda tillväxthinder där tillväxtambitioner inte ses som en sådan karaktäristika.

Data innehåller emellertid, såsom nämnt under sektion 5.4, vissa felkällor. Mer specifikt bygger materialet inte till fullo på ett slumpmässigt urval. Icke-slumpmässig dragning har gjorts med avseende på företagsledarens ålder, där unga företagsledare har valts med en högre sannolikhet i vissa strata. Urvalsmetoden bör emellertid inte äventyra studiens representativitet då viktning tar hänsyn till denna. Datamaterialet argumenteras därmed vara representativt och lämpligt för studiens syfte.

Vidare innehåller datamaterialet begränsningar gällande registerinformation för företag med färre än 15 anställda med avseende på koncerntillhörighet. Detta medför att datamaterialet riskerar inkludera flera företag från samma koncern. Då studien endast finner svaga samband mellan koncerntillhörighet och företagsledares upplevda tillväxthinder bedöms förekomsten av eventuell dubbelräkning ha liten påverkan på resultatet.

Problem kvarstår emellertid gällande branschtillhörighet, där studien endast kontrollerar för grova branschindelningar. Detta medför att inkluderade branscher troligtvis uppvisar heterogenitet gällande företagsledares upplevelser av tillväxthinder. Vidare kvarstår risken att företagsledare på individnivå är heterogena även mellan jämförbara individer. Robusthet gällande eventuell heterogenitet över jämförbara individer hade kunnat prövas med hjälp av tidigare års undersökningar. Detta bedömdes emellertid

ligga utanför studiens omfång och lämnas därmed till vidare studier.

Studien ämnar vidare undersöka hur familjeäggande påverkar företagsledares upplevelser av tillväxthinder, emellertid observeras endast effekten av familjeledning. Brister finns även i att familjeledning endast innefattar ledning i enskild regi samt med make, maka eller sambo. Därmed utesluts ledning via släktskap såsom med barn, syskon eller andra släktingar. Familjeledning i enskild regi eller tillsammans med maka, maka eller sambo argumenteras emellertid vara en god uppskattning för familjeäggande.

Kritik kan framföras till att parameterskattningar gällande antal anställda, företagsålder och företagsledarens ålder presenteras med mycket låga värden. Dessa skattningar är svårtolkade då de beskriver effekten av små förändringar. Valet att presentera sådana skattningarna görs för att beskriva sambandet mellan karaktäristika och tillväxthinder för samtliga företag. Hade intervallskattningar istället presenterats skulle detta medföra att effekter i exempelvis små, unga företag med unga företagsledare inte kunnat predikteras. Vidare kan kritik framföras i att parameterskattningar gällande antal anställda inte presenteras som marginella effekter. Denna avgränsning görs då marginella effekter inte kan skattas för en funktion av andra inkluderade variabler.

Slutligen kan kritik framföras med avseende på att utrikes födda företagsledare aggregeras inom olika geografiska regioner. Studien kan således inte uttala sig om effekter av specifika nationstillhörigheter utan endast om de aggregerade regionerna som helhet. Därmed finns risken att en eller flera grupper uppvisar stark heterogenitet vilket kan medföra snedvridning av resultatet.

8.3 Förslag till fortsatta studier

Flera tänkbara ansatser finns inför fortsatta studier av tillväxthinder hos svenska företag. Exempelvis skulle denna studie kunna replikeras med utökad och förbättrad registerdata gällande bland annat familjeäggande och koncerntillhörighet. Vidare skulle faktisk tillväxt kunna inkluderas i analysen för att, i likhet med Lee (2013), observera dynamiken mellan snabbväxande företag och företagsledares upplevda tillväxthinder. Tänkbart är även att mer ingående studera datamaterialet för att särskilja orsaker till varför kvinnor och utrikes födda företagare upplever högre nivåer av tillväxthinder inom specifika områden.

Fortsatta studier skulle kunna anta ett bredare perspektiv och exempelvis innefatta hur innovationsskapande och kompetensöverföring påverkar entreprenörens konkurrenskraft. Förslagsvis skulle kompetensöverföring vid migration och handel kunna studeras. Ett ytterligare tänkbart fokus är att undersöka effekten av agglomerationsfördelar för innovationsskapande.

9 Slutsats

Studiens syfte är att undersöka samband mellan upplevda tillväxthinder och företags specifika karaktäristika hos små och medelstora företag i Sverige. Genom ekonometrisk analys av enkätsvar från 14 953 företagsledare avser studien åskådliggöra faktorer som påverkar företagets möjlighet att växa. Analys av sådana faktorer möjliggör ökad insikt gällande entreprenörernas situation och upplevelser av dess omvärld. Små och medelstora företag utgör en betydande del av den aggregerade ekonomin, där förbättrad kunskap inom området bidrar till ökad förståelse för den makroekonomiska utvecklingen.

Studiens resultat visar inga entydiga tendenser till att företagsledare i företag med 10-49 anställda i högre grad upplever hinder för tillväxt än övriga företagsledare. Det deskriptiva resultat som tidigare erhållits kan därför inte styrkas då andra faktorer utöver storlek tas hänsyn till. Studien finner emellertid positiva men avtagande samband mellan flertalet upplevda tillväxthinder hos företagsledare och antal anställda inom företaget. Resultatet tyder även på att både företagets och företagsledarens ålder har en reducerande effekt på företagsledarens upplevelse av tillväxthinder. Slutligen uppvisar kvinnliga och utrikes födda företagsledare större hinder gällande vissa aspekter av tillväxt. Kvinnliga företagsledare upplever företagets lönsamhet och i viss mån konkurrens från andra företag som stora hinder för tillväxt. Utrikes födda företagsledare upplever istället tillgången till lån och krediter som ett stort tillväxthinder.

Avslutningsvis konstateras att denna studie är ett tvärsnitt ur en dynamisk omvärld under ständig förändring. Därmed ses behovet av fortlöpande översikt inom området för att ytterligare åskådliggöra och fastställa de tendenser som påträffats. Denna studie kan ses som ett första steg mot en ökad förståelse om näringslivets utmaningar och en fingervisning om såväl svårigheter

som möjligheter för framtida entreprenörskap och ekonomisk tillväxt.

Referenser

Artiklar

- Aldén, L. & Hammarstedt, M. (2014). Diskriminering på kreditmarknaden?: En enkätundersökning bland utrikes födda egenföretagare. *Ekonomisk Debatt*, vol 42, nr 6, ss. 50-59.
- Andres, C. (2008). Large shareholders and firm performance – An empirical examination of founding-family ownership. *Journal of Corporate Finance*, vol 14, ss. 431-445
- Anyadike-Danes, M., Bjuggren, C. M., Gottschalk, S., Hölzl, W., Johansson, D., Maliranta, M. & Myrann, A. (2015). An International Cohort Comparison of Size Effects on Job Growth. *Small Business Economics*, vol 44, ss. 821–844.
- Bjuggren, C. M., Daunfeldt, S. & Johansson, D. High-Growth Firms and Family Ownership. *Small Business Economics*, vol 26, ss. 365-385.
- Eliasson, G. (1990). The firm as a competent team. *Journal of Economic Behavior and Organization*, vol 13, ss 275-298.
- Fama, E. F. & Jensen M. C. (1983). Separation of Ownership and Control. *Journal of Law and Economics*, vol 26, nr 2, ss. 301-325.
- Hamelin, A. (2013). Influence of family ownership on small business growth: Evidence from French SMEs. *Small Business Economics*, vol 41, ss. 563–579.
- Holmström, B. (1979). Moral Hazard and Observability. *The Bell Journal of Economics*, vol 10, nr 1, ss. 74-91.
- Johansson, D. (2010). The theory of the experimentally organized economy and competence blocs: an introduction. *Journal of Evolutionary Economics*, vol 20, ss. 185-201.
- Lee, N. (2013). What holds back high-growth firms?: Evidence from UK SMEs. *Small Business Economics*, vol 43, ss. 183–195.
- Nunes, P. C., Goncalves, M. & Serraqueiro, Z. (2013). The Influence of Age on SMEs' Growth Determinants: Empirical Evidence. *Small Business Economics*, vol. 40, ss. 249-272.
- Stigler, G. J. (1951). The Division of Labor is Limited by the Extent of the Market. *Journal of Political Economy*, vol 59, nr 3, ss. 185-193.
- Uhlaner, L. M., van Stel, A., Duplat, V. & Zhou, H. (2013). Disentangling the Effects of Organizational Capabilities, Innovation

and Firm Size on SME Sales Growth. *Small Business Economics*, vol 41, ss. 581-607.

Voordeckers, W. & Steijvers, T. (2006). Business collateral and personal commitments in SME lending. *Journal of Banking & Finance*, vol 30, ss. 3067-3086.

Böcker

Eklund, K. & Henreksson, M. (2011). Tillväxt och entreprenörskap i den svenska välfärdsstaten. I Tson Söderström, H. & Hultkrantz, L. (red.) *Marknad & Politik*. Stockholm: SNS Förlag, ss. 45-77

Jackson, T. (2009). *Prosperity Without Growth: Economics for a Finite Planet*. New York: Earthscan.

Layard, R. (2005). *Happiness: Lessons from a new Science*. New York: Penguin Books.

Penrose, E. T. (1959). *The Theory of the Growth of the Firm*. Mansfield: Martino Publishing.

Schumpeter, J. A. (1934). *The Theory of Economic Development*. New Jersey: Transaction Publishers.

Scott Long, J. & Freese, J. (2014). *Regression Models for Categorical Dependent Variables Using Stata*. College station: Stata Press.

Stock, J. & Watson, M. (2011). *Introduction to Econometrics*. Harlow: Pearson Education Limited.

Särndal, C. & Lundström, S. (2005). *Estimation in Surveys with Nonresponse*. Chichester: John Wiley & Sons Ltd.

Databaser

SCB (2015). Företagens villkor och verklighet 2014. Örebro: Statistiska centralbyrån [2015-05-15]

Myndighetsdokument

SCB (2014). *Företagens villkor och verklighet 2014 – metodbilaga*. Örebro: Statistiska centralbyrån.

Rapporter

Tillväxtverket (2014). *Företagens villkor och verklighet 2014*. Stockholm: Tillväxtverket.

Bilaga 1 – Inkluderade branscher enligt SNI 2007

Tabell 9. Inkluderade branscher (SNI 2007)

SNI 2007	Bransch	Benämning/förklaring
05 – 33	BC	Utvinning av mineral (B) samt tillverkning (C)
35 – 39	DE	Försörjning av el, gas, värme och kyla (D) samt vatten, avloppsrening, avfallshantering och sanering (E)
41 – 43	F	Byggverksamhet
45 – 47	G	Handel, reparation av motorfordon och motorcyklar
49 – 53	H	Transport och magasinering
55 – 56	I	Hotell- och restaurangverksamhet
58 – 63	J	Informations- och kommunikationsverksamhet
69 – 75	M	Verksamhet inom juridik, ekonomi, vetenskap och teknik (exklusive 70100)
77 – 82	N	Uthyrning, fastighetservice, resetjänster och andra stödtjänster
85	P	Utbildning
86 – 88	Q	Vård och omsorg; sociala tjänster
90 – 96	RS	Kultur, nöje och fritid (R) samt annan serviceverksamhet (S)

Branschindelning enligt svenskt näringslivsindex 2007, tvåsiffrig nivå. Källa: SCB (2014).

Bilaga 2 – Deskriptiv statistik och parvisa korrelationer

Tabell 10. Deskriptiv statistik för bransch och län.

Variabel	Medelvärde	Standard avvikelse	Min	Max	Antal observationer
BC	0,104	0,305	0	1	1550
DE	0,033	0,178	0	1	487
F	0,089	0,285	0	1	1331
G	0,106	0,307	0	1	1580
H	0,079	0,270	0	1	1187
I	0,068	0,251	0	1	1013
J	0,067	0,249	0	1	996
M	0,123	0,329	0	1	1843
N	0,085	0,279	0	1	1268
P	0,081	0,272	0	1	1207
Q	0,095	0,294	0	1	1424
RS	0,071	0,257	0	1	1067
Stockholmslän	0,095	0,294	0	1	1425
Uppsala län	0,046	0,210	0	1	693
Södermanlands län	0,045	0,207	0	1	669
Östergötlands län	0,048	0,213	0	1	712
Jönköpings län	0,046	0,210	0	1	690
Kronobergs län	0,040	0,195	0	1	594
Kalmar län	0,040	0,196	0	1	598
Gotlands län	0,034	0,181	0	1	506
Blekinge län	0,034	0,180	0	1	503
Skåne län	0,070	0,255	0	1	1046
Hallands län	0,048	0,214	0	1	717
Västra Götalands län	0,077	0,267	0	1	1155
Värmlands län	0,043	0,203	0	1	644
Örebro län	0,044	0,204	0	1	651
Västmanlands län	0,040	0,196	0	1	601
Dalarnas län	0,043	0,203	0	1	647
Gävleborgs län	0,043	0,203	0	1	641
Västernorrlands län	0,041	0,198	0	1	609
Jämtlands län	0,038	0,192	0	1	573
Västerbottens län	0,043	0,203	0	1	644
Norrbottens län	0,042	0,202	0	1	635

Deskriptiv statistik för bransch och län. Ej viktat.

Tabell 11. Korrelationsmatris.

	Konkurrens	Efterfrågan	Lönsamhet	Krediter	Externkapital	Arbetskraft	Infrastruktur	Kapacitet
Konkurrens	1,000							
Efterfrågan	0,197	1,000						
Lönsamhet	0,187	0,232	1,000					
Krediter	0,071	0,081	0,280	1,000				
Externkapital	0,068	0,079	0,240	0,509	1,000			
Arbetskraft	0,050	0,059	0,109	0,099	0,092	1,000		
Infrastruktur	0,032	0,089	0,101	0,109	0,131	0,110	1,000	
Kapacitet	-0,003	0,039	0,100	0,122	0,105	0,104	0,382	1,000
Tid	0,039	0,057	0,176	0,104	0,104	0,211	0,127	0,188
Lagar	0,095	0,051	0,155	0,150	0,115	0,151	0,113	0,121
Anställda	0,128	0,036	0,043	0,045	0,021	0,136	0,003	0,039
Koncern	0,070	0,031	0,007	0,036	0,022	0,075	-0,010	-0,005
Företagetsålder	0,066	0,012	0,014	-0,030	-0,019	0,025	-0,009	-0,015
Familjeföretag	-0,068	-0,030	-0,024	-0,010	-0,009	-0,047	0,014	-0,014
Kvinna	-0,012	-0,011	0,033	-0,030	0,009	-0,057	0,021	0,039
EES och Schweiz	0,000	0,009	-0,021	0,015	0,015	-0,011	0,010	-0,003
Övriga OECD	0,014	0,019	0,023	0,027	0,017	0,008	0,013	0,009
Utanför OECD	0,056	0,029	0,046	0,067	0,034	0,013	0,023	0,020
Företagsledarensålder	-0,045	0,006	-0,055	-0,028	-0,002	-0,067	-0,023	-0,064
Grundskola	0,024	-0,027	-0,019	0,003	-0,003	-0,009	0,002	-0,019
Gymnasium	0,053	-0,020	0,028	0,005	-0,019	0,012	0,003	0,011
Högskola (< 3 år)	-0,027	0,014	0,020	0,031	0,036	0,005	0,020	0,029
Högskola (≥ 3 år)	-0,042	0,029	-0,028	-0,031	-0,011	-0,007	-0,021	-0,017
Forskarutbildning	-0,037	0,003	-0,020	-0,007	0,014	-0,015	-0,003	-0,016

Tabell 11. (forts.)

	Tid	Lagar	Anställda	Koncern	Företagets ålder	Familjeföretag	Kvinna
Tid	1,000						
Lagar	0,154	1,000					
Anställda	0,042	0,035	1,000				
Koncern	0,039	-0,013	0,444	1,000			
Företagetsålder	-0,009	0,032	0,224	0,219	1,000		
Familjeföretag	-0,015	0,016	-0,292	-0,168	-0,068	1,000	
Kvinna	0,034	-0,015	-0,117	-0,131	-0,067	0,092	1,000
EES och Schweiz	-0,005	-0,006	-0,055	-0,033	-0,055	0,050	0,051
Övriga OECD	-0,009	0,015	-0,002	-0,017	-0,034	0,008	-0,011
Utanför OECD	0,002	0,038	-0,032	-0,049	-0,097	0,039	-0,001
Företagsledarens ålder	-0,069	0,004	-0,019	0,006	0,270	0,098	-0,030
Grundskola	-0,067	0,033	-0,010	-0,040	0,110	0,039	-0,087
Gymnasium	-0,041	0,016	-0,021	-0,034	-0,005	-0,003	-0,057
Högskola (< 3 år)	0,037	-0,003	-0,006	0,007	-0,011	0,002	0,075
Högskola (≥ 3 år)	0,057	-0,039	0,045	0,062	-0,062	-0,032	0,070
Forskarutbildning	0,022	-0,001	-0,033	-0,003	-0,018	0,013	-0,019

Tabell 11. (forts.)

	EES och Schweiz	Övriga OECD	Utanför OECD	Företagsledarens ålder	Grundskola	Gymnasium	Högskola (< 3 år)	Högskola (≥ 3 år)	Forskarutbildning
EES och Schweiz	1,000								
Övriga OECD	-0,022	1,000							
Utanför OECD	-0,045	-0,021	1,000						
Företagsledarens ålder	0,030	-0,047	-0,105	1,000					
Grundskola	-0,014	0,011	0,025	0,192	1,000				
Gymnasium	-0,050	-0,016	-0,007	-0,198	-0,316	1,000			
Högskola (< 3 år)	-0,011	-0,005	-0,001	0,014	-0,170	-0,379	1,000		
Högskola (≥ 3 år)	0,066	0,009	-0,012	0,043	-0,232	-0,517	-0,279	1,000	
Forskarutbildning	0,028	0,017	0,009	0,075	-0,050	-0,112	-0,061	-0,083	1,000

Parvisa korrelationer för inkluderade variabler, exklusive bransch och län. Ej viktat.

Bilaga 3 – Enkät Företagens villkor och verklighet 2014

Här lämnade uppgifter är sekretesskyddade enligt 24 kap. 8 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400)

Företagens villkor och verklighet

November 2013

DFO/FU
Ftgvillkor

NS 999-1

Organisationsnr	Löpnr
-----------------	-------

Skicka in efterfrågade uppgifter

Logga in på www.insamling.scb.se eller skicka in blanketten i bifogat svarskuvert.

Användarnamn:

Lösenord:

A Bakgrundsfrågor

1 Är du man eller kvinna?

- Man
 Kvinna

2 Vilket år är du född?

Årtal

--	--	--	--

3a Är du född utomlands?

- Ja →
 Nej

Födelseland

3b Är båda dina föräldrar födda utomlands?

- Ja
 Nej

4 Vilken är din högsta avslutade utbildning?

- Grundskola, folkskola, realskola eller liknande
 Gymnasieutbildning
 Högskoleutbildning, kortare än tre år
 Högskoleutbildning, tre år eller längre
 Forskarutbildning

5 Leder du företaget ensam eller tillsammans med någon eller några andra?

Markera ett eller flera alternativ.

- Ensam
 Tillsammans med make/maka/sambo
 Tillsammans med annan/andra

SCB ESNIS 999-1, SCB-Tryck, Örebro 2013

Blankettgivare
Statistiska centralbyrån
Statistiska Sweden

Postadress (om inte bifogade svarskuvert används)

Telefon
Grupper

E-post

Fax

Enheten för näringslivets struktur

701 89 ÖREBRO

015-17 60 90

insamling.ftgvillkor@scb.se

015-17 70 87

6 Har du någon annan sysselsättning förutom att leda företaget? <i>T.ex. bedriver studier, är anställd eller är företagsledare i annat företag.</i>	☐ Ja ☐ Nej
7 Vilket år grundades företaget? <i>Om du inte vet exakt årtal svara på ett ungefär.</i>	Årtal
8 Ingår företaget i en kedja? <i>Med kedja avses exempelvis franchisekoncept, frivillig fackhandelskedja eller återförsäljarkedja men också verksamhet som bedrivs i flera kontor/butiker under samma namn eller varumärke.</i>	☐ Ja, i en svensk kedja ☐ Ja, i en utländsk kedja ☐ Nej

B Tillväxt/utveckling

9 Hur omfattande är företagets försäljning av varor och tjänster till följande kundgrupper? <i>Markera ett kryss på varje rad.</i>	Ingen försäljning	Liten försäljning	Stor försäljning
a) Mindre företag (1–49 anställda)	☐	☐	☐
b) Större företag (50 eller fler anställda)	☐	☐	☐
c) Offentlig sektor (stat, kommun, landsting)	☐	☐	☐
d) Privatpersoner	☐	☐	☐
e) Turister/tillresta besökare (varor/tjänster som säljs till t.ex. affärsresenärer, konferensdeltagare, fritidsresenärer eller fritidshusboende)	☐	☐	☐
10 Hur tror du företaget kommer att utvecklas på tre års sikt vad gäller ... <i>Markera ett kryss på varje rad.</i>	Minska	Oförändrad	Öka
a) ... omsättning?	☐	☐	☐
b) ... antal anställda?	☐	☐	☐
c) ... lönsamhet?	☐	☐	☐
11 Skulle du vilja att företaget växte om det fanns möjlighet?	☐ Ja, både vad gäller omsättning och antal anställda → Gå till fråga 13 ☐ Ja, men utan att öka antal anställda ☐ Nej → Gå till fråga 14		
12 Vad är orsaken till att du inte skulle vilja att företaget växer genom att öka antalet anställda? <i>Markera ett kryss på varje rad.</i>	Instämmer inte alls	Instämmer delvis	Instämmer helt
a) Företaget har inget behov av fler anställda	☐	☐	☐
b) Bidrar inte till ökad lönsamhet för företaget	☐	☐	☐
c) Företaget köper istället in de tjänster som behövs .	☐	☐	☐
d) Krångliga regler kring anställning och uppsägning .	☐	☐	☐
e) Innebär för stort ansvar/åtagande	☐	☐	☐

13 Hur viktiga tycker du att följande åtgärder är för att företaget ska kunna växa?			
<i>Markera ett kryss på varje rad.</i>	Inte alls viktigt	Mindre viktig	Mycket viktigt
a) Öka företagets marknadsföring	☐	☐	☐
b) Etablera nya försäljningskanaler	☐	☐	☐
c) Investera i utrustning/lokaler	☐	☐	☐
d) Anställa personal	☐	☐	☐
e) Satsa på intern kompetensutveckling	☐	☐	☐
f) Utveckla nya varor/tjänster	☐	☐	☐
g) Expandera internationellt	☐	☐	☐
h) Ökade satsningar på forskning och utveckling	☐	☐	☐
14 Hur stort hinder upplever du att följande faktorer utgör för företagets utveckling och tillväxt?			
<i>Markera ett kryss på varje rad.</i>	Inget hinder	Litet hinder	Stort hinder
a) Konkurrens från andra företag	☐	☐	☐
b) Efterfrågan på företagets produkter	☐	☐	☐
c) Företagets lönsamhet	☐	☐	☐
d) Tillgång till lån och krediter	☐	☐	☐
e) Tillgång till externt ägarkapital	☐	☐	☐
f) Tillgång till lämplig arbetskraft	☐	☐	☐
g) Tillgång till infrastruktur (t.ex. transportsystem, telekommunikationer, bredband)	☐	☐	☐
h) Kapacitet i nuvarande lokaler, utrustning etc.	☐	☐	☐
i) Egen tid för företagets kärnverksamhet och strategiska frågor	☐	☐	☐
j) Lagar och myndighetsregler	☐	☐	☐
15 Hur stort hinder upplever du att följande regelområden utgör för företagets utveckling och tillväxt?			
<i>Markera ett kryss på varje rad.</i>	Inget hinder	Litet hinder	Stort hinder
a) Regler kring anställning och uppsägning	☐	☐	☐
b) Regler kring anställdas ledighet, t.ex. föräldraledighet och vård av barn (VAB)	☐	☐	☐
c) Arbetsbetsregler	☐	☐	☐
d) Sjuklönerregler	☐	☐	☐
e) Regler kring mångfald och jämställdhet	☐	☐	☐
f) Arbetsmiljöregler	☐	☐	☐
g) Miljöregler	☐	☐	☐
h) Plan- och byggregler	☐	☐	☐
i) Regler kring offentlig upphandling	☐	☐	☐

<p>16 Hur stort hinder upplever du att följande faktorer har varit vid rekryteringar de tre senaste åren?</p> <p><i>Markera ett kryss på varje rad.</i></p> <p>a) Att få sökande med rätt utbildning</p> <p>b) Att få sökande med tillräcklig yrkeserfarenhet</p> <p>c) Att få sökande med specifik kompetens/behörighet</p> <p>d) Att få sökande som kan tänka sig flytta till orten</p>	<p>☐ Företaget har inte försökt rekrytera → Gå direkt till fråga 17</p> <p>Inget hinder Litet hinder Stort hinder</p> <p>☐ ☐ ☐</p> <p>☐ ☐ ☐</p> <p>☐ ☐ ☐</p> <p>☐ ☐ ☐</p>
<p>17 Har företaget ansökt om något av följande under de tre senaste åren?</p> <p><i>Markera ett kryss på varje rad.</i></p> <p>a) Lån och krediter</p> <p>b) Externt ägarkapital</p> <p>c) Statligt stöd och/eller bidrag</p>	<p>Ja, ansökt och beviljats medel Ja, ansökt men inte beviljats medel Nej, har inte haft behov</p> <p>☐ ☐ ☐</p> <p>☐ ☐ ☐</p> <p>☐ ☐ ☐</p>
<p>C Förenklning för företag</p>	
<p>18 Hur upplever du att din senaste kontakt var med följande aktörer i samband med tillståndsansökan, tillsyn, anmälningsförfarande eller motsvarande handläggning?</p> <p><i>Markera ett kryss på varje rad.</i></p> <p>a) Statliga myndigheter</p> <p>b) Länsstyrelsen</p> <p>c) Kommunen</p>	<p>Dålig Varken bra eller dålig Bra Har inte haft kontakt</p> <p>☐ ☐ ☐ ☐</p> <p>☐ ☐ ☐ ☐</p> <p>☐ ☐ ☐ ☐</p>
<p>19 Känner du till och har använt Verksam.se?</p> <p><i>Verksam.se är Bolagsverkets, Skatteverkets och Tillväxtverkets gemensamma webbplats med information och e-tjänster för företagare.</i></p>	<p>☐ Ja, känner till och använder ofta</p> <p>☐ Ja, känner till och har använt</p> <p>☐ Ja, känner till men har inte använt</p> <p>☐ Nej, känner inte till</p>
<p>D Internationalisering, marknad och konkurrens</p>	
<p>20 För vilken marknad produceras huvudsakligen företagets varor/tjänster?</p> <p><i>Markera ett alternativ.</i></p>	<p>☐ Lokal marknad ☐ Norden</p> <p>☐ Regional marknad ☐ EU utom Norden</p> <p>☐ Nationell marknad ☐ Övriga världen</p>
<p>21a Har företaget haft någon export under 2013?</p>	<p>Uppskattad exportens andel av företagets totala omsättning 2013.</p> <p>Mindre än 5 % 5–25 % 26–50 % 51–75 % 76–100 %</p> <p>☐ Ja → ☐ ☐ ☐ ☐</p> <p>☐ Nej</p> <p>☐ Nej, men företaget har ambitionen att börja exportera inom tre år → Gå till fråga 22a</p>
<p>21b Till vilken/vilka delar av världen exporterar företaget sina varor/tjänster?</p> <p><i>Markera ett eller flera alternativ.</i></p>	<p>☐ Norden</p> <p>☐ EU utom Norden</p> <p>☐ Övriga Europa (inkl. Ryssland)</p> <p>☐ Övriga världen</p>

22a Har företaget haft någon egen import under 2013?
 Med egen import menas import som företaget genomfört direkt med företag i annat land, dvs. inte med återförsäljare i Sverige.

Uppekatta importens andel av företagets totala omsättning 2013.

Mindre än 5 %	5–25 %	26–50 %	51–75 %	76–100 %
☐	☐	☐	☐	☐

Ja →

Nej

Nej, men företaget har ambitionen att börja importera inom tre år → **Gå till fråga 23**

22b Från vilken/vilka delar av världen importerar företaget sina varor/tjänster?
 Markera ett eller flera alternativ.

Norden

EU utom Norden

Övriga Europa (inkl. Ryssland)

Övriga världen

23 Hur stort hinder anser du att följande faktorer utgör för att internationalisera företagets verksamhet?
 Med internationalisering av företagets verksamhet avses t.ex. att företaget exporterar, importerar eller bedriver annan verksamhet i utlandet, men kan också innefatta andra aktiviteter över nationsgränser.

Internationalisering av företagets verksamhet är inte aktuellt → **Gå direkt till fråga 24**

Markera ett kryss på varje rad.

	Inget hinder	Litet hinder	Stort hinder
a) Brist på kunskap om affärsmöjligheter	☐	☐	☐
b) Språkliga och kulturella hinder	☐	☐	☐
c) Brist på resurser i företaget	☐	☐	☐
d) Lagar och regler	☐	☐	☐
e) Tillgång till finansiering	☐	☐	☐
f) Kostnader för internationalisering	☐	☐	☐
g) Brist på kontakter/hätverk	☐	☐	☐

24 Hur har konkurrensen förändrats de senaste fem åren från ...
 Markera ett kryss på varje rad.

	Minskat	Oförändrat	Ökat	Har ingen konkurrens från företag utanför Sverige
a) ... företag i Sverige?	☐	☐	☐	☐
b) ... företag utanför Sverige?	☐	☐	☐	☐

25 Hur upplever ni konkurrensen från andra företag gällande ...
 Markera ett kryss på varje rad.

	Liten	Ganska stor	Mycket stor
a) ... låga priser på produkter/tjänster?	☐	☐	☐
b) ... förmåga att ta fram nya produkter, tjänster, processer?	☐	☐	☐
c) ... marknadsföring?	☐	☐	☐

E Företagets samverkan

26a Samverkar företaget regelbundet med andra företag?
 Markera ett eller flera alternativ.

- Ja, inom
- Nej
- ↓
 Gå till fråga 27
- kontorservice (t.ex. lokaler, reception)
 - inköp, logistik, transport
 - utbildning och kompetensutveckling
 - marknadsföring, export, försäljning
 - produktion av företagets varor/tjänster
 - omvärldsbevakning, erfarenhetsutbyte
 - lobbying, politik- och samhällspåverkan
 - innovation, produktutveckling, forskning och utveckling
 - Annat, nämligen:

26b Var finns de företag som du eller ditt företag samverkar med?
 Markera ett eller flera alternativ.

- Lokalt
- Regionalt
- Nationellt
- Norden
- EU utom Norden
- Övriga Europa (inkl. Ryssland)
- Övriga världen

F Företagets hållbarhetsarbete

27 Arbetar företaget aktivt med miljöfrågor?
 Här avses t.ex. om företaget arbetar med att minska sin miljöpåverkan, har en miljöpolicy, arbetar med miljömål eller säljer miljöanpassade varor/tjänster.

- Ja
- Nej
- Nej, men ambitionen finns att göra det inom fem år → Gå till fråga 30

28 Hur viktiga är följande skäl till att företaget arbetar aktivt med miljöfrågor?

Markera ett kryss på varje rad.

	Inte alls viktigt	Ganska viktigt	Mycket viktigt
a) Möta konsumentkrav	☐	☐	☐
b) Tvingande lagstiftning	☐	☐	☐
c) Framtida, kommande lagstiftning	☐	☐	☐
d) Konkurrensskäl	☐	☐	☐
e) Eget engagemang	☐	☐	☐
f) För att minska resursåtgången	☐	☐	☐
g) Tvingade som underleverantör att uppfylla särskilda miljökrav, t.ex. miljöcertifiering	☐	☐	☐
h) Möta miljökrav vid offentlig upphandling	☐	☐	☐
i) Minska klimatpåverkan	☐	☐	☐

29 Vilken roll har miljöaspekten i företagets verksamhet?

Markera ett kryss på varje rad.

	Ja	Nej	Nej, men vi har ambitionen att göra det inom fem år
a) Säljer företaget miljöanpassade varor/tjänster?	☐	☐	☐
b) Använder företaget miljöaspekten i sin marknadsföring?	☐	☐	☐
c) Har företaget en framtagen policy för miljöarbete?	☐	☐	☐
d) Arbetar företaget aktivt med att sätta upp och nå miljömål för verksamheten?	☐	☐	☐

30 Hur väl stämmer följande påståenden in på din uppfattning om arbete med miljöfrågor?
 Markera ett kryss på varje rad.

	Instämmer inte alls	Instämmer delvis	Instämmer helt
a) Kostsamt att bedriva miljöarbete	☐	☐	☐
b) Saknas användbara metoder/verktyg	☐	☐	☐
c) Ger ingen affärsnytta	☐	☐	☐
d) Saknas kompetens inom företaget	☐	☐	☐
e) Svårt att engagera personal	☐	☐	☐
f) Saknas stöd från offentlig sektor	☐	☐	☐

31 Arbetar företaget aktivt med sociala eller etiska frågor?

Här avses t.ex. sociala och etiska riktlinjer vid inköp av varor och tjänster, samhällsengagemang som sponsring av lokala idrottsföreningar eller sociala projekt, framtagna policy för mångfald och jämställdhet.

Ja
 Nej
 Nej, men vi har ambitionen att göra det inom fem år

→ Gå till fråga 33

32 Hur viktiga är följande skäl till att företaget arbetar aktivt med sociala eller etiska frågor?
 Markera ett kryss på varje rad.

	Inte alls viktigt	Ganska viktigt	Mycket viktigt
a) Möta konsumentkrav	☐	☐	☐
b) Tvingande lagstiftning	☐	☐	☐
c) Framtida, kommande lagstiftning	☐	☐	☐
d) Konkurrensskäl	☐	☐	☐
e) Eget engagemang	☐	☐	☐
f) Tvingade som underleverantör att uppfylla särskilda krav	☐	☐	☐
g) Möta krav vid offentlig upphandling	☐	☐	☐

33 Hur väl stämmer följande påståenden in på din uppfattning om arbete med sociala eller etiska frågor?
 Markera ett kryss på var rad.

	Instämmer inte alls	Instämmer delvis	Instämmer helt
a) Kostsamt att bedriva socialt eller etiskt arbete	☐	☐	☐
b) Saknas användbara metoder/verktyg	☐	☐	☐
c) Ger ingen affärsnytta	☐	☐	☐
d) Saknas kompetens inom företaget	☐	☐	☐
e) Svårt att engagera personal	☐	☐	☐
f) Saknas stöd från offentlig sektor	☐	☐	☐

G Stat, landsting och kommun som kund

34 Har företaget deltagit i en offentlig upphandling under de senaste 12 månaderna?

Ja →
 Nej

Hur många anbud har företaget lämnat?

1 anbud
 2-4 anbud
 5 eller fler anbud

→ Gå till fråga 36

35 Vad är orsaken till att företaget inte deltagit i en offentlig upphandling de senaste 12 månaderna?
Markera ett eller flera alternativ.

Det är för komplicerat
 Det tar för mycket tid att ta fram anbud
 Kontrakten är för stora
 Annat, nämligen:

 Inte aktuellt för företaget att delta i offentliga upphandlingar

H Innovation

36 Har företaget utvecklat och sålt nya eller väsentligt förbättrade varor/tjänster under de tre senaste åren?
Markera ett eller flera alternativ.

Ja, varor
 Ja, tjänster
 Nej, varken varor eller tjänster → **Gå till fråga 38**

37 Varifrån kommer idéerna till att utveckla nya eller väsentligt förbättrade varor eller tjänster som säljs av företaget?
Markera ett kryss på varje rad.

	Inte alls	Till viss del	Till stor del
a) Egna uppslag och idéer inom företaget	☐	☐	☐
b) Från kunder	☐	☐	☐
c) Från konkurrenter	☐	☐	☐
d) Via samarbete med universitet och högskola	☐	☐	☐
e) Via samarbete med andra företag	☐	☐	☐
f) Annat	☐	☐	☐

38 Hur stort hinder anser du att följande faktorer utgör för utveckling av nya eller väsentligt förbättrade varor eller tjänster?
Markera ett kryss på varje rad.

	Inget hinder	Litet hinder	Stort hinder
a) Brist på kompetens inom företaget	☐	☐	☐
b) Brist på finansiering/resurser	☐	☐	☐
c) Lagar och myndighetsregler	☐	☐	☐
d) Höga krav på kortsiktig lönsamhet	☐	☐	☐
e) Bristande kreativitet och påhittighet inom företaget	☐	☐	☐

Hur lång tid behövs ni för att ta fram uppgifterna och besvara blanketten? minuter

Eventuella kommentarer

Kontaktperson

I detta ärende efterfrågas (TEXTA)	Telefon dagtid (även riktnr)
E-postadress	Telefon kvällen (även riktnr)

Tack för din medverkan!

Hushållssektorn i Nationalräkenskaperna

Inkomster, konsumtion och sparande för olika hushållsgrupper*

Tare Noori

Andreas Lennmalm

Sammanfattning

I denna artikel redovisas nationalräkenskapernas uppgifter om hushållens inkomster, konsumtion och sparande fördelat på olika hushållsgrupper. Den metoden som använts har arbetats fram av en arbetsgrupp under OECD:s ledning, Expert group on disparities in national accounts framework (EG DNA) I artikeln jämförs data för två år, 2008 och 2012.

Resultaten visar att den totala inkomsten, konsumtionen och sparandet ökade mellan de två mätperioderna. Den totala disponibla inkomsten per konsumtionsenhet ökade med 17* procent. Sett över olika inkomstgrupper ökade den disponibla inkomsten för den femtedel av hushållen med högst inkomster med 24* procent mellan de jämförda åren. Löneinkomsten, vilken är den största inkomstposten för denna grupp, bidrog med två tredjedelar av ökningen. Även inkomster från kapital hade en tydligt positiv inverkan. För hushållen med lägst inkomster, den första kvintilen, minskade den disponibla inkomsten mellan 2008 och 2012.

Hushållens konsumtionsutgifter steg totalt med drygt 13 procent. Liksom för inkomsterna ökade konsumtionsutgifterna för samtliga inkomstkvintiler, men konsumtionsökningen var mer jämnt fördelad mellan inkomstgrupperna än ökningen av inkomsterna.

Sparandet ökade från 88 miljarder kronor år 2008 till 196 miljarder kronor år 2012. Sparandet ökade för hushållen i de tre översta inkomstkvintilerna och mest för hushållen med högst inkomster. För

*De siffror som markeras med asterisk har korrigerats 2016-01-25

denna grupp steg sparkvoten från 21 procent till 34 procent, vilket var en följd av att inkomsterna steg betydligt snabbare än konsumtionen. Samtidigt minskade sparkvoten påtagligt i kvintilen med lägst inkomster. Där var utvecklingen den omvända jämfört med femte kvintilen och konsumtionen ökade mer än inkomsterna. 2008 var sparkvoten för denna grupp negativ, minus 36* procent och 2012 hade den fallit till minus 62* procent.

Inledning

I takt med ökade inkomstklyftor³⁵ i flera länder i västvärlden samt de senaste årens finansiella och strukturella kriser har efterfrågan ökat på mått som ger ett bredare perspektiv på ekonomisk tillväxt än vad som fångas i BNP-måttet.

Efter andra världskriget fick BNP rollen som övergripande mått på välfärdssutvecklingen. Men flera förhållanden som höjer BNP såsom naturkatastrofer eller ökad brottslighet i form av t.ex. handel med narkotika innebär snarare minskad välfärd. BNP tar inte heller hänsyn till verksamheter utanför marknaden. Det som sker i den privata sfären t.ex. frivilligt arbete inom olika områden såsom kultur och idrott eller hushållsarbete bidrar således inte till välfärden i termer av BNP. Behovet av att utveckla andra välfärdsåtgärder har blivit mer påtagligt i och med ökade diskussioner om att samhällsutvecklingen bör mätas i termer av livskvalitet snarare än förändring av totala produktionen.

Det har funnits flera internationella initiativ som försöker bredda perspektivet på välfärd och föra samman miljö-, ekonomiska- och sociala frågor; The Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress, OECD:s "Green Growth", EU:s "Beyond GDP" liksom "Hållbar utvecklingsstrategi" i EU. På nationell nivå har nyligen en SOU om att mäta livskvalitet genomförts³⁶.

Ett område som återkommer i några av initiativen är att utveckla redovisningen i nationalräkenskaperna med att redovisa inkomster, konsumtion och sparande fördelat på olika hushållsgrupper i ekonomin.

³⁵ OECD "Growing Unequal"(2008)

³⁶ Statens offentliga utredningar (SOU 2015:56), Får vi det bättre? Om mått på livskvalitet

Internationella arbeten har bedrivits för att utveckla metoder för detta. Inom Eurostat har studien "A-minima exercise"³⁷ bedrivits där man har undersökt metoder för att visa fördelningen av makroekonomiska mått för hushållssektorn för de olika EU-länderna genom att använda sig av information från EU-SILC (The European Union Statistics on Income and Living Conditions).

Under OECD:s ledning bildades 2011 en expertgrupp, "Expert Group on Disparities in National Accounts framework" (EG DNA). De resultat som redovisas i den här artikeln är baserade på de metoder som tagits fram inom ramen för arbetet i EG DNA.

Ett av syftena med att ta utgångspunkt i nationalräkenskapernas totalskattningar för inkomster, konsumtion och sparande är att de är heltäckande och konsistenta med andra makroekonomiska mått.

Metoderna som använts för att harmonisera mikrodata och makrodata är fortfarande under utveckling internationellt. Arbetet är i den meningen explorativt och de antaganden som görs när det gäller sammanvändbarheten mellan mikrodata och makrodata avseende populationer och variabeldefinitioner gör att resultaten bör tolkas med försiktighet. Arbetet har baserats på aggregerade nivåer av mikrodata. Fördjupade analyser av mikrodata för att hitta förklaringar till de förändringar som ses på aggregerad nivå har inte gjorts inom ramen för detta arbete. Avsnittet där resultaten redovisas är därför av mer deskriptiv karaktär utan fördjupade tolkningar av vad som på detaljerad nivå ligger bakom förändringar.

Metod och data

Uppgifter om inkomster och konsumtion finns bland annat tillgängliga i individundersökningar och registerdata såväl som i makrodata i nationalräkenskaperna. För nedbrytningen av aggregaten i nationalräkenskaperna har utgångspunkten varit ett antal analytiskt intressanta hushållsgrupperingar. Mikrodata har tagits fram för dessa hushållsgrupper vilka därefter använts för att fördela makrodata i nationalräkenskaperna. Skillnader i begrepp, definitioner och täckning medför emellertid att resultaten i mikrodata och nationalräkenskapernas makrodata kan skilja sig åt.

³⁷ "A- minimum exercise", comparing household Sector accounts with European Union Statistics on income and Living condition

För att fördelningar av inkomster, konsumtion och sparande ska kunna göras på ett konsistent sätt har därför ett antal bearbetningar av både makrodata och mikrodata behövt göras.

Den ansats som använts för fördelning av makroaggregaten i nationalräkenskaperna har utgått från de metoder som arbetades fram inom ramen för EG DNA och baseras på följande fyra huvudsteg.

1. *Bestäm vilka individdatakällor som ska användas för olika inkomst- och konsumtionsposter för fördelning av makrodata i NR.*
2. *Justering av NR-totalerna, hushåll som inte ingår i populationen för mikrodata exkluderas från NR-estimatet*
3. *Fördelning av NR-aggregaten på hushållsgrupper utifrån framtagen individdata.*
4. *Beräkna relevanta indikatorer för olika hushållsgrupper.*

I ett första steg bestäms vilka individundersökningar som är bäst lämpade för att fördela aggregaten i nationalräkenskaperna. För fördelning av inkomsterna har huvudsakligen undersökningen Hushållens ekonomi (HEK) använts. Definitionsmässigt har HEK anpassas så att den ligger nära de definitioner som gäller för nationalräkenskaperna. Exempelvis definieras inte reavinster som inkomst i nationalräkenskaperna och har då exkluderats ur HEK. För fördelningen av hushållskonsumtionen har Hushållens utgifter (HUT) använts som huvudsaklig information. Utöver HEK och HUT har även registerbaserade uppgifter från fastighetstaxeringsregistret, bilregistret samt Statistiskt analysregister (STAR) använts för vissa delar av beräkningarna. Kompletterande uppgifter har också hämtats in från energistatistiken och undersökningen av levnadsförhållanden (ULF/EU-SILC).

I nästa steg justeras nationalräkenskaperna genom att exkludera inkomster och konsumtion för de hushåll som inte täcks i de individdata som används för fördelning t.ex. personer i kollektiva boenden. Dessa grupper utgör en liten del av totalerna. För Sveriges del gäller det knappt 90 000 individer. Justeringar görs även av mikrodata genom att estimerad konsumtion för personer över 80 år läggs till i mikrodata, vilka inte täcks i HUT, innan fördelning av NR-data genomförs.

Efter dataanpassningen görs fördelning på de valda hushållsgrupperingarna. De indelningar som redovisas i den här studien är

fördelning efter inkomstkventil och huvudsaklig inkomstkälla. Vid indelningen av inkomster och konsumtion efter inkomstkventil justeras hushållets inkomster med antalet konsumtionsenheter som hushållet består av (se vidare sidan 6), det ger en så kallad ekvivalerad inkomst³⁸. Därefter rangordnas hushållen utifrån dess inkomster och delas in i fem lika stora grupper. Den första kvintilen utgörs av den femtedel av hushållen som har lägst inkomster och den femte kvintilen av de som har högst inkomster. Vid indelning utifrån inkomstkälla delas hushållen in efter vilken typ av inkomst som är den huvudsakliga inkomstkällan för hushållet. De inkomsttyper som använts som indelning i den här studien är inkomst av lön, inkomst från eget företag, inkomst från kapital och inkomst från transfereringar. I den senare grupperingen ingår även övriga inkomster som inte kan hänföras till någon av de andra kategorierna.

Slutligen beräknas de indikatorer som används för att analysera spridning för olika variabler, såsom relationen mellan femte och första kvintilen som använts som huvudsakligt mått i den här studien.

Mer utförlig beskrivning av metoden finns i SCB:s "Ekonomisk statistik, Bakgrundsfakta 2014:1. Hushållssektorn i nationalräkenskaperna".

Metoder för fördelning av makrodata

Metoderna för att fördela makrodata graderas på en skala A-D där klassningen utgått från hur definitionsmässigt jämförbar använd mikrodata och NR är.

Metod A: mikrodatakällan är jämförbar med makroaggregaten och fördelningen från mikrodatakällan används direkt på makroaggregaten.

Metod B: fördelningen för NR- aggregatet finns inte i mikrodatakällan. Samma fördelning antas som för ett relaterat NR-aggregat där direkt information om fördelning är tillgänglig. För sociala avgifter saknas till exempel direkt källa för fördelning. Istället antas samma fördelning som för löner, vilket är ett relaterat NR-aggregat, där en direkt källa finns.

³⁸ Det finns flera typer av ekvivalensskalor. I denna studie har den s.k. Oxfordskalan använts. Oxfordskalan skiljer sig mot den ekvivalensskala som SCB använder som standard och som är nationellt anpassad.

Metod C: det finns inte direkt jämförbar källa för fördelning eller relaterad källa. Information som ger en viss information om fördelningen används. För driftsöverskott från egna hem antas till exempel överskottet från produktionen tillhöra ägarna av egna hem och då används uppgifter om hushållens ägande av småhus från fastighet- och taxeringsregistret som fördelningsgrund.

Metod D: det finns ingen tillgänglig information om fördelning. Värdet fördelas genom att anta samma fördelning som för totalerna för disponibel inkomst och konsumtionen på mer aggregerad nivå.

I Bilaga 2 finns en överblick över vilka metoder och källor som har använts per inkomsttransaktion för uppdelning av hushållens inkomster och för uppdelning av hushållens konsumtionsutgifter per ändamål (COICOP).

Redovisning utifrån konsumtionsenhet

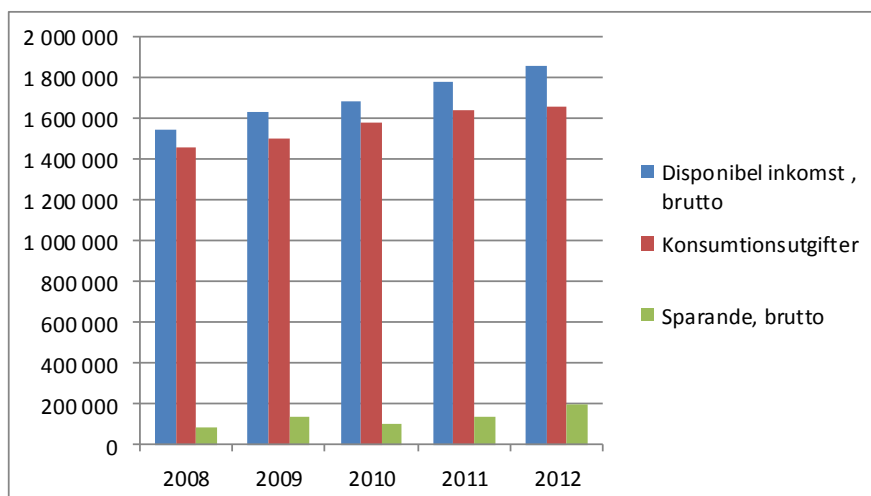
De resultaten som redovisas i artikeln för olika hushållsgrupper görs utifrån konsumtionsenhet. Konsumtionsenheter används för att få ökad jämförbarhet för konsumtionsmöjligheterna i familjer med olika storlek och sammansättning. Hänsyn tas då till att det finns stordriftsfördelar med att vara flera personer i ett hushåll i och med att man till exempel delar på sällanköpsvaror som TV, kyl och frys. Det vill säga de ekonomiska behoven i ett hushåll ökar inte proportionellt med antalet medlemmar. De faktorer som används för att på detta sätt justera inkomster och konsumtion kallas ekvivalensskalor.

Det är vanligt att framförallt redovisa inkomster efter konsumtionsenhet men i artikeln redovisas även konsumtion och sparande baserat på konsumtionsenheter för att få en enhetlig redovisning.

Resultat

Totalt ökade hushållens disponibla inkomster brutto, det vill säga när inte kapitalförslitningen räknats bort, till 1 549 miljarder kronor respektive 1 857 miljarder kronor. För samma period ökade hushållens konsumtionsutgifter från 1 462 miljarder till 1 661 miljarder kronor. Det ledde till att sparandet ökade från 88 till 196 miljarder kronor. Att inkomster och sparande i denna studie redovisas brutto beror på att fördelning av kapitalförslitningen inte har kunnat göras med en tillförlitlig metod.

Diagram 1: Disponibel inkomst brutto, konsumtion och sparande, miljoner kronor

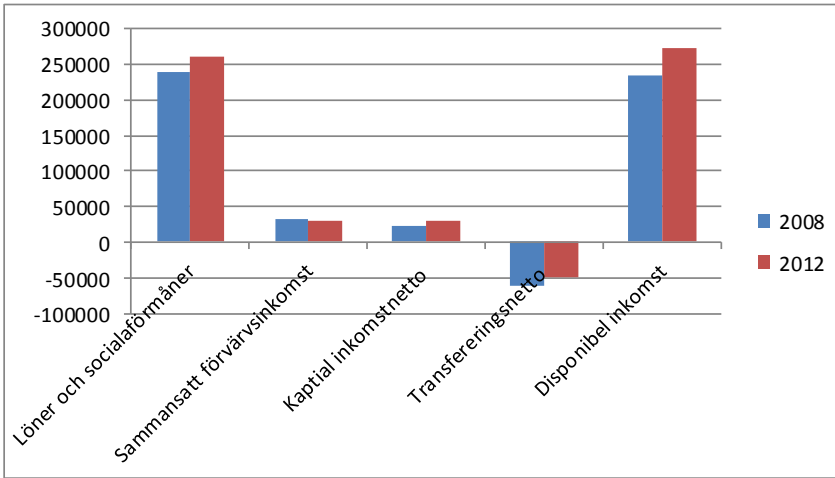

Källa SCB, egen bearbetning

Inkomster

Den övervägande delen av den disponibla inkomsten utgörs av löner. Det är också den inkomstpost som bidragit mest till ökningen av den disponibla inkomsten men även nettot av kapitalinkomster och kapitalutgifter har ökat, vilket bland annat omfattar räntor och avkastning på exempelvis aktier. Nettot av transfereringar, i huvudsak inbetalda skatter och erhållen ersättning från socialförsäkringssystemen, var mindre negativt 2012 än 2008 och har därmed också bidragit positivt till den ökade disponibla inkomsten. Däremot minskade inkomsterna från sammansatt förvärvsinkomst.

Diagram 2: Inkomstposter per konsumtionsenhet, kronor

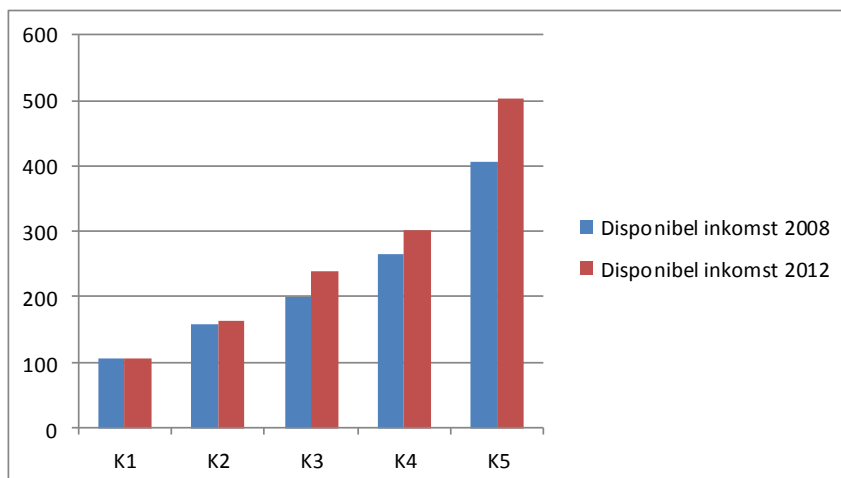
Källa SCB, egen bearbetning

Inkomst per inkomstkventil

Disponibel inkomst per konsumtionsenhet ökade för samtliga inkomstkventiler, utom kvintil 1, mellan 2008 och 2012 men främst för kvintilen med högsta inkomst, kvintil 5. Hushållen med högst inkomster ökade sin inkomst med 24* procent eller uttryckt i kronor, 98 000 kronor per konsumtionsenhet. Ökningen förklaras framförallt av att löner inklusive sociala avgifter, som utgör den största inkomstkompenten, steg med 11* procent för. Även nettokapitalinkomsterna ökade och samtidigt förbättrades transfereringsnettot för gruppen till följd av minskade transfereringsutgifter.

För den första kvintilen minskade den disponibla inkomsten något mellan åren 2008 och 2012. Inkomst från lön föll under perioden med knappt 11* procent, eller 4 500 kr per konsumtionsenhet. Samtidigt steg nettot av transfereringar med knappt 11 000 kronor. Påtagligt minskade transfereringsutgifter, där inkomstskatterna utgör huvuddelen, var huvudförklaringen till detta. Det var också denna ökning som förklarade att den disponibla inkomsten total sett ökade, då även kapitalinkomstnettot minskade något för gruppen med lägst inkomster.

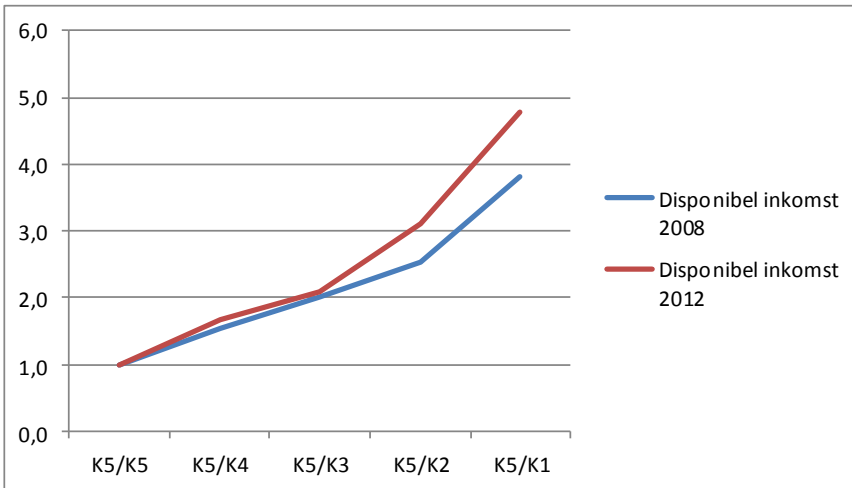
Diagram 3: Disponibel inkomst per inkomstkventil, 1000-tals kronor

Källa SCB, egen bearbetning

Ett enkelt mått för att få en överblick över inkomstspridningen är att ta kvoten mellan inkomsterna för den femte och första kvintilen. Denna kvot visar att kvintilen med de högsta inkomsterna, K5, hade 3,8^{*} gånger så hög disponibel inkomst som kvintilen med de lägsta inkomsterna 2008, om hänsyn har tagits till antalet konsumtionsenheter i hushållen. År 2012 hade denna kvot stigit till 4,8^{*}. Även kvoten för kvintil 5 genom kvintil 2 ökade vilket visar på en ökad spridning för den disponibla inkomsten även för dessa två inkomstgrupper. Relationen mellan kvintil 5 och 4 respektive kvintil 5 och 3 visar däremot att relationen mellan dessa inkomstgrupper var relativt oförändrad mellan 2008 och 2012.

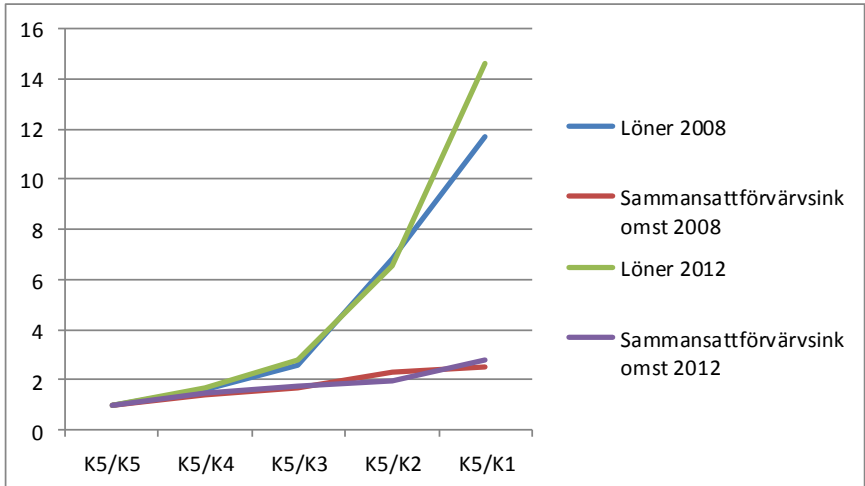
Diagram 4: Disponibelinkomst i femte kvintilen (K5) i förhållande till kvintil 1-5

Källa SCB, egen bearbetning

Vid en nedbrytning per inkomstkompoment framgår att löneinkomsterna är väsentligt högre för kvintil 5 jämfört med kvintil 1 och 2. År 2008 var lönerna för kvintil fem 11,7 gånger så hög som för kvintil 1 och 6,8 gånger så hög som för kvintil 2. År 2012 var löneinkomsterna 14,6 gånger högre för femte kvintilen jämfört med första kvintilen. Relationen mellan femte kvintilen och kvintil två, tre och fyra var däremot relativt konstant mellan 2008 och 2012. För den sammansatta förvärvsinkomsten var förändringarna små mellan 2008 och 2012.

Diagram 5: Disponibelinkomst i femte kvintilen (K5) i förhållande till kvintil 1-5

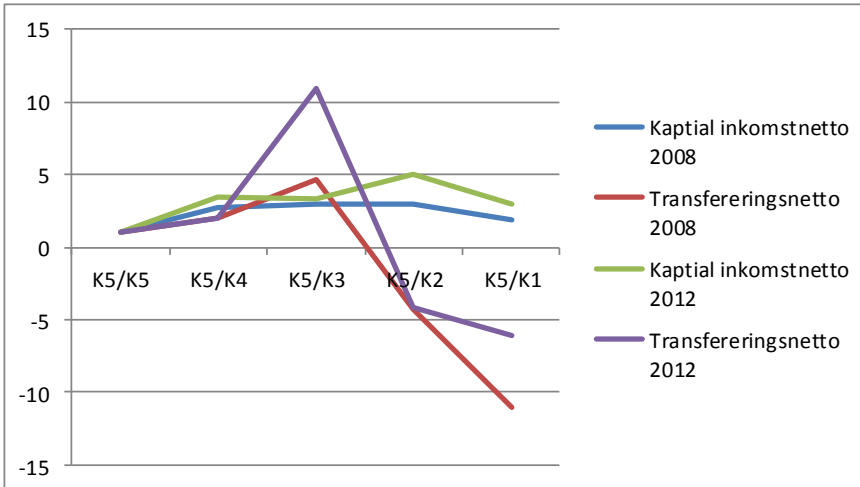

Källa SCB, egen bearbetning

För kapitalinkomstnettot har spridningen ökat mellan femte kvintilen och första respektive andra kvintilen. År 2008 var kapitalinkomstnettot 1,8 gånger högre för femte kvintilen jämfört med första. År 2012 hade denna relation ökat till 3,0. Vad som kan noteras är att det inte är så stor spridning just av kapitalinkomsterna.

Den minskade skillnaden i transfereringsnettot mellan första och femte kvintilen speglar framförallt att transferringsnettot var mindre negativt för kvintil 5 år 2012 än år 2008. Såväl transfereringsutgifterna som transfereringsinkomsterna minskade mellan 2008 och 2012 för denna grupp men utgifterna alltså betydligt mer än inkomsterna. Samtidigt förbättrades transfereringsnettot för den första kvintilen även det som en följd av sänkta transfereringsutgifter.

Diagram 6: Inkomster i femte kvintilen (K5) i förhållande till kvartil 1-5

Källa SCB, egen bearbetning

Inkomst utifrån primär inkomstkälla

Knappt två tredjedelar av hushållen har inkomst från lön som huvudsaklig inkomstkälla och knappt en tredjedel har inkomst från transferering som huvudsaklig inkomstkälla. De hushåll som har inkomst från eget företag respektive kapital som huvudsaklig inkomstkälla är i relation väldigt få, cirka en procent vardera.

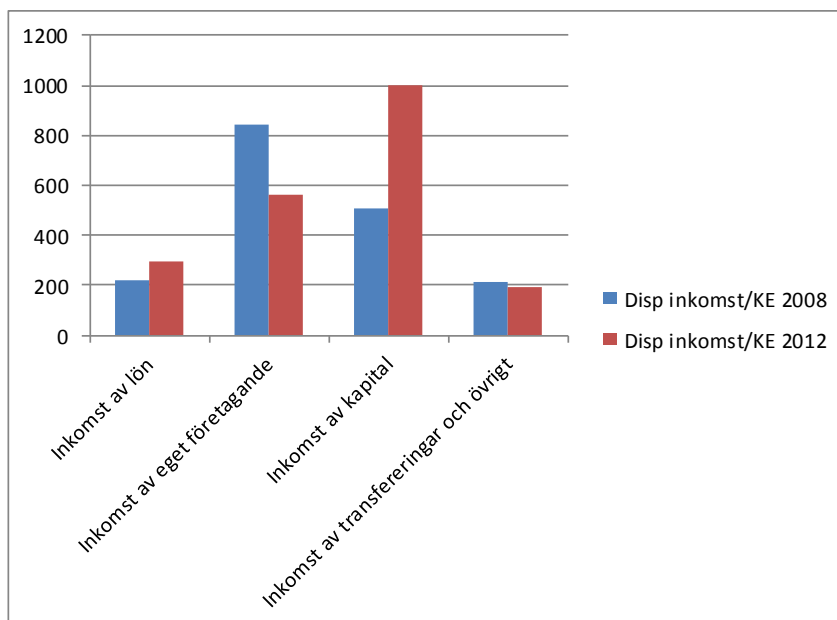
Räknat baserat på konsumtionsenheter ökade hushållen med huvudsaklig inkomst från lön sina inkomster med drygt 76 000 kronor per konsumtionsenhet medan den disponibla inkomsten per konsumtionsenhet för hushåll med huvudsaklig inkomst från transfereringar minskade med knappt 21 000 kronor.

Av diagrammet framgår också att det var stora rörelser i inkomsterna för hushållen med huvudsaklig inkomst från företagande respektive inkomst av kapital. För hushållen med huvudsaklig inkomst från lön så är det just inkomsten från lön respektive ett förbättrat transfereringsnetto som framförallt bidragit till ökningen i den disponibla inkomsten. Dessa inkomstkomponenter svarar för runt 45 procent vardera för ökningen i den disponibla inkomsten per konsumtionsenhet.

För hushållen med huvudsaklig inkomst från transfereringar så är den minskade disponibla inkomsten mellan 2008 och 2012 en följd av att ett sämre transfereringsnetto där transfereringsinkomsterna

fallit betydligt mer än transfereringsutgifterna. Inkomst från lön har ökat knappt 1 000 kronor per konsumtionsenhet för denna grupp.

Diagram 7: Disponibelinkomst efter huvudsaklig inkomstkälla, 1000-tals kronor 2008 och 2012

Källa SCB, egen bearbetning

Konsumtion

De totala konsumtionsutgifterna uppgick till 1 462 miljarder år 2008 och hade ökat till 1 661 miljarder kronor 2012, vilket var en ökning med 199 miljarder kronor. Den faktiska konsumtionen uppgick till 2 118 miljarder kronor 2008 och till 2 399 miljarder kronor 2012 och hade alltså ökat med 281 miljoner kr mellan dessa år. Faktisk konsumtion inkluderar sociala transfereringar in natura, eller så kallade välfärdstjänster, i form av varor och tjänster som ideella institutioner eller den offentliga sektorn producerar eller finansierar som är direkt riktade till hushållen. De två största områdena är offentligt producerade eller finansierade hälso-, utbildnings- och socialtjänster.

Av hushållens totala konsumtion står bostaden för den största delen och har de senaste 15 åren uppgått till mellan 25-30 procent. Boendeposten omfattar bland annat utgifter för hyra, såväl faktiska hyror som motsvarande utgifter för egna hem, och utgifter för

uppvärmning. Andra stora poster är utgifter för transporter och fordon, livsmedel och alkoholfria drycker samt fritid, underhållning och kultur. Förändringar i konsumtionsmönstret har varit små mellan åren 2008 och 2012. Boendeposten har som andel minskat från 27 procent till 26 procent. Likaså har konsumtionsutgifterna för fritid och underhållning minskat något medan hotell och restaurang liksom konsumtionen utomlands har ökat som andel av den totala hushållskonsumtionen.

Tabell 1: Konsumtion 2008 och 2012, miljoner kronor och andelar

Coicop	Ändamål	2008	Andel 2008	2012	Andel 2012
01	Livsmedel och icke alkohol-	179 926	12 %	205 189	12 %
02	Alkoholhaltiga drycker och	51 581	4 %	61 253	4 %
03	Beklädnadsartiklar	71 773	5 %	78 849	5 %
04	Bostad, elektricitet, gas	388 730	27 %	438 865	26 %
05	Möbler, hushållsartiklar och	77 614	5 %	82 750	5 %
06	Hälsa- och sjukvård	47 746	3 %	55 873	3 %
07	Transporter	190 791	13 %	214 111	13 %
08	Kommunikation	47 933	3 %	52 557	3 %
09	Fritid, underhållning och	169 928	12 %	187 224	11 %
10	Utbildning**	4 316	0 %	4 727	0 %
11	Hotell, kaféer och	80 054	5 %	94 696	6 %
12	Övriga varor och tjänster**	156 326	11 %	180 355	11 %
15	Hushållens konsumtion i	62 751	4 %	78 465	5 %
16	Utländsk kons. i Sverige***	- 67 916	- 5 %	- 74 151	- 4 %
Total	Hushållens totala konsumtionsutgifter	1 461 553		1 660 763	

Källa SCB, egen bearbetning

Konsumtion per inkomstkventil

Liksom för redovisningen av inkomsterna så uttrycks konsumtionen på basis av konsumtionsenheter (KE). Totalt sett ökade konsumtionen per konsumtionsenhet med 19 000 kronor mellan 2008 och 2012.

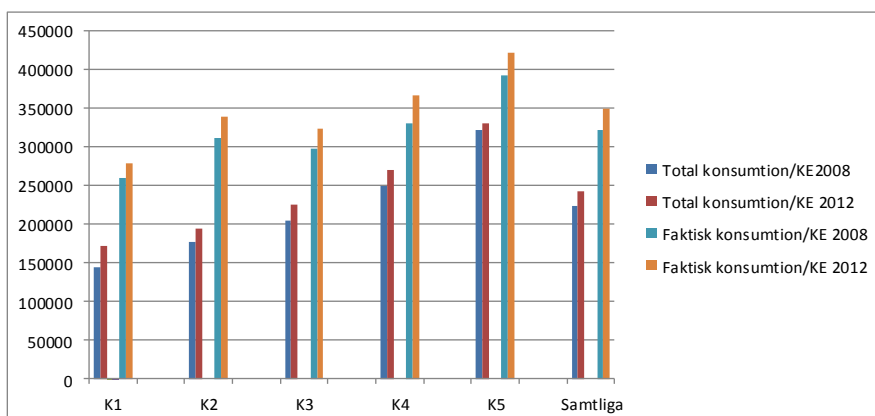
Konsumtionsutgifterna ökade för samtliga inkomstkventiler. Jämfört med inkomsterna var konsumtionsökningen mer jämnt fördelad mellan de fem inkomstgrupperna. Det var hushållen med lägst inkomster som relativt sett ökade sin konsumtion mest.

Konsumtionsökningen för första kvintilen var 22 procent mellan 2008 och 2012. Till ökningen bidrog särskilt konsumtionen av livsmedel, rekreation och kultur och övriga varor och tjänster där personlig service och omsorg liksom finansiella tjänster ingår. Även för hushållen med högst inkomster bidrog livsmedel och övriga varor och tjänster en hel del till uppgången men även konsumtionen

av boendetjänster och då särskilt egna hem. Totalt sett ökade konsumtionen med 7,6 procent för den femte kvintilen.

När offentliga välfärdstjänster inkluderas, det vill säga när faktisk konsumtion mäts, så minskade spridningen mellan inkomstgrupperna. Hushållskonsumtionen för femte kvintilen var 2,2 gånger högre än första kvintilen år 2008. Motsvarande kvot för 2012 var 2,0. Kvoten mellan femte och första kvintilen för faktisk konsumtion var lägre, 1,5 för både 2008 och 2012. Välfärdstjänsterna hade därmed en omfördelande effekt mellan femte och första kvintilen för både år 2008 och 2012.

Diagram 8: Total konsumtion och faktisk konsumtion efter inkomstkvintil, kronor

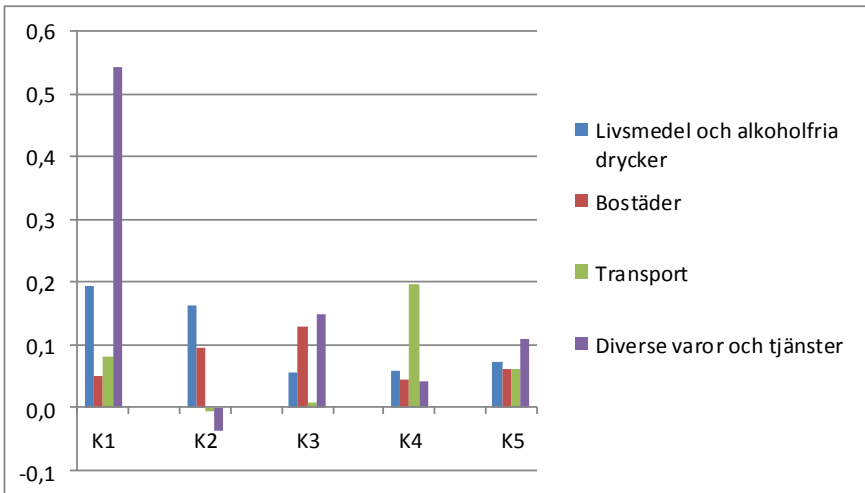

Källa SCB, egen bearbetning

Sett per konsumtionsändamål var det särskilt coicop 12, diverse varor och tjänster som bidrog till den totala ökningen i hushållskonsumtionen för kvintil 1. Denna post ökade med 50 procent. I diverse varor och tjänster ingår bl.a. finansiella tjänster, omsorgstjänster och försäkringstjänster.

För övriga kvintiler var förändringarna i de största konsumtionsposterna mer jämt fördelade. Livsmedel och bostäder bidrog tydligt till ökningen i den totala konsumtionen för samtliga kvintiler. Förändringen i utgifterna för transporter varierade däremot en del mellan kvintilerna.

Diagram 9: Procentuell förändring av konsumtionsutgifterna mellan 2008 och 2012 per inkomstkventil

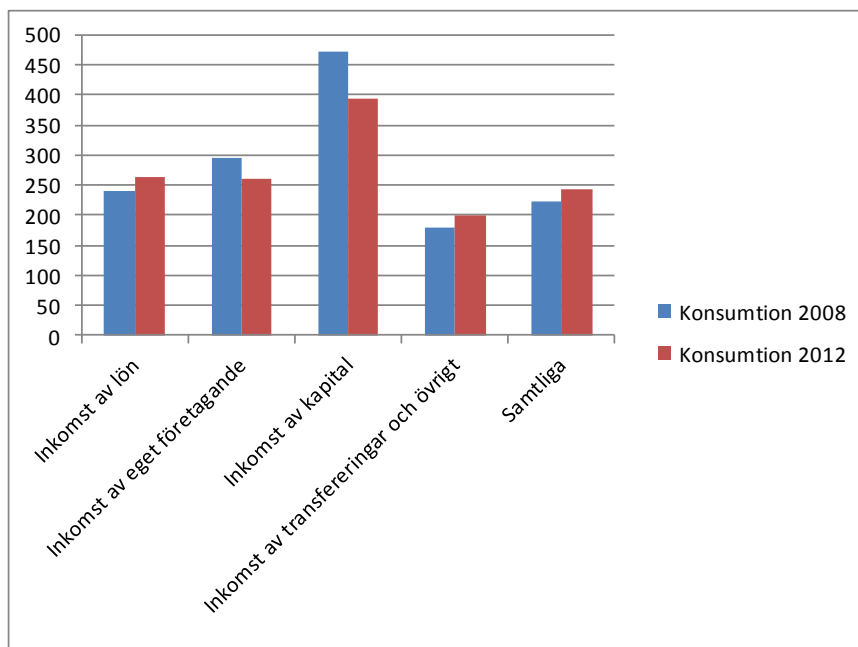

Källa SCB, egen bearbetning

Konsumtion efter inkomstkälla

En fördelning av konsumtionen utifrån huvudsaklig inkomstkälla visar att både hushållen med lön som huvudsaklig inkomstkälla och transfereringar som huvudsaklig inkomstkälla ökade sin konsumtion mellan 2008 och 2012. Konsumtionen för lönehushåll ökade med 9 procent per konsumtionsenhet, vilket motsvarade 22 000 kronor. För transferringshushållen ökade konsumtionen med 19 000 kronor, eller 11 procent. Hushållen som hade huvudsaklig inkomst från eget företag eller kapital minskade däremot sin konsumtion. Dessa två grupper utgör, som nämnts tidigare, endast en procentenhet vardera av det totala antalet hushåll.

Diagram 10: Konsumtionsutgifter efter inkomstkälla, 1000-tals kronor

Källa SCB, egen bearbetning

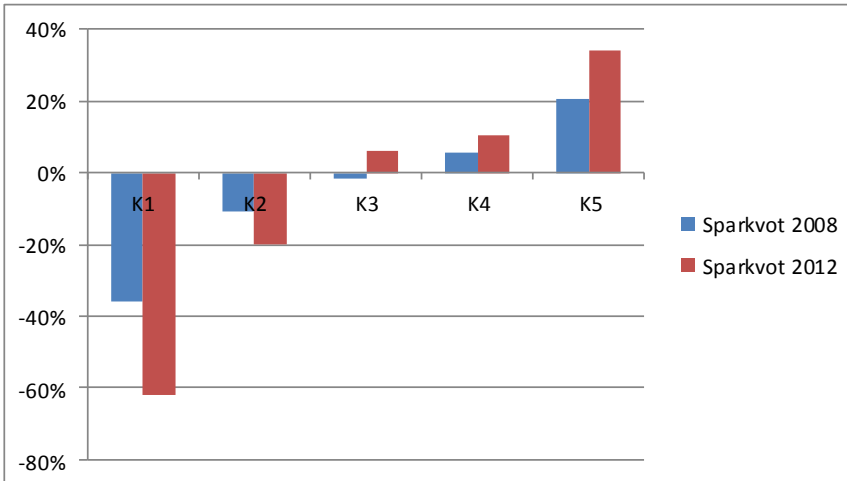
Sparande

Sparkvoten, sparande i relation till disponibel inkomst, minskade för hushållen med lägst inkomster samtidigt som den ökade i hushållen i de tre översta inkomstkventilarna.

Det var hushållen med högst inkomster som ökade sitt sparande mest mellan 2008 och 2012. Sparkvoten för denna grupp steg från 21 procent till 34 procent.

Sparkvoten för hushållen med lägst inkomster var negativ både 2008 och 2012, det vill säga konsumtionen översteg inkomsterna. 2008 uppgick sparkvoten minus 36* procent och 2012 hade den fallit till minus 62* procent. För denna grupp utgör inkomst från transfereringar, såsom arbetslöshetsersättning och studiebidrag samt pension drygt 80 procent av den disponibla inkomsten, vilket kan jämföras med drygt 40 procent i kvintil tre och drygt 30 procent i kvintil fyra.

Diagram11: Sparkvot efter inkomstkvintil

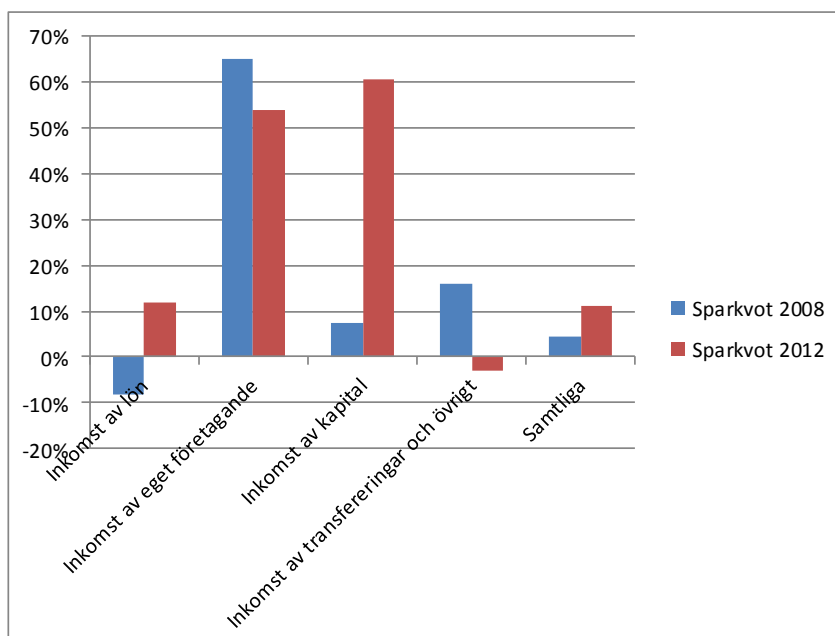

Källa SCB, egen bearbetning. Sparkvoten är baserad på inkomster räknade brutto, det vill säga innan kapitalförslutningen dragits av, samt exklusive sparande i tjänstepensioner och premiepensioner.

Hushåll med lön som huvudsaklig inkomst ökade sitt sparande mellan 2008 och 2012. Sparkvoten har ökat från minus 8 procent till 12 procent. För hushåll med transfereringar som huvudsaklig inkomst försämrades sparkvoten från 16 procent till minus 3 procent.

Hushåll med kapitalinkomst visar störst förändring i sparandet med en ökning på 53 procentenheter mellan 2008 och 2012. Hushåll med inkomst från eget företag har ett högt sparande båda åren, 65 procent 2008 och 54 procent 2012.

Diagram12: Sparkvot efter primärinkomstkälla

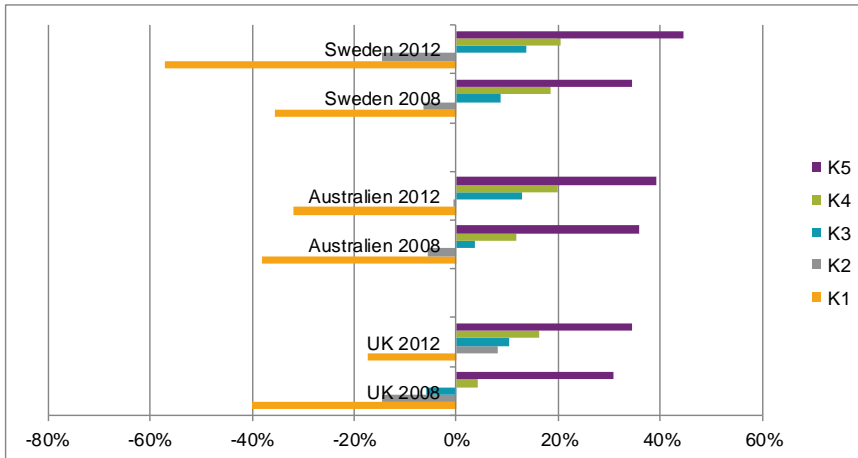

Källa SCB, egen bearbetning. Sparkvoten är baserad på inkomster räknade brutto, det vill säga innan kapitalförslitningen dragits av, samt exklusive sparande i tjänstepensioner och premiepensioner.

Internationell jämförelse

Sparkvoten, inklusive sparande i tjänstepensioner, sjönk i Sverige för hushållen med lägst inkomster, kvintil 1, från minus 36* procent till minus 57* procent mellan 2008 och 2012. Under samma period förbättrades sparkvoten för samma grupp både i Australien och Storbritannien, med 6 procentenheten respektive 23 procentenheter. För den femte kvintilen ökade sparandet i alla tre länder men mest i Sverige. Sammantaget ökade därmed skillnaden i sparande mellan första och femte kvintilen mer i Sverige än i de andra två länderna mellan år 2008 till år 2012.

Diagram13: Sparkvot efter inkomstkvintiler*

Källa SCB, ONS och ABS samt egen bearbetning. Premie- och tjänstepensioner har inkluderats i sparandet för att ge en ökad jämförbarhet eftersom pensionssystemen kan skilja sig åt länder emellan. Resultaten baseras på totalt sparande per kvintil.

Diskussion och framtida arbete

Att redovisa spridningsmått för inkomster, konsumtion och sparande i nationalräkenskaperna finns med i Eurostats arbetsplan för de kommande åren. Om det realiserats blir redovisningen en del av den officiella statistiken. Det är dock inte preciserat hur och med vilken frekvens en sådan redovisning ska ske. Fortsatt utvecklingsarbete kring metoder och redovisningsmått kommer sannolikt genomföras innan det blir aktuellt att inkludera den i ordinarie rapportering och redovisning av data för hushållssektorn i nationalräkenskaperna.

Ytterligare arbete behövs dock, till exempel med att analysera skillnader mellan skattningarna i individundersökningar och makroestimaterna i NR. Samt hur dessa skillnader ska hanteras när fördelningsmått tas fram.

För att få en mer komplett bild av olika hushållstypers ekonomiska förhållanden är data om förmögenhet viktigt att få med i analysen. I dagsläget saknas individdata för förmögenhet i svensk data. Vissa länder har inkluderat förmögenhetsuppgifter i de beräkningar som gjorts.

Med tanke på de förändringar som skett i befolkningsammansättningen under de senaste åren och den globala migrationsvågen är det lämpligt att göra denna typ av redovisningar med viss regelbundenhet och mer detaljerat, med bättre redovisning av t.ex. kön och härkomst.

Referenser

ABS 16/08/2013 First Issue

Australian National Accounts, Distribution of Household Income, Consumption and Wealth, 2009-10, 5204.0.55.009 - Information Paper

M Fesseau (OECD), F Wolff (OECD), M-L Mattonetti (Eurostat): *A Cross-country Comparison of Household Income, Consumption and Wealth between Micro Sources and National Accounts Aggregate - OECD Statistics Working Paper series No: 2013/03*

M Fesseau (OECD), M-L Mattonetti (Eurostat)

Distributional Measures Across Household Groups in a National Accounts Framework -Results from an Experimental Cross-country Exercise on Household Income, Consumption and Saving -OECD Statistics Working Paper series No: 2013/04

OECD Publishing (2008) *Growing unequal? Income distribution and poverty in OECD countries*

OECD Expert Group on Disparities in a National Accounts framework (2012) *Secretariat proposal for the breakdown of the SNA households accounts by household sub-group and by component – (16 January 2012)*

OECD Expert Group on Disparities in a National Accounts framework –

(2012) Common template for the breakdown of the SNA households accounts by household sub-group and by component -(1st March 2012)

OECD Expert Group on Disparities in a National Accounts framework *(September 2012) – Report of the third meeting - Boston, 1st-3rd August 2012*

SCB Nationalräkenskaper – Tema artiklar och kommentarer – *Att mäta disponibel inkomst*

SCB Nationalräkenskaper Dokumentation av årsberäkningar i löpande priser: ESA 95 GNI INventory (publ. Oktober 2009)

SCB Nationalräkenskaper Temaartiklar: *Att mäta hushållens disponibla inkomst (2008)*

SOU2002:118 - bilaga 3- *Utveckling och förbättring av*

Skatteverket: *Undersökningsresultat Svartköp och svart jobb i Sverige - Rapport 2006:4 - del 1*

Socialstyrelsen (2006) – andra upplagan -

Hemlöshet i Sverige 2005 -Omfattning och karaktär - Artikelnr 2006-131-16

Socialstyrelsen (2012) *Hemlöshet och utestängning från bostadsmarknaden 2011– omfattning och karaktär - Artikelnr 2011-12-8*

Bilaga 1

Definitioner och förklaringar:

Justerad disponibel inkomst = disponibel inkomst + sociala transfereringar in natura (sociala naturaförmåner + offentlig individuell konsumtion)

Välfärdstjänster = den subvention hushållen erhåller

Disponibel inkomst + värdet av välfärdstjänster

Fyra utgiftsområden för välfärdstjänster: Hälso- och sjukvård, utbildning, socialt skydd, fritidsverksamhet och kultur

Disponibel inkomst = faktorinkomst + positiva transfereringar - negativa transfereringar

Faktorinkomst= Löneinkomst+ blandad inkomst + kapitalinkomster+ kapitalvinst, aktier fastighet mm – brutto kapitalförlust, aktier fastighet mm– netto kapitalförlust, aktier, fastighet m.m.

Positiva transfereringar, skattepliktiga

pension, livränta, skattepliktig del arbetsmarknadsstöd

föräldrapenning, skattepliktiga bidrag

sjuk- och aktivitetsersättning

ersättning i samband med sjukdom, skattepliktig

teckenspråksundervisning för föräldrar

utbildningsbidrag för doktorander

bidrag från Sveriges författarfond

dagpenning vid frivillig krigsförbandsövning

vårdbidrag

dagpenning vid repetitions- o civilförsvarsutbildning

närståendepenning

Positiva transfereringar, skattefria

ersättning i samband med sjukdom

frivillig pension

barnpension

efterlevandestöd till barn

livränta inkl. privat pension

särskilt pensionstillägg

äldreförsörjningsstöd

bostadsbidrag

bostadsbidrag för värnpliktiga

bostadstillägg till pensionärer

särskilt bostadstillägg till pensionärer

familjepenning för värnpliktiga

introduktionsersättning för invandrare

socialbidrag, individvariabel

mottaget underhållsbidrag inkl. bidragsförskott

barnbidrag, efter beräkningen på hushållsnivå delas bidraget på

de vuxna i HINK-hushållet

studiehjälp, studiebidrag

studiemedel bidrag 17

Negativa transfereringar

skatt

återbetalda studielånegens pensionsförsäkringspremie i

näringsverksamhetsunderhållsbidrag givet allmänt avdrag avseende
premie för pensionsförsäkring mm.

I tabell 1 redovisas hur nivå och sammansättning av den
disponibla inkomsten ser ut för olika inkomstkomponenter för de
fem inkomstkvintilerna.

Inkomst från lön och kapital ökar med inkomsterna, den är lägst i
kvintil ett och högst i kvintil fem. Samma gäller för
transfereringsutgifterna.

Sett till nettot av transfereringarna, det vill säga transfererings-
inkomsterna minus transfereringsutgifterna, är det den första
kvintilen som har högst andel av sin inkomst från detta netto. Även
kvintil två har ett positivt transferringsnetto medan transfererings-
nettot är negativt för övriga kvintiler, det vill säga transfererings-
utgifterna är större än transfereringsinkomsterna. Hushållen i
kvintil fem har den högsta andelen transfererings-utgifter som andel
av disponibel inkomst.

Av tabellen kan även utläsas att de sociala naturaförmånerna är
lägst för kvintil 5 och 1 och högst för kvintil 2 därefter kvintiler 3 och
4. För den första och andra kvintilen utgör de sociala natura-
förmånerna en stor del av den justerade disponibla inkomsten.

Bilaga 2

Tabell 1 a: Nivå och sammansättning av disponibel inkomst per inkomstkvintil samt disponibel inkomst och justerad disponibel per KE, 2012

	K1	K2	K3	K4	K5	Samtliga
Löner och sociala förmåner	45	107	289	492	824	1 756
Egna företagarincomester, brutto	9	11	22	26	42	110
Driftsöverskott egna hem, brutto	8	12	20	24	26	89
Kapitalinkomster	30	22	40	49	133	274
Kapitalutgifter	3	5	11	19	33	72
Transfereringsinkomster	103	143	143	106	171	665
Transfereringsutgifter	70	90	166	237	429	991
Disp inkomst/KE, kr	109	168	245	316	527	283
Sociala naturaförmåner	124	179	139	139	131	712
Justerad disp. ink./KE, kr	220	317	346	416	622	393

Källa SCB, egen bearbetning

Tabell 1 b: Nivå och sammansättning av disponibel inkomst per inkomstkvintil samt disponibel inkomst och justerad disponibel per KE, tkr, 2008

	K1	K2	K3	K4	K5	Samtliga
Löner och naturaförmåner	48	89	274	434	707	1552
Egna företagarincomester	15	14	22	28	43	122
Driftsöverskott egna hem	8	13	20	24	29	94
Kapitalinkomst	34	26	39	48	106	252
Kapitalutgifter	6	8	18	26	43	101
Transfereringsinkomster	101	150	123	119	174	667
Transfereringsutgifter	81	94	183	258	453	1069
Disponibel inkomst/KE, kr	107	159	201	265	405	235
Sociala naturaförmåner	127	162	130	112	100	631
Justerad disp. ink./KE, kr	221	295	295	345	477	332

Källa SCB, egen bearbetning

Inkomst efter typ av inkomst

Inkomstnivån skiljer sig åt också då hänsyn tas mellan primär inkomstkälla för hushållet. Hushåll med kapitalinkomst som primär inkomstkälla hade bidragit mest med ökningen av disponibelinkomst mellan 2008 och 2012. D.v.s. 220 miljarder kronor.

Tabell 2 a: Sammansättning och nivå av disponibel inkomst och justerad disponibel inkomst per konsumtionsenhet, primär inkomstkälla 2012

	Inkomst av lön	Inkomst av eget företagande	Inkomst av kapital	Inkomst av transfereringar och övrigt	Totalt
Löner och sociala förmåner	1694	7	8	47	1 756
Egna företagarincomester	41	54	1	14	110
Driftsöverskott egna hem	56	2	1	30	89
Kapitalinkomster	110	75	49	40	274
Kapitalutgifter	45	17	1	9	72
Transfereringsinkomster	198	4	6	458	665
Transfereringsutgifter	753	61	20	156	991
Disponibel inkomst/KE, kr	310	475	1 042	203	283

Källa SCB, egen bearbetning

Tabell 2 b: Sammansättning och nivå av disponibel inkomst och justerad disponibel inkomst per konsumtionsenhet, primär inkomstkälla 2008

	Inkomst av lön	Inkomst av eget företagande	Inkomst av kapital	Inkomst av transfereringar och övrigt	Totalt
Löner och sociala förmåner	1495	8	6	43	1552
Egna företagarincomester	35	71	1	16	122
Driftsöverskott egna hem	61	3	1	29	94
Kapitalinkomster	106	68	31	47	252
Kapitalutgifter	79	6	2	13	101
Transfereringsinkomster	169	10	4	484	667
Transfereringsutgifter	854	40	19	156	1069
Disponibel inkomst/KE, kr	222	844	511	215	235
Sociala naturaförmåner	83	81	139	126	98
Justerad disponibel inkomst/KE, kr	306	925	650	341	332

Källa SCB, egen bearbetning

Bilaga 3 Använda källor och metoder för fördelning av inkomster och konsumtion.

Metod A: mikrodata källan är jämförbar med makroaggregaten och fördelningen från mikrodatakällan används direkt på makroaggregaten.

Metod B: fördelningen för NR aggregatet finns inte i mikrodatakällan. Samma fördelning antas som för ett relaterat NR-aggregat där direkt information om fördelning är tillgänglig. För sociala avgifter finns till exempel ingen direkt källa för fördelning. Istället antas samma fördelning som för löner, ett relaterat NR-aggregat, där en direkt källa finns.

Metod C: det finns inte direkt jämförbar källa för fördelning eller relaterad källa. Information som ger en viss information om fördelningen används. För driftsöverskott från egna hem antas till exempel överskottet från produktionen tillhöra ägarna av egna hem och då används uppgifter om hushållens ägande av småhus från fastighets och taxeringsregistret som fördelningsgrund.

Metod D: det finns ingen tillgänglig information om fördelning. Värdet fördelas genom att anta samma fördelning som för totalerna för disponibel inkomst och konsumtionen på mer aggregerad nivå.

Inkomster

SNA transaktion	Metod	Mirko-distributiv variabel
D.11 Egentlig lön	A - vita löner	HEK Löneinkomst efter korrigering*
	C - svarta löner, antar att svarta löner betalas ut proportionellt till de vita	HEK Löneinkomst efter korrigering*
D.12 Arbetsgivares sociala avgifter	B - antar samma distribution som de vita lönerna	HEK Löneinkomst efter korrigering*
B.3 Sammansatt förvärsinkomst	B - produktion för egen slutlig användning, antar samma	HEK Sammansatt förv.innk./Driftsoversk./Blandad ink. efter korr*
	B - svarta företagarkomster, antar samma distribution som de	HEK Sammansatt förv.innk./Driftsoversk./Blandad ink. efter korr*
	A - företagarkomst exkl svart, illegal och produktion för egen slutlig användning	HEK Sammansatt förv.innk./Driftsoversk./Blandad ink. efter korr*
	C - Illegal	Imputationer på hushåll med transfereringar & övrigt som primär
	A - räntekostnader egna företagare	HEK räntekostnader egna företagare
	B - FISIM	HEK räntekostnader egna företagare
B.2 Driftsoverskott, egna hem	C - driftsoverskott exkl FISIM	Fastighetstaxeringsregistret ägande egna hem
	C - FISIM för bolån	HEK räntekostnader samtliga hushåll
D.411 Ränteintäkter	A - mottagna räntor	HEK ränteintäkter
	B - FISIM	HEK ränteintäkter
D.42 Utdelningar	A	HEK Utdelningar
D.44 Kapitalinkomst, tillräknad	A - den del som avser D.6112 Anställdas egenavgifter	HEK anställdas egenavgifter
	C - den del som avser premietillägg	Premietillägg ingår som en del i inbetalda försäkringspremier, se distribution för D.71
D.45 Mottagna arrenden	D - antar att fördelningen inte påverkar inkomstfördelningen	Beräknad distribution adj disponibel inkomst
D.411 Räntekostnader	A - Räntekostnader bolån	HEK räntekostnader samtliga hushåll
	A - Räntekostnader egna företagare	HEK räntekostnader egna företagare
	A - Räntekostnader övriga lån (konsumtionslån)	HEK räntekostnader samtliga hushåll exkl. egna företagare
	B - FISIM bolån	HEK räntekostnader samtliga hushåll
	B - FISIM egna företagare	HEK räntekostnader egna företagare
	B - FISIM övriga lån (konsumtionslån)	HEK räntekostnader samtliga hushåll exkl. egna företagare
D.62 Sociala förmåner	A - D.621 Kontanta socialförsäkringsförmåner	HEK Social security pensions/schemes
	A - D.622 Privat fonderade sociala förmåner	HEK Pensions and other insurance benefits
	A - D.623 Icke fonderade sociala löneförmåner	HEK Pensions and other insurance benefits
	A - D.624 Kontant socialbidrag	HEK Social assistance benefits (excluding STIK)
D.5 Skatter	A	HEK Skatter
D.6111 Arbetsgivarens sociala avgifter	B	HEK Löneinkomst efter korrigering*
D.6112 Anställdas egenavgifter	A	HEK Employee & employers social insurance contributions
D.6113 Egenföretagares & icke-anställdas egenavgifter	B	HEK Sammansatt förv.innk./Driftsoversk./Blandad ink. efter korr*
D.612 Tillräknade sociala avgifter	B	HEK Löneinkomst efter korrigering*

SNA transaktion	Metod	Mirko-distributiv variabel
D.75 Övriga transfereringar, betalade	C - avgifter för uppkoppling el/varmenätet B - Dufo övriga kommunala transfereringar B - Begravningskatt B - Pensionstransfereringar D-Böter och staffavgifter - antar en jämt fördelning mellan alla hushåll D - Övriga statliga transfereringar, ej COFOG fördelade - antar en jämt fördelning mellan alla hushåll C - Medlemsavgifter till HIO C - Gåvor och bidrag till HIO C - A-kasse avgifter B - Utlandstransfereringar mellan Hsh	HEK - antal hushåll i varje kategori. Antar en fast avgift / hushåll. HEK Skatter HEK Skatter HEK Social security pensions/schemes HEK antalet hushåll HEK antalet hushåll ULF - antal medlemmar i föreningar 2007 ULF - antal medlemmar i föreningar 2008 HEK - antal förvärsarbetande individer i varje kategori HEK - Current transfers from other households
D.75 Övriga transfereringar, mottagna	B - Övriga statliga transfereringar: Pension B - Övriga statliga transfereringar: Egna ftg B - Övriga statliga transfereringar: Arbetslösa B - Övriga statliga transfereringar: Utbildning B - Övriga statliga transfereringar: Hälsa C - Övriga statliga transfereringar: Polis, försvar övrigt C - Övriga kommunala transfereringar C - gåvor, bidrag och övriga transfereringsutgifter fr HIO C - transfereringar från utlandet	HEK Social security pensions/schemes HEK Sammansatt förv./ink./Driftsöversk./Blandad ink. efter korr* HEK Social security pensions/schemes STAR Sociala naturaförmåner - Utbildning STAR Sociala naturaförmåner - Hälsa HEK antalet hushåll, antar en jämt fördelning mellan alla hushåll HEK Social assistance benefits (excluding STIK) HEK Social assistance benefits (excluding STIK) HEK Social assistance benefits (excluding STIK) - till stor del remittances till hushåll som behöver det, antar att det är ekonomiskt utsatta hushåll
D.71 Försäkringspremier (här ingår premietillägg)	C - Bil/Motor C - Hem /villa C - Sjuk/dödsfall C - Arbetsrelaterad C - Husdjur/övrig försäkring	Trafikregistret - antalet fordon i trafik: personbilar, MCn , EU mopeder, trafikskotrar Fastighetstaxeringsregistret ägande fritidshus, småhus HEK antal hushåll, alla andra hushåll antas bo i hyresrätt eller bostadsrätt - HEK uppgifter om bostadstyp per kategori av hushåll HEK antal konsumtionsenheter per kategori, antar att alla konsumenter konsumerar försäkringar på samma sätt HEK antal förvärsarbetande per kategori av hushåll HEK antal hushåll, ett genomsnittligt antal husdjur/hushåll antas
D.72 Försäkringsersättningar	C - samma under kategorier som för D.71 ovan	Samma som motsvarande källor per underkategori för D.71
Transfereringar mellan hushåll - transfereringar inom sektorn (ej del av SNA disp inkomst)	A - Betalda transfereringar (exkl. underhållsstöd) B - Mottagna transfereringar (exkl. underhållsstöd) A - Mottaget underhållsstöd C - Betalt underhållsstöd - antar att utbetalda och mottagna transfereringar är mellan hushåll i samma kategori i brist på annan info	HEK Transfers paid HEK Social assistance benefits (excluding STIK) HEK Current transfers from other households HEK Current transfers from other households
D.63 Sociala naturaförmåner - Hälsa (alt 1)	C - Imputerad distribution baserat på offentlig konsumtion per åldersgrupp som andel av BNP	OECD- ECO directorate - Estimated survivor's cost curve
D.63 Sociala naturaförmåner - Hälsa (alt 2)	A - faktisk konsumtion	STAR registerbaserade uppgifter
D.63 Sociala naturaförmåner - Utbildning	A - faktisk konsumtion	STAR registerbaserade uppgifter
D.63 Sociala naturaförmåner - Övriga inkl. naturaförmåner från HIO	A - Socialt skydd C - Tjänster från HIO	STAR registerbaserade uppgifter HUT rekreation, kultur & fritid per kategori av hsh
D.8 Just. för hush:s sparande i tjänste- och premiepensioner	B - D.61111 Arbetsgivarens obligatoriska faktiska sociala avgifter B - D.6111 Arbetsgivarens sociala avgifter B - D.61112 Arbetsgivarens frivilliga faktiska sociala avgifter A - D.6112 Anställdas egenavgifter B - D.6113 Egenföretagares & icke-anställdas egenavgifter B - D.61119 Livförsäkringstjänster A - D.622 Privat fonderade sociala förmåner	HEK Löneinkomst efter korrigerig* HEK Löneinkomst efter korrigerig* HEK Löneinkomst efter korrigerig* HEK Anställdas egenavgifter HEK Sammansatt förv./ink./Driftsöversk./Blandad ink. efter korr* HEK Löneinkomst efter korrigerig* HEK Pensions and other insurance benefits

Konsumtion

Ändamål	Metod	Mikrodata
01 Livsmedel och alkoholfria drycker	A	HUT
02.1 Alkoholhaltiga drycker	A	HUT
Del av 01 och 02.1 Produktion egen användning	A	HUT
02.2 Tobak	A	HUT
02.3 Narkotika	D	Antaganden om fördelning
03 Kläder och skor	A	HUT
04.1 Hyror	A	HUT
04.2 Egna hem	C	Antal småhus enligt
04.3+04.4 Underhåll, vatten och övriga tjänster	A	HUT
04.5 El, gas och andra bränslen	A	HUT
05 Möbler och hushållsutrustning	A	HUT
06.1 Medicinska produkter och utrustning	A	HUT
06.2 Öppen sjukvård	A	HUT
06.3 Sjukhusvård	C	Som HUT coicop 6.2
07.1 Inköp av fordon	A	HUT
07.2 Drift av persontransportmedel	A	HUT
07.3 Transporttjänster	A	HUT
08 Kommunikationer	A	HUT
09 Rekreation och kultur	A	HUT
10 Utbildning	A	FASIT, utbildning
11 Restauranger och hotell	A	HUT
12 (minus 12.6.1, 12.5 och 12.2) Diverse varor och tjänster (exkl. Fisim, försäkring, prostitution)	A	HUT
12.6.1 Fisim	B	Se Inkomst FISIM
12.5 Försäkringar	A/C	Se Inkomst D 71
12.2 Prostitution	D	Antaganden om fördelning
P33 Svenska hushålls konsumtion utomlands	B	Som HUT coicop 09.6
P31 Sociala naturaförmåner Hälsa (alt 1)	C	STAR
P31 Sociala naturaförmåner Hälsa (alt 2)	A	STAR
P31 Sociala naturaförmåner Utbildning	A	STAR
P31 Sociala naturaförmåner Övrigt inkl HIO	A/C	STAR

Bilaga 4 COICOP

Konsumtionsändamål enligt COICOP, på tvåsiffernivå för ändamål 04 och 07 och ensiffernivå för övriga ändamål. (Classification of Individual Consumption According to Purpose).

COICOP	Beskrivning
01	Livsmedel och alkoholfria drycker
02	Alkoholhaltiga drycker och tobak
03	Kläder och skor
04	Boende
041	Faktiskt betalda hyror för bostäder
042	Småhus och fritidshus, nyttjandevärde
043	Underhåll och reparationer av bostaden.
044	Vattenförsörjning och diverse andra tjänster förknippade med bostaden
045	Elektricitet, gas och andra bränslen
05	Möbler och hushållsutrustning
06	Hälso- och sjukvård
07	Transporter och fordon
071	Inköp av fordon
072	Drift av persontransportmedel
073	Transporttjänster
08	Kommunikationer
09	Rekreation och kultur
10	Utbildning
11	Restaurang och hotell
12	Övriga varor och tjänster
P33	Svenska hushålls konsumtion utomlands

Fokus på näringsliv och arbetsmarknad 2015

Fokus är en årsvis återkommande publikation i serien Information om utbildning och arbetsmarknad (IAM). Den första utgåvan utkom i november 2004.

Denna rapport innehåller fyra artiklar av kommenterande eller analyserande karaktär:

- Långsiktig märkningseffekt av att varken arbeta eller studera
- Ungas finansiella risktagande och deras nyföretagande
- Företag med växtvärk?
- Hushållssektorn i Nationalräkenskaperna

All officiell statistik finns på: **www.scb.se**
Statistikservice: tfn 08-506 948 01

All official statistics can be found at: **www.scb.se**
Statistics service, phone +46 8 506 948 01